చందా సం॥ కు రూ. 3. విడిసంచిక అ. ౮.

ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్పత్రిక.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౧౧. { దుందుభినామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజ—పుష్యమాసములు. } సంచిక ౪-౫.

ప్రధానవ్యాసములు.

చెన్నపురి. ౧౯౨౩.

విషయసూచిక.

ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్పత్రిక.

సంపుటము ౧౧. | [illegible] ఆశ్వయుజ–పుష్యమా | సంచిక ౪-౫.

ప్రాచీనకవులు దేశమునకును భాషకును నొసఁగిన యుపకారములు.

అఘటితఘటనాసమర్థుఁడగు పరమేశ్వరుఁడు సమస్తనామరూపాత్మకమగు ప్రపంచమును సృజించెననియు నందు జీవప్రకృతులను రెండుపదార్థములే ప్రపంచస్వరూప మనియును, వైదికమతస్థు లందఱు నొప్పుకొనియున్నారు. సమస్తజీవులలో మనుష్యజీవులు సర్వశ్రేష్ఠము లున్నతులు. ఈశ్వరునితో జీవులకు సన్నిహితసంబంధ మున్నదటయే దీనికిఁ గారణము. తన మహామహిమయుఁ గల్యాణగుణములు లోకమునకు గొన్నిసమయముల నీశ్వరుఁడు మనుష్యనిద్వారమున నే ప్రకటించియున్నాఁడు. సర్వత్రాంతర్యామియగుటచేతనో సృష్టివైచిత్ర్యము చేతనో గాని మనుష్యవ్యక్తులలోఁ దారతమ్యములు గన్పడుచుండును. పరమేశ్వరుని మాహాత్మ్య మొక్కొక్కకాలమున మనుష్యులలోఁ గొందఱు మహానుభావుల ద్వారా ప్రకటితమగుచుండెను. అట్టివారినే మనవా రవతారము లని వాడి యుందురు. వేయేల—

శ్లో. యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జిత మేవవా
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్ ॥

అనుగీతావచనప్రకారము విభూతియు, సిరియు, బలమును గలప్రతివ్యక్తిని భగవదంశముగ వాడుట కలదు.

పరమేశ్వరుఁడు మనుష్యులకుఁ బ్రసాదించిన శక్తులలో బుద్ధియే మిగుల గొప్పది.

ఇది యంతఃకరణచతుష్టయములో నొకటి యని వేదాంతపారిభాషిక నామము. స్మృతి, మతి, బుద్ధి, ప్రజ్ఞ, ప్రతిభ యనునవి దీనికిఁ బరిణామవిశేషములు.

శ్లో. స్మృతి ర్వ్యతీతవిషయా మతి రాగామిగోచరా
బుద్ధి స్తాత్కాలికీ జ్ఞేయా ప్రజ్ఞా త్రైకాల్యగోచరా ॥

అనునది దీనికిఁ బ్రమాణము. గతవిషయమును స్మరింపఁగలశక్తికి స్మృతి యనియు రాఁగలదానిని దెలిసికొనుటకు మతి యనియుఁ దాత్కాలికస్ఫూర్తికి బుద్ధి యనియు నూతనోన్మేషములతోఁ బ్రకాశించుదానికిఁ బ్రతిభ యనియుఁ ద్రికాలములయందు స్థిరముగా నుండుశక్తికిఁ బ్రజ్ఞ యనియు నామములు. ఇందుఁ జెప్పఁబడిన ప్రజ్ఞయే యీశ్వరసమీపసంబంధము మనుష్యునకుఁ గల దనుటకు నిదర్శనమే కాక జీవకోటిలో వానికి సర్వాధికారమును గలిగించె ననిచెప్పనచ్చును. ఇట్టిప్రజ్ఞచేతనే దురవగాహము లగు వేదవేదాంగములను సాధించి యవాఙ్మానసగోచరుఁ డగుపరమేశ్వరుని మహామహిమను గూడఁ గొంతవఱకు మనుష్యులలోఁ గొందఱు తెలిసికొనియున్నారు. అట్టివారిని ఋషు లని మనము వాడుచు నుంటిమి. జ్ఞానవైరాగ్యమహిమచేఁ బ్రపంచమునందలి విషయభోగములను దృణప్రాయముగా నెన్ని యామహర్షు లరణ్యవాసులై వన్యభోజనులై తపోవృత్తినిఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండిరి. కేవలము వీరు నివృత్తిపరులు. కొందఱు పరోపకారశీలురును గరుణాళులును స్వార్థవిముఖులు నగుటచేఁ, దమతపోమహిమచే నీశ్వరుఁడు ప్రసాదించిన వేదాదుల బహిర్గతమొనర్చుచుఁ బ్రజ్ఞాబలమున వేదాంగములను నితరశాస్త్రములను వర్ణధర్మములను నాశ్రమధర్మములను రాజనీతులను రాజ్యాంగవ్యవస్థలను నింక ననేకము లగు ప్రపంచోపయోగము లగు విషయములను లోకులకు ననుగ్రహించిరి. ఇట్టి యపారసామర్థ్యమునుఁ జూపినవారిప్రజ్ఞాబలమున కవధి గానఁబడదు. కావుననే యిటీవలికవివరుం డగురాజశేఖరుఁడు "సతాం ప్రజ్ఞోన్మేషః పున రయ మసీమా విజయతే" యని మహామహుల ప్రజ్ఞాబల మపార మని స్థిరపఱిచియున్నాఁడు. ఋషులలో మఱికొందఱు దురవగాహ మగువేదార్థమును లోకులకుఁ దెల్పుటకై యనేకపురాణాదిగ్రంథములను బ్రసాదించిరి. పురాణములలోఁ బరస్పరభేదములును బునరుక్తులును గొన్ని యుండుటనుబట్టి నవీనవిమర్శకులు కొందఱు వానిని గూర్చి విరుద్ధాభిప్రాయులై యున్నారు.

అది వివాదగ్రస్తము. ఏది యెట్లున్నను బురాణములు మాత్రము భావ

కును దేశమునకును జాలినంత యుపకార మొనరించె ననుటకు సందియము లేదు. వాఙ్మయమున సుబోధమై సర్వధర్మప్రవర్తక మగుభాగము పురాణములే. లోకులప్రవర్తనకుఁ గాని విమర్శకులకుఁ గాని యవియే యాధారము లై యున్నవి. వానివలన దేశమునకుఁ గొంతమోసము కలిగె నని కొందఱయభిప్రాయము. ఇయ్యది గ్రాహ్యము కానేరదు. పురాణకర్తలు లోకానుగ్రహబుద్ధిచే వ్రాసిరే కాని లోకుల మెప్పు వడయుటకును రాజు లొసఁగుబహుమతులకును నాశించి కాదు. మోస మనునది సమకాలమున విరోధులఁ గూర్చి జరుగును. పురాతను లగుమహర్షులకు రాఁగల జనులయెడ విరోధమునకుఁ గారణము కానరాదు. అట్టి బుద్ధియే యుండినచో నట్టిగొప్పసామర్థ్యమును బరమేశ్వరానుగ్రహమును వారికిఁ గలిగియుండదు. నిన్న మొన్నటి వఱకుఁ బుట్టిన యితిహాస, నాటక, కావ్య, చంపూ ప్రముఖసంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు పురాణగాథల ననుసరించియే వ్రాయఁబడినవి. పశ్చిమఖండవిద్యాసంపర్కము గలనూతనవిమర్శకులు వ్రాయు నవల లనుగ్రంథములు దప్ప మిగిలినగ్రంథములన్నియు ను సాధారణముగా నిట్టివే.

ఇట్టిపురాణములలో ముఖ్యమైనవి పదునెనిమిది కలవు. తక్కిన మఱి కొన్నిపురాణములు కూడఁ గలవు. ఈపురాణములు వివిధకవులచే వ్రాయఁబడెను గాని వ్యాసుఁ డనునొక మహర్షి వ్రాయలే దనియు నొక్కఁడు వ్రాసినచోఁ బరస్పరభేదము లుండుట యసంభవ మనియుఁ గొంద ఱాక్షేపించియున్నారు. ఇన్నిపురాణములు వ్రాయుట యొక్కనికి సాధ్య మగునా యని కొందఱు సంశయింతురు. ఈమొదలగు ప్రశ్నలకు శ్రమపడి మనవారేవో సమాధానములఁ జెప్పుదురు. అపార మగుప్రజ్ఞాబలము కలిగి యన్నిగ్రంథముల లోకానుగ్రహబుద్ధిచే వ్రాసిన మహాత్ములకుఁ బరస్పరవిరోధములను పాటింపకుండుటకు సామర్థ్యము చాల కుండునా. దేశకాలముల పరిణామముల ననుసరించియు యుగధర్మముల ననుసరించియు వా రట్లు వ్రాసి యుందు రని పెద్దలు చెప్పుదురు.

ఇంతమహారచన యొక్కనికి సాధ్యమా యనునది విచారణీయము. దానికిఁ గూడ నొక చిన్నసమాధానము గలదు. కవిత యనునది పరమేశ్వరునిచేఁ దనయంశ మగునొక్కొక్క మహామహునికిఁ బ్రసాదింపఁబడిన గొప్పసృష్టిశక్తి. పరిశ్రమచే నెంతవఱకు వ్యాపింపఁజేసిన నది వ్యాపించుచున్నదియే కాని పరిమితి గలది కాదు. ఇటీవలి కవు లొక్కొక్క రనేకగ్రంథముల రచించియుం

డుట మన మెఱుఁగుదుము. ఇప్పటికవులకన్న నెక్కుడు తపోబలమును విద్యాబలమును బ్రజ్ఞాబలమును శరీరబలమును గలపురాతనఋషు లొక్కొక రనేక గ్రంథములు వ్రాసి రనినచో నేమి వింత? వారు లోకోపయోగమునకై ప్రసాదించిన వాఙ్మయముఁ జొచ్చి నిండుగఁ జదువుటకు మనుష్యునిజీవితమే చాలదు. తర్క వ్యాకరణ వేదాంతాలంకార మీమాంసాజ్యోతి ర్వైద్య సంగీత శిల్పాది విద్యలను జదువువారు, ప్రారంభించినది మొదలు యథావిధిగను యథాక్రమముగను జదువఁ బూనినచోఁ దుదముట్ట నొకశాస్త్ర మైన నొకనికిఁ జదువుటకు జీవితకాలము చాలదు. అందువలన మండూకలంఘన న్యాయమున గ్రంథముల ముట్టి ముట్టి కొంచెము ప్రవేశముమాత్రము కలిగించుకొనుచు మీఁదకుఁ బోవుచుందురు. కాని తలస్పర్శముగా నన్నింటిని జదువు పద్ధతి లేదు.

వనమందు వన్యాశనులై కాలముఁ బుచ్చువారు వ్రాసిన యార్షగ్రంథములవలననే వర్ణాశ్రమధర్మములు, మనుష్యులజీవితమును గడపుట కనువగునుపకరణముల సంపాదించుకొనుటకుఁ జిన్నగృహము మొదలు గొప్పదుర్గమువఱకును నిర్మించుశక్తులును నొకచిన్నగృహము మొదలు మహాసామ్రాజ్యము వఱకును బాలించుటకుఁ గలపరిపాలనధర్మములు, వస్త్రములు నేయుట, కృషి చేయుట, ఘటనిర్మాణము మొదలగు సమస్తశిల్పములు కళలు మున్నగునవి యన్నియు సమర్థకముగాఁ దెలిసికొన శక్తి సంభవించి యొక్కొక్కకళయందు మహాప్రముఖులైనవారు బయలుదేఱి తమకును దోడివారికిని లాభకారులుగ నుండఁదగినంత యవకాశము కలిగినది.

వారు చూపినత్రోవల ననుసరించి యిటీవల వ్రాయఁబడిన గ్రంథములే మితిమీఱిన యుపకారమును భాషకును, లోకమునకును జేసియున్నవి. వాని నన్నింటిని వివరించుటకు స్వల్పబుద్ధి గలమాదృశులకు సాధ్యముకాదు, పరియేకదా, విశేషముగాఁ బ్రతిభ గలవారు సయితము జంకుదురు. తక్కిన వాని నన్నింటి నటుంచి భరతఖండమునఁ జతుర్వర్ణములవారికిని మిగుల గౌరవాస్పదము లగు రామాయణ మహాభారతగ్రంథములఁ గూర్చి యించుక మనవి చేసెదను. ఈ రెంటిలో రామకథ ప్రాచీన మనియు భారతకథ యర్వాచీన మనియు, జనసామాన్యము నమ్ముదురు.

మహాభారతమున రామకథ చెప్పఁబడుట, దీని కొక దృష్టాంతము. కథలయొక్క యేర్పాటెట్లున్నను మహాభారత గ్రంథశైలినిబట్టియు నం దుపయో

గింపఁబడిన వైదికార్థప్రయోగములఁ బట్టియు భాషాస్థితినిబట్టియు భారతరచన ప్రాచీన మని చెప్పఁదగును. గ్రంథశైలిని, భాషలోఁ గలకట్టుదిట్టములను వృత్తవైచిత్ర్యములను నలంకార విశేషములనుఁ గల్పనాచమత్కారములను నింక మఱికొన్నివిశేషములను యోజించి విమర్శకులు, రామాయణకావ్యరచన, నవీనమని యభిప్రాయపడిరి. ఇదియును గొంతవఱకును సరి యనియే తోఁచెడిని. వాఙ్మయక్రమమును జూచినను నితిహాసరచనకన్న గావ్యరచన యర్వాచీన మని చెప్ప నొప్పును. కావుననే యితిహాస మని భారతమును, గావ్య మని రామాయణమును వాడుచున్నారు.

శ్రీమహాభారతము పంచమవేద మని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. దేశమునకును భాషకు నది యొనర్చిన యుపకారము వర్ణనాతీతము. ఐనను దిక్ప్రదర్శనముగఁ గొంచెము దెలిపెదను. ఆదిపర్వమునఁ బాండవధార్తరాష్ట్రాదిసంభవము నిమిత్తముగఁ గైకొని, యప్పటికి లోకమునఁ బ్రసిద్ధులై యున్న గొప్పవారి దేవదానవాద్యంశసంభవమును, ముందు రాఁబోవు మహాసంగ్రామమున కుపోద్ఘాతముగ సూచించెను. పలువురు మహారాజులచరిత్రములు యుక్తముగ వర్ణింపఁబడి లోకమునకుఁ బాండవధార్తరాష్ట్రుల బాల్యయౌవనకథాసందర్భమున ననేకధర్మములు, నీతులు నుపదేశింపఁబడెను. సభాపర్వమున దిగ్విజయోపార్జితవిత్తములకు సత్పాత్రవినియోగము రాజసూయమునవలన నుపదేశించుచుఁ బిమ్మట ద్యూతాది సందర్భమువలనఁ బరులధనమునకు నౌన్నత్యమునకు నసహ్యపడి తెగులులేనివేదనఁ బడుదుర్మార్గుల చరిత్రయు వారిచే నికృతినొంది యోర్పుమైధర్మశీలతఁ దెలిపిన మహానుభావుల యోగ్యతయు, మహాపతివ్రతామహిమయుఁ బ్రతిజ్ఞానిర్వాహమునకై యెన్నికష్టములనైన మహాత్ములోర్తు రనుటయు మున్నగు నెన్నియో విశేషములు, లోకమున కుపదేశింపఁబడెను.

వివిధమహాపురుషులచరిత్రలు, ప్రపంచసృష్టి ప్రళయాదిక్రమమును ననేకాధ్యాత్మికవిషయములు వర్ణాశ్రమధర్మములు తీర్థమహిమలు నన్నిధర్మములలోఁ దప ముత్తమధర్మ మనుటయు, నుత్తమస్త్రీచరితములు, మొదలగు వర్ణనాతీతములగుసద్విషయము లారణ్యకపర్వమున నుపదేశింపఁబడియెను. అజ్ఞాతవాసవర్ణనవ్యాజముచే సేవాధర్మములు, నప్పుడప్పుడు రాజసేవకులకుఁ గలుగుప్రమాదములు, సేవకులప్రభుభక్తియు, రాజసులగుప్రభువులు సేవకులయెడఁ గనఁబఱుచు నహంభావమునుఁ గోరఁదగని యుత్తమవనితలను దుర్గర్వముచేఁ గన్నుఁగానక కామించువారికిఁ గలుగునష్టములు నుత్తమసేవకులవలన సమయవిశేషములందుఁ

ప్రభువులకుఁ గలుగులాభములు మొదలగువిషయములు నాలుగవదానిలోఁ గేవలము లోకోపకారముకొఱకుఁ బ్రకటింపఁబడెను.

ఐదవదానిలో యుధిష్ఠిరుని యుద్యోగవ్యాజమునను, మహానుభావుఁడగు శ్రీకృష్ణుని దౌత్యకరణవ్యాజమునను నుపదేశింపఁబడిననీతులును ధర్మములును, మితిమీఱియున్నవి. రాజనీతులకు మహాపురుషుల సహనశీలతకుఁ బరమేశ్వరునిభక్తవాత్సల్యమునకుఁ బరమేశ్వరుఁడు స్పష్టముగ స్వరూపముఁ జూపించినను దెలిసికొనలేని దురహంకారుల పరమమూర్ఖతకును నింకననేకవిషయములకు నిదిమార్గదర్శకమై యుపదేశకమై యొప్పుచున్నయది. తరువాతి యైదు పర్వములకు యుద్ధపంచక మని పేరు. పేరునకు మాత్ర మిది యుద్ధపంచకము గాని భారతవర్షపు నైసర్గికస్వరూపాదికము, సర్వ మతములవారికి నుపాదేయము లగుగీతలును, బిస్మట విచిత్రవివిధవ్యూహరచనావిశేషములు సందర్భానుగుణము లగునీతులు యుద్ధధర్మములు మున్నగు ననేకము లిం దుపదేశింపఁబడెను. తదుపరి శాంత్యానుశాసనికపర్వములలో రాజధర్మములు స్త్రీధర్మము నాపన్మోక్షధర్మములు లోనగువివిధధర్మములు ననేకపురాణగాధలుఁ వర్ణాశ్రమధర్మములు, దానవిశేషములు లోకస్థితికి మార్గదర్శకము లగుననేకవిషయములుఁ జూపఁబడియెను. అశ్వమేధాశ్రమవాస మౌసల మహాప్రస్థానిక స్వర్గారోహణములలోఁ బ్రతిదానియందును నేవియో ముఖ్యములు నుపాదేయములును నగువిషయములు, చూపింపఁబడియున్నవి. సకల రత్నములకు నాకర మగుసముద్రమువలె సర్వజనులకు నుపాదేయము లగుసర్వధర్మములకును, లోకప్రవృత్తికిని మార్గదర్శకమై శ్రీమద్రామాయణము కథాకల్పనమునను రసపోషణమునను భాషాసౌందర్యమునను వృత్తవైచిత్రిని నిరుపమానమై వాఙ్మయమున నిటీవలికవిరచనకెల్ల మార్గదర్శకమై యొప్పుచున్నయది. సంస్కార మెంతపాటి యుండిన నంతకు ననుగుణముగనే యీగ్రంథ మర్థమిచ్చును. ఇది కడుంగడు రచనావైదగ్ధిని దెలుపును. ఇందుఁ బూర్వకాండమునఁ గల నగరవర్ణనము, చాతుర్వర్ణ్యవర్ణనము, రాజ, రాష్ట్ర, మంత్రి, సైనిక, గజాశ్వరథభట రాజ్యోపకరణాది వర్ణనములు విమర్శించి చదివినచో గ్రంథకర్తకుఁ గల సర్వంకషపాండితీమహిమయు దేశముయొక్క తాత్కాలికనాగరకతావిశేషములు నపూర్వములు నాశ్చర్యకరములు నయి యున్న వని కన్పట్టును. అవతారమూర్తి యగురామునిచరిత్రము నే యిది చెప్పుచున్నను దన్మూలమున లోకమున ననేకసామాన్యవిశేషధర్మములను వ్యంగ్యమర్యాదచేఁ బోధించుట వల

నను వాఙ్మయమునఁ జేర్కొనఁబడిన మహాకావ్యలక్షణములగు నద్రినగరనదీ సముద్రసూర్యచంద్రోదయ కుమారోదయ విరహ వివాహసంశ్లేషప్రముఖ మహావర్ణనములు కలిగియుండుటవలన నాదికావ్య మని పే రొందెను. దీనినా ధారముగఁ గైకొనియే, యిటీవలిసంస్కృతాంధ్రకవులు వివిధనాటకచంపూ ప్రబంధయక్షగానాదిరూపమునఁ బెక్కుగ్రంథముల రచియించిరి. మహా భారతరామాయణపురుషుల యెడలను గ్రంథములయెడలను గలభక్తియుఁ బ్రే మయు గౌరవమును జిరస్థాయులు. కావున గొప్పకవి మొదలు చిన్నకవివఱకు నిటీసలివా రందఱుఁ దమగ్రంథముల నామార్గముల ననుసరించియు, నాకథల ననుసరించియు వ్రాసి గనుట వింతకాదు. రామాయణమున నొక్కొకకాం డములోని యొక్కొకవిషయముఁ జక్కఁగఁ జదివి విమర్శమును వ్రాయఁబూని నచో ననేకసంపుటములు పట్టును. దశరథుఁడు ప్రజలను బిలిచి తనవార్ధ కముఁ జూపి చెప్పి రాముని నభిషేకింతు నని వారియనుమతికై చేసినప్రసంగ మును దానికి వా రొసంగినయుత్తరమును మొదలగు నచ్చటివిషయమున రాజ నీతిపారగు లగుపురాతనరాజుల పరిపాలనములలోఁ రాజులకును బ్రజలకును గల యాత్మీయసంబంధము చక్కఁగఁ గన్పడును. రాజ్యత్యాగావసరమున రాములవారు కైకతో నాడినమాటలు సీతతోఁ జేసినసంవాదము లక్ష్మణునికిఁ జేసినయుపదేశము నెన్నిసారులు చదివినను దృప్తితీరదు. చిత్రకూటమున రామభరతులసమావేశమునఁ గథాసందర్భమును విమర్శించినచో జ్యేష్ఠభ్రాతృ గౌరవము లోకాపవాదభీతి సహజమగుయోగ్యత మొదలగుభరతుని గుణవిశే షములును రాముని సోదరవాత్సల్యము పితృవాక్యపరిపాలనదీక్షయు మనో ధైర్యమును వర్ణనాతీతములు. సుందరకాండమునఁ బ్రతిసర్గయును, బ్రతిఘట్ట మునుగూడ నపూర్వవిశేషపూరిత మయి చదువరులహృదయముల నద్భుతప్ర మోదరసమగ్నములుగఁ జేయఁజాలును. హనుమంతుని చరిత్రమునఁ బ్రభు భక్తియు నుత్తమదూతధర్మములు ప్రజ్ఞావిశేషము నర్థానర్థచింత మొదలగు విశే షములు చదివితీరవలయును. సీతచరిత్రమునఁ విశేషభాగము, లోకోపదేశక మగువిషయ మంతయుఁ జాలవఱకుఁ గలదు. ఇంతకును రామాయణగ్రంథము వలనను మహాభారతగ్రంథమువలనను దేశమునకును, భాషకును, గలిగిన మేలు ప్రాజ్ఞు లందఱును నెఱిఁగినవిషయమె. ఇఁక రామాయణభారతగ్రంథముల నా ధారములుగఁ జేసికొని కావ్యనాటకచంపూప్రబంధాదుల వ్రాసినమహాత్ముల పాండిత్యవిశేషమును దానివలనఁ గలిగినమహోపకారమును వర్ణనాతీతములు.

వీరందఱుఁ దమగ్రంథములలో సమస్తశాస్త్రసిద్ధాంతముల నచ్చటచ్చట సూచనగాను విపులముగను గనఁబఱిచిరి. కాళిదాసుఁడు రఘువంశ కుమారసంభవ మేఘసందేశము లనుమూఁడు కావ్యములను రచించెను. కావ్యములలో రఘువంశమున రఘుమహారాజు దిగ్విజయమునఁ దనకుఁ గలదేశపరిజ్ఞానమును గనఁబఱుచుచు నయోధ్యకుం దూర్పునఁ గలవంగదేశమును వర్ణించెను. ఉత్కళ కళింగదేశములను, సూచించెను. దక్షిణదిశను పాండ్యకేరళదేశములను క్లుప్తముగ వర్ణించెను. పశ్చిమమున గూర్జరదేశమును వాయవ్యమున నరేబియాయును నుత్తరమున హిమవత్పర్వతమును, దానికిఁ బైని గలదేశమును జక్కఁగ వర్ణించి చూపెను. తనకుఁ గలయద్వైతసిద్ధాంత విశ్వాసము పలుచోటులఁ గనఁబఱిచెను. జ్యోతిర్వైద్యసంగీతశిల్పరాజనీతి శాస్త్రములఁ బ్రాసంగికముగఁ గనఁబఱిచెను. మేఘసందేశమున మేఘునిప్రయాణవ్యాజముచేఁ జిత్రకూటమునుండి యలకాపురమునకు మార్గముఁ జూపుచుఁ దనకుఁ గలయుజ్జయినీపరిచయము నభిమానమును జూపుటకును బరదేవతాభక్తిని దెల్పుటకును ఉజ్జయినికి మార్గములో నవసరముఁ గల్పించి యచ్చటఁగల మహాకాళీమహాకాళదేవతలను, వారియుత్సవములను గూడ వర్ణించి చూపెను. ఇందుఁ గల కథాకల్పనము పాత్రోచితరసపోషణము నందు ముఖ్య మగు విప్రలంభశృంగారమును బ్రశస్తముగఁ జూపంబడెను. మేఘునిప్రయాణవ్యాజమున వర్షాకాలవర్ణనము నాకాలమున దేశస్థితియుఁ జక్కఁగఁ జూపఁబడినవి. జనులకష్టసుఖముల యనుభవకాలములోని స్థితిగతులును, వివాహవర్ణనములు లోకానురూప మగు పెండ్లిమాటలుఁ పెండ్లికై తరలి వెళ్లుటఁ రాజులయిండ్లవివాహములు జరుగు నప్పుడు ప్రేమగల ప్రజలయుత్సాహము కష్టకాలమునఁ బ్రజలసానుభూతియు లోకుల మెప్పించుటకు రాజులు పడినపాటులును యశోరక్షణమే ముఖ్యముగను స్వసౌఖ్య మప్రధానముగను, దలంచి ప్రభువులు ప్రవర్తించుటయుఁ, పాతివ్రత్యమును గాపాడుకొనుటకును ననుమృతికొఱకును బూనికతోఁ బ్రయత్నించి యుత్తమస్త్రీలు చూపినస్థైర్యమును, మొదలగులోకధర్మము లెన్నియో ప్రదర్శింపఁబడినవి. నాటకములను, పురాణములను ననుసరించియే వ్రాసినను నందుఁగల వర్ణనములు మాత్రము తనకాలమునకును దానుండుదేశమునకు ననుకూలముగ నుండునట్లు చక్కని సందర్భములతో వ్రాయఁబడియెను. శాకుంతలమున దుష్యంతమహారాజు రాజర్షి యని స్థిరపఱుచుచు నుత్తమనాయకత్వమును స్థాపించుట కాయనప్రవర్తనముఁ జక్కఁగ వర్ణించుచు శకుంతలను

మోహించునపు డజ్ఞాతకులగోత్ర, యగుకన్యను బ్రేమించుటలో మనస్సాక్షిబల మును గనఁబఱిచెను. పిమ్మట నామె నెఱుంగ ననిచెప్పినపుడు యోగ్యతకుఁ బోషకముగ దూర్వాసునిశాపముఁ గల్పించెను. చివరవఱకును శకుంతలయొక్క మార్దవ్యమును, నవ్యాజప్రేమను హృదయపరిశుద్ధిని పోషించెను. ప్రాసంగిక ముగ నచ్చటచ్చటఁ గొన్నివింతలఁ జేర్చినను మొత్తముమీఁద నాయికానాయ కుల యుత్తమత్వమును స్థిరప్రేమయును సమగ్రముగఁ గాపాడుచు నడిపించెను.

వైద్యమునను జ్యోతిషమునఁ గూడ నీతఁడు గ్రంథరచనఁ జేసెను. భారతకథ నుద్దేశించి భారవికవి కిరాతార్జునీయ మనుకావ్యమును రచించెను. కథాభాగము స్వల్పముగను గావ్యమున కావశ్యకము లగువర్ణనములు విశేష ముగను నందుఁ జేయఁబడియున్నవి. "భారవే రర్థగౌరవ" మ్మనువాక్యాను సారమున నొకటి, రెండు, మూఁడుసర్గలలోఁ జక్కఁగ రాజనీతులు బోధింపఁ బడినవి. అర్థగాంభీర్యముచేతనే యీభాగములకుఁ బాషాణత్రయ మని పేరు కలిగెను. తక్కినగ్రంథ మంతయు రసభరితమై సమస్తశాస్త్రసంప్రదాయపూరి తమై యొప్పును. 'ఉత్తరే రామచరితే భవభూతిర్విశిష్యతే' యనునట్లు, భవ భూతి కరుణరసమును లోకానుభవసిద్ధముగ నిరూపించెను. మఱియు మహా వీరచరితమును వ్రాసి, లోకోత్తరనాయకుఁ డగుశ్రీరాముని దనయిచ్ఛదీర వర్ణించి తన యప్రతిమపాండితిఁ గనఁబఱిచెను. మాలతీమాధవము నపూర్వ రచనగా నిర్మించి యం దక్కాలమున వాడుకలో నున్నకాపాలికదిగంబరాది మతములను నాభిచారికకర్మలను సూచించుచు శృంగారవీరకరుణా రౌద్రబీభ త్సాదిసమస్తరసములను బాత్రోచితముగఁ జూపి చదువరులకు మహోపకార మొనర్చెను. కాదంబరి వ్రాసినబాణుని మహిమ వర్ణనాతీతము. ఛందోబద్ధ గ్రంథమును వ్రాయుంబూనినచోఁ దననిరంకుశధోరణికి నిర్బంధము కలుగు ననియో గద్యకావ్యములయం దభిరుచివలననో స్వేచ్ఛగాఁ గాదంబరిని వచన రూపమున వ్రాసెను. ఇందుఁ గలకథాచమత్కృతియు, శ్లేషలు, విరోధాభాస ములు నపూర్వములు. అచ్ఛోదసరో వర్ణనము, శుకనాసుని రాజనీత్యుపన్యాస మును, కపింజలుని వైరాగ్యోపన్యాసము, చంద్రాపీడ కాదంబరీ మహాశ్వేతల, పరిశుద్ధచారిత్రము నెంత చదివినఁ దనివితీరదు. సందర్భానుసారముగ సమస్త రసములుఁ జక్కఁగ వర్ణించి వచనరచనకు మార్గదర్శకుఁ డయ్యెను. గీర్వాణ కవు లిట్లు వ్రాసినకావ్యపురాణేతిహాసనాట కాదిగ్రంథములు మనభరతఖండ మున వేనవేలు గలవు, వాని నన్నింటినిఁ బేర్కొన వ్యవధి చాలదు.

సంస్కృతకవులగ్రంథముల ననుసరించి నన్నయభట్టు లోనగు నాంధ్ర కవులు గ్రంథరచనకుఁ దొడఁగిరి. మనకు సంస్కృతము వ్యావహారికభాష కాక పోయినను దత్సమరూపమున మనభాషలోఁ గలసి వ్యావహారికభాషకు సమాన మాయెను. కావునఁ గవులు శబ్దజాలమును యథేచ్ఛముగ వాడుకొనుచు వాఙ్మయమును ఛందోరూపమున విస్తరింపఁజేసిరి. భారతము నాంధ్రీకరించిన నన్నయతిక్కనలు పేరునకు మాత్ర మాంధ్రీకరణము గాని కథను మనసున నుంచుకొని వారియిష్టానుసారము స్వతంత్రగ్రంథములవలె రచించిరి. ఇటీవలి గోపీనాథరామాయణము తప్ప పురాణేతిహాసాదుల ననుసరించి వ్రాసినగ్రంథ ములన్నియు స్వేచ్ఛగా వ్రాసినవే కాని, భాషాంతరీకరణ నిర్బంధము గలవి కావు. మూలగ్రంథానుసరణమున లోపము లుండినను రసపోషణము కథా కల్పనము మొదలగునవి సమంజసములుగ గన్పట్టుచుఁ గవులనిరర్గళకవితా మాధురి నీగ్రంథములు చూపుచున్నవి. ఇంతియ కాక యతివిస్తరము లగుపురా ణాదుల నరిగఁ దెనిఁగించినచోఁ జదువరులకుఁ గూడ విసుగు కలుగును. గ్రంథ ములను సంకోచపఱిచి చక్కనిశైలిలో సులభరీతిని వ్రాయుటచేతనే సామాన్యు లకుఁ గూడ సుప్రవేశము కలిగినది. సమస్తవిషయములను లోకమున కుపక రించుటయే కాక శ్రీమహాభారతము, గ్రంథరచనకు నాంధ్రమునఁ బరమ ప్రమాణమై యొప్పుచున్నది. ప్రబంధరచనకుఁ ద్రోవఁజూపిన పెద్దనవ్రాసిన మనుచరిత్రమును బరిశీలించి చదివినకొలఁది నందుఁ గలవిశేషములు సంపుట ములుగ వ్రాయవచ్చును. ఇటీవలి ప్రాబంధికులు నడిచినత్రోవ లన్నియు నామహామహుఁడు సూచించినవియె. చరిత్రకారులు కవులకాలమును సామర్థ్య ములను రచనాచమత్కృతిని, శైలిభేదములను, నింక నావశ్యకము లగునంశముల నన్నింటిని, విస్తరించి వ్రాసియే యున్నారు. ఇందుఁ గవులురచించిన గ్రంథ జాలము దేశమున కెంత యుపకరించినదియో, యంతియ చూడఁదగినది. కేవల సంస్కృతమునఁ దప్పఁ దెలుఁగున నిరూపించుటకు సాధ్యముకాని తర్కమీ మాంసావ్యాకరణాదిగ్రంథములు తప్ప మిగిలిన వేదాంత, అలంకార, వైద్య, జ్యోతిష, శిల్ప,సాముద్రికాది వివిధగ్రంథముల నాంధ్రభాషలో రచించి,లోకము నకు మహోపకార మొనరించిన మహానుభావు లెప్పటికి నాంధ్రదేశమున సంస్మ రణీయులును వందనీయులు నై యున్నారు. తమగ్రంథముల రచించుకొనుచు నచ్చటచ్చటఁ దమకుఁగల శాస్త్రాంతరపాండిత్యమును గూడఁ గనఁబఱిచియు న్నారు. పింగళి సూరన తనప్రభావతీప్రద్యుమ్నమున "శృంగగ్రాహికఁ జెప్ప.

వేఱ తెరువుల్ సిద్ధింపమింజేసి చి। త్రాంగశ్రీనిధి నవ్వధూమణిని స్థూలారుంధతీ న్యాయమా। ర్గాంగీకారముగా వచించితిని జంద్రాద్యోపమల్ సూచనా। భంగుల్గాని యతస్సహస్రగుణసౌభాగ్యంబు లాయంగముల్॥ అను పద్యమునఁ దనకుఁ గలన్యాయమీమాంసాశాస్త్రప్రవేశమును సూచించెను. తుహాఖ్యో స్తాతజ్, అనువ్యాకరణసూత్రము నర్థమును, ప్రశ్నోత్తరరూపమున సమర్థించుచు శ్రీనాథుఁడు శృంగారనైషధమున నెనిమిదవయాశ్వాసమున నొక పద్యమును వ్రాసెను. ఇట్లు కవులు చూపినలోకవార్తలు, శాస్త్రమర్యాదలు, దేశాచారములు మతప్రవర్తనలుఁ మొదలగునవి నిపుణముగఁ బరిశీలించినచోఁ గవితాప్రపంచమునఁ బ్రపంచస్వరూప మంతయు నిమిడి యున్నట్లుఁ దోఁపక మానదు. కవు లీతీరున భాషకును, దేశమునకును జేసినయుపకార మిది వఱకే।సిద్ధమై యనుభవములో నున్నది. దానిని దోఁచినరీతిని వ్రాసి యొకసారి యానందించుటకు నాయథాశక్తిని దీనిని దిక్ప్రదర్శనముగ వ్రాసి విన్నవించితిని. ఇందు నాయెఱుంగమివలనఁ గనుపట్టు లోపములను సభ్యులు దయతో మన్నింతురు గావుత మని ప్రార్థించుచు విరమించుచున్నాఁడను.

మండలేముల సీతారామశాస్త్రి.

వేమన.

ఎందఱెన్ని వ్రాసినను వేమనపూర్వోత్తర మిప్పటికిని నిర్ణయింప నలవి గాకున్నది. రాజమహేంద్రవరము మొదలు చిత్తూరువఱకుఁ గల యనేక గ్రామము లతనిఁ దమవానిఁగాఁ జెప్పుకొనుచున్నవి. ఆతని జన్మస్థాన మిప్పటి యనంతపురముజిల్లా కదిరితాలూకా గాండ్లపెంట మజరా కటారుపల్లె యనియు నాతఁడాతాలూకా నల్లచెఱువుగ్రామమునఁ బిడుగుపడి బ్రహ్మసాయుజ్యము నందె ననియు నీతనియింటిపేరు తుంగావా రనియు వీ రొకతెగ కాఁపు లనియుఁ గదిరిప్రాంతములలోఁ బ్రబలమైన జనశ్రుతి గలదు. ఈయన సిద్ధిఁబొందిన నల్లచెఱువుగ్రామమున నీయనపేర నొకచిన్న గుడియు నందుఁ బూజాదులును దిరునాళ్ళును జరుగును. ఆగుడియందలి వేమనవిగ్రహము బచ్చెనదిగా నుం డును. ఇతఁడు రాజవంశమునఁ బుట్టి యౌవనధనసంపత్తులకు లోఁపడి తుద కెట్ట కేలకు మహావిరాగి యాయెనో లేక సంస్కారప్రాభవమున బాల్యమునుండి యైహికభోగములకు విముఖుఁ డాయెనో నిర్ణయింప నశక్యముగా నున్నది. ఆయన జీవయాత్ర యెట్టిదైన నిపు డాయనపేర శాశ్వతము లైనిలిచియుండు పద్యములను జూడ నాయన యొకచోటఁ గూర్చుండి కావ్యములవ్రాయు కవు లవలెఁ గాక సంచరించుచు నెక్కడ నేవిశేష మగపడిన దానిగుణదోషములఁ బరికించి యద్దాని లోకానుభవమునకుఁ ద్రిప్పి యొక గొప్పనీతిని బ్రకటించు చుండెను.

ఈయనపుట్టుక యేజాతియం దైనను దత్త్వజ్ఞుఁ డౌటచే జాతిభేదములఁ బాటింపఁడయ్యె.

వేమనపేర వాడఁబడుచుండు పద్యము లన్నియు నాయన చెప్పినవియా యనువిషయమును బ్రమాణబుద్ధితో నెవరును బరిశీలించి యుండలేదు. ఒకరు వేమనశతకమని యచ్చువేసిన మఱియొకరు మూఁడువేలపద్యములపుస్తక మని యింకొక రిదివఱ కేరికిని లభింపని యపూర్వమూలముల నతికష్టముతో సంపా దింపఁబడిన మఱియు నొకవేయిఁ జేర్చి ప్రకటించితి మని పలువురు చెప్పుకొను చున్నారు. కొన్నికొన్ని పద్యములఁ జూడ నందలి తుచ్ఛవాక్యములు మహా యోగియు మహాజ్ఞానియు నగు వేమన వచించియుండునా? యనియు నాలో

చింపవలసి యున్నది. 'విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ'. యను సంకేతము చెప్పఁదగు ప్రతిగీతమును వేమనకే యంటఁగట్టుచున్నారు.

అఱవవారికి 'అవ్వయార్' 'తిరువళ్ళువర్' మొదలగు ప్రాచీనమహాత్ములు గలరు. సంస్కృతగ్రంథములకు నెందఱోమహర్షులు ప్రతిపాదకు లగుచున్నారు. తెలుఁగుననో యట్టిపదవి కర్హుఁడగువాఁడు వేమన యొకఁడే కనఁబడుచున్నాఁడు. కవనశక్తి పాండిత్యప్రతిభ, యలంకారచమత్కృతి గలకవులప్రశంస యిటఁ బ్రసక్తము గాదు. భాషాప్రౌఢిమతో నిమిత్తము లేక భావస్ఫూర్తియె ముఖ్యముగఁ గొన్నయెడల వేమనకు మించినవా రితరభాషాప్రపంచమునఁ గానరారు; అఱవమున మహాపండితుఁడును కురళ్ లో నుండి యుదాహరణముగాఁ బ్రమాణములను గైకొనును. తెలుఁగున నేవిద్యాప్రశంసయందు వేమన కవకాశము కలుగుచున్నది? భాషా ప్రౌఢిమ లేమి యిందుకుఁ గారణము కాఁబోలు. ఏవ్యాకరణ ప్రయోగమునకుఁ గాని శబ్దస్వరూపనిర్ణయమునకుఁ గాని ఛందో వైలక్షణ్యమునకుఁ గాని వేమన నెవ్వరు పలుకుట లేదు. ఎక్కడనో యొకనీతిసామెత కావలయు నెడలను సంఘసంస్కరణమునకుఁ బ్రమాణము కావలయునెడలను వేమన నాశ్రయింతురు గాఁబోలు. అఱవభాషలో మహాత్ము లనేకులు బ్రాహ్మణేతరు లైనను బ్రాహ్మణకవివాక్యముల కున్నంత యాదరము బ్రాహ్మణేతరులకును, అఱవవారు చూపుదురు. అచ్చుప్రయోగములకు వేమన పనికిరాకపోయినను వేదాంతవిచారములందు వీరి కవకాశ మేల కలుగఁకూడదు? ఇచ్చటఁ దిరుగ బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణప్రసంగమే కారణ మగును గాఁబోలు. వేదాంతవిచారముచేయు బ్రాహ్మణుఁడు సంస్కృతగ్రంథమున లేని తత్త్వరహస్యములో వేమనపద్యములం దేవియున్న వని యడుగును గాఁబోలు. బ్రహ్మంగారిపాటలు సిద్ధయ్యగారి తత్త్వాలు పాడుచుండు బ్రాహ్మణేతరులు వేమనపద్యముల కేలప్రాచుర్యము కలగఁ జేయరాదు? గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థులు రెండవభాషకై తెలుఁగు తీసికొనినవారు బ్రౌనుగారి ప్రతిలోని 'ఎలుకతోలుఁ దెచ్చి యేఁడాది యుతికిన, నలుపు నలుపెగాని తెలుపు గాదు.' అను మొదలగు రెండక్షరములమాటలు గలపద్యములు గొన్నియు నొకటిరెండు తరగతులలోఁ జదువు పసిబాలురు 'మేడిపండుఁ జూడ మేలిమైయుండును. పొట్టవిచ్చిచూడఁ బురువులుండు' నను మొదలగు వాడుకమాటలు గలపద్యములఁ గొన్నిటిని జదువుచున్నారే గాని యేపెద్దపరీక్షకుఁ గాని వేమనపద్యముల నియమించుట లేదు. పెద్దపరీక్షలకుఁ బెద్దమాటలేనా ముఖ్యము?

తేటమాటలలోనుండు నుదారభావములు పనికిరావా? 'పంచ దిన్నవాఁడు పరమయోగి' 'తలలు బోడులైనఁ దలఁపులు బోడులా?' యిత్యాదు లనేకము లొక్కొకటియు నొక్కొక వ్యాసమునకు శీర్షికలుగా నుండఁ దగియున్నవి. వేమన పదవికిఁ దగిన ప్రాచుర్యమును బాఠమును లేకపోవుటకు గొప్పకారణ మొకటి తోఁచుచున్నది. ఎద్దియన సంశోధితమై సంస్కృతమై సంగ్రథితమగు పూర్ణ ప్రతి లేకపోవుటయే. ఈకాలమున నాంధ్రదేశమునఁ బ్రబలియుండు బ్రాహ్మణేతర సంవిధానమువా రైనను బ్రాహ్మణేతరుఁ డగు వేమన్న నాదరించి యాయన సూక్తముల శోధించి ప్రకటించుట కొకసమితి నేర్పాటు చేసిన నాంధ్రలోకము నకును వేమనగారి ప్రతిభకును దగినగౌరవము కలిగించిన ట్లగును. కాని బ్రాహ్మణేతరమహాసందోహము నలంకరించువారు పలుతెగలవా రున్నందున వేమన తమతెగవాఁ డని యెవ రనుకొనుచున్నారో వారే యీ భారము వహింపవలసివచ్చును గాఁబోలు. భారవాహకు లెవ రైన నేమి వేమనగారి సూక్తముల నిల్పుట ప్రధానము గాన జాతిమతములతో నిమిత్తము లేక యీ సదుద్యమమును నెఱవేర్పవలెను. అందఱు నతివాహకులుగ నుపచరింపఁ దగుదురు.

వేమనగారు కొన్నిస్థలములలో నొకదేవతగా భావింపఁబడి పూజింపఁ బడుచున్నారు. కదిరితాలూకా ప్రాంతములనుండి వేమనదాసరు లని కొందఱు తెలుఁగుజిల్లాలలో సంచరింతురు. వీరి కచ్చటచ్చట, వైష్ణవులకు వీర శైవులకువలె, శిష్యు లున్నారు. ఈవేమనదాసు లితరకాఁపుజనమువలె వస్త్రముల ధరించుకొందురు, గాని, వీరివస్త్రములు పసుపులో ముంచి ధరించిన ట్లగుపడును. ముఖమునఁ దిరుమణియుఁ బచ్చతిరుచూర్ణము దానిపై విభూతిరేఖలవలె నడ్డగీఁతలును ధరింతురు. కొందఱు పాదుకలపై నడతురు. ఇట్టిచిహ్నములచే నీవేమనదాసుల గుర్తింపనచ్చును. వీ రపుడపుడు నెల్లూరుప్రాంతములకు వచ్చుచుందురు. తాము వేమనవంశస్థుల మనియుఁ జెప్పుకొందురు.

ఆయాస్థలములలో వరప్రసాదు లనిపేరువడిన దేవతానామములు మనుష్యులు పెట్టుకొనుచున్న ట్లీవేమనగారిపేరును బెట్టుకొనుచున్నారు. అనఁగా తిరువళ్ళూరు వీరరాఘవస్వామి నిలవేల్పుగాఁ గలవారు 'గోవిందరాఘవ' 'వేంకటరాఘవ' 'రామరాఘవ' యని రాఘవనామము జంటించుకొనినట్లు 'వేమనారాయణ' 'వేమసుబ్బ' 'వేమ' యనుపేర్లు మహాయోగి వేమనయందలి భక్తిచేఁ బెట్టుకొనుచున్నారు.

వేమశబ్ద మేమి? వేము=వేఁపచెట్టు. ఇందుకుఁ బ్రమాణము వేమనయే చెప్పి యున్నాఁడు. 'తినఁగఁ దినఁగ వేము తియ్యనుండు'. బుద్ధునికి మహాబోధివృక్షమునకు లంకె యున్నది. ఈయనవలన నావృక్షము మహాబోధి యాయెనో లేక యావృక్షమువలన నీయన బోధిసత్త్వుఁ డాయెనో సర్వజ్ఞు లగు తాథాగతు లే నిర్ణయింపవలెను. ఇటులే వటతరువునకును శ్రీదక్షిణామూర్తికిని సంబంధము గలదు. 'చిత్రం వటతరో ర్మూలే వృద్ధాశ్శిష్యా గురు ర్యువా' గౌరాంగుఁ డనఁబరఁగు చైతన్యస్వామికి 'నిమాయ్' అను ప్రసిద్ధమైన పేరుగలదు. 'నీమ్' అనఁగా వేఁపచెట్టు, నింబవృక్షము: ఆయనజన్మస్థానమునకును వేఁపచెట్టునకు నేదోసంబంధము చైతన్యచరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. శ్రీవైష్ణవాళ్వార్లలో నగ్రగణ్యు లగు శ్రీనమ్మాళ్వార్లకును జింతచెట్టునకును దేవరహస్యమును వైష్ణవులు చెప్పుదురు. ఇంగ్లీషువారి పూర్వపితామహు లగు డ్రూయిడ్లు ఓకు వృక్షముక్రిందఁ దపస్సు చేయువారఁట. 'Sage beneath the spreading oak. Sat the drind hoary chief' యీవిధముననే వేమనగారు వేఁపచెట్లక్రిందనే కూర్చుండి బోధ చేయుచుండిరి కాఁబోలు. అందువలన లక్షణావృత్తిచే నీయనకు వేమ యనుపే రేర్పడి యుండవచ్చును. కాఁబట్టి యిత్యాదివిషయములు కూడ వేమననంటి చర్చింపఁదగియున్నవి.

పద్యములలోని యంకితముగూర్చి యొకమాట చెప్పి యీవ్యాసమును ముగించుచున్నాఁడ. వేమన యాత్మపరభేదము లేని సర్వసముఁ డగులోకహితుఁ డగుటచేఁ దనకు సిద్ధించిన తాదాత్మ్యమును బురస్కరించుకొని "ఆత్మనా పూరితం విశ్వ" మ్మనియుండుటచే "వినుర వేమ" యని సంభోదించుటయందుఁ దనకుఁ దానే యుపదేశించుకొనినటులు కనఁబడినను సూక్ష్మవిచారమున జీవబ్రహ్మభేదము లేనందున బ్రహ్మాండమున కంతయు భోధించినవాఁ డగుచున్నాఁడు.

"విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ, యనునంకితము విశేషముగాఁ గానవచ్చినను—

౧. "విమలగుణరాజ యోగీంద్ర వేమనార్య".

౨. "వేమా".

3. "రాజయోగివేమ".

४. "విశ్వదాభిరామ యిదియు వినర వేమ".

యిత్యాది మకుటములును గానవచ్చుచున్నవి. విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ యనువాక్యమునకుఁ బలువురు పలువిధములుగ నర్థము చెప్పుచున్నారు.

ఎంద ఱెట్లు చెప్పినను విశ్వదాభిరామ యనుసమాసమునకుఁ దృప్తికర మైన యర్థము కుదిరిన ట్లగపడదు. ఇందులో నేమియో గూఢార్థ మున్నట్లు భావించుటయుఁ గలదు. "తందాన తానా"యనున ట్లేదో యొకభావమును మనసునఁ బెట్టుకొని యాయన పలికి యుండవచ్చును. ఒకవిధమునఁ జూడఁగా నిట్టిమాటలకర్థకల్పనయే చేయ నక్కఱలే దని తోఁచుచున్నది. వేదములనాఁటినుండి ప్రసిద్ధముగ నుండు విశ్వామిత్రశబ్దమునకు నిశ్చితమైన యర్థము నెవ్వరైనను జెప్పిరా. విశ్వ+అమిత్రుఁడా లేక యేదో యపవాదశాస్త్రబలిమిచే "విశ్వా" అనుదీర్ఘరూపము కలిగినదా తీర్మానము గాకున్నది.

శ్రౌతస్మార్తప్రయోగములం దుపయోగింపఁబడు "స్వాహా" "స్వధా" "శ్రౌషట్," వౌషట్ " శబ్దనిష్పత్తి యెచటను గనఁబడదు.

శ్రీ ఆండాళ్ దేవిగారు స్వామినిగూర్చి చెప్పిన "తిరుప్పావై" యందు 'ఏలోరెంబాయ్' అని మకుటమున కేమి యర్థమున్నది? ఇట్టివి యర్థము లేని పాదపూరణములని కొంద ఱనుచున్నారు. వీని కెద్దియో క్లిష్టమైన యర్థమును గొందఱు సాధించుచున్నారు. "విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ" యనునదియు నర్థసాపేక్షితముగాక కేవలపద్యపూరణమే ప్రయోజనముగా నుద్దేశింపఁబడిన శ్రుతిమనోహర మైనవాక్యముగా నుండవచ్చును. అర్థమే సాధింపవలె నన్న విశ్వ=సమస్తమును (ప్రాపంచిక సర్వస్వమును) ద=ఖండించుటచే, అభిరామ= ఒప్పినవాఁడైన. వేమ=వేమన. వినురా=వినుము. అని యర్థ ముండవచ్చును. విశ్వశబ్దమున కాత్మ యనునర్థము కూడ నున్నది.

అంతరంగమందు నపరాధములఁ జేసి,మంచివానివలెనె మనుజుఁ డుండు
నితరు లెఱుఁగకున్న నీశ్వరుం డెఱుఁగఁడా? విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ. ౧

ఇది త్రికరణశుద్ధమగు సత్ప్రవర్తనను బోధించును.

కులము నీరుచేసి గురువును వధియించి, పొసఁగ నేనుఁగంత బొంకు బొంకి
పేరు ధర్మరాజు పెనువేఁపవిత్తయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ. ౨

ఇందు బాహ్యార్థము ధర్మపుత్రదూషణము. అంతరార్థము, ఇంద్రియాది జయముచేఁ బునర్జన్మరాహిత్యప్రాప్తి. పెనువేఁపవిత్తనుట లో బాహ్యమున వేఁపవిత్తనమువలెఁ జేఁదయి హేయమగుట, అంతరము వేఁపవిత్తు, అనఁగా వేఁగించఁబడినవిత్తనము మొల కెత్తఁజాలదు. అనఁగాఁ బునరావృత్తిరహితము. వేమనగారిపద్యములు గొన్ని పైపద్యములవలె నిగూఢతత్త్వములుగఁ గనఁబడినను సంప్రదాయజ్ఞులు వానికెల్ల సమన్వయ మగునర్థముఁ జెప్పఁగలరు.

ఒంటిస్తంభమందు నొనరఁగంకణ మాను, ఆఱుకంకణముల నమరనిల్వ
అవల దాఁటిచూడ నదిపరమాత్ముఁడౌ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ. 3

కుండలినీవిద్యను బోధించుచున్నది.

పలికి బొంక లేక భల్లాణరాజప్పు సతిఁ గూర్చి యిచ్చెఁ బరున కతఁడు
బాళిమీఱఁ దుదకు బాలుఁడై యుండెరా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ. ౪

ఇందలికథావృత్తాంతము వీరశైవు లెఱుఁగుదురు.

గండికోటలోనఁ గత్తిఁబట్టినయంత, రాజుగారి దొడ్డరౌతు గాఁడు. ౫

ఇది—వేమన సమకాలీనుఁడగు నొకప్రగల్భపురుషుని విషయముగఁ దోఁచుచున్నది.

ఒరులకొఱకు భూమి నొరసెడువారును, అవనిపతికి వశ్యులయినవారుఁ
బాలవంటికులముపన్నుఁ బెట్టినవారు, వాక్కెఱుఁగరు కాఁపువారు వేమ. ౬

యని స్వజాత్యుత్కర్షమును దెలిపినాఁడు.

వాగు లడ్డగట్టి వలకాడులనుదున్ని, మున్ను నడచుత్రోవ ముల్లుగొట్టి
పైరుపెట్టినట్టి పాపులు గలరొకో, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ. ౭

వేమనకాలమునఁగూడ నిట్టికంటకు లుండిరి.

కాంతిసిందురంబు కడుపిత్తవ్యాధికి. ౮

ఇది వైద్యవిషయము. ఇట్టి వెన్నియో గలవు.

వెన్నెల నిలుచుండి వేఁపాకుపడవేసి, యడ్డసరపురసము నందుఁబోసి
కరఁగ రాగియుమఱి కాంచనంబగునురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ. ౯

ఇది రసవాదవిషయము. ఇట్టి విషయము లనేకములు గలవు. బంగారు బహుసులభ మగును.

వంగోలు వేంకటరంగయ్య.

అలంకారవిషయము.

శ్రీమంతంబై యత్యున్నత మగుసారస్వతవైభవశోభితం బగు నీభరతఖండంబున నవీనముగా నాంగ్లసారస్వతము, ప్రాభవముమీఱఁ బ్రవేశించి దేశీయసారస్వతప్రక్రియయందుఁ గూడ మార్పులు పుట్టింప నీదేశస్థులహృదయములందుఁ బలువిధము లగువికారములఁ గల్గించుచున్నది. మనసారస్వత భాండారమున లేనిక్రొత్తవిశేషము లేవైన నితరసారస్వతభాండారములయం దున్నచో వానిని సంపాదించుకొన మనము సర్వవిధములఁ బ్రయత్నము చేయవలసినదే! కాని నాగరకత యంతయుఁ బాశ్చాత్యులదే యనియు మనదంతయు ననాగరకతయే యనియు మననవమేధావులు భావించి యన్నింట మనపూర్వుల బుద్ధివిభవమును బోనాడి పాశ్చాత్యులమార్గములనే స్వీకరింపఁ బ్రయత్నించుట మాత్రము కడుశోచనీయము. మనసంస్కృతసారస్వత మనాదిఖ్యాతికలది. కావ్యకల్పనమందు బహువిధాభివృద్ధుల నందినది. ఇందలి యలంకారశాస్త్రము మనపెద్దలబుద్ధిసూక్ష్మతను జాల వెల్లడి చేయుచున్నది. పాశ్చాత్యు లీవిషయములో నంతగాఁ బనిచేసి యుండలేదు. ఐనను హూణవిద్యనభ్యసించు మననవనాగరకులు మనసారస్వతవైభవము నంతను ద్రోసిరాజని హూణులక్రమము ననుకరింపఁ బాటుపడుచున్నారు. ఆక్రమము నైనను వీరు సరిగఁ దెలిసికొని యుండలేదు. అందులో నలంకారములమీఁదికి వీరు హెచ్చుగా దాడి వెడలుచున్నారు. ఈవిషయములలో వీరికి హూణులకుఁ గూడ లేనివింతయూహలు చాల కలుగుచున్నవి. కావ్యమున కలంకారము లనవసరము లనియు నవి లేకయు నయ్యది హెచ్చుగా శోభించు ననియు వీరితలంపు. కొందఱు హూణవిద్యానిపుణుల మనుకొనువా రలంకారములు బాధలు గలిగించుచున్న వని సరస్వతిచే నేడ్పించుచున్నారు. మఱికొందఱు మమ్మటాదిపూర్వలాక్షణికులు కూడఁ గావ్యమున కలంకారము లనవసరము లని నుడివినట్లు వాదించుచున్నారు. ఇఁకఁ గొందఱు మంచి శ్లోకము లన్నియు నలంకారములు లేనివిగానే యున్న వని వ్రాయుచున్నారు. ప్రస్తుతమున నలంకారములపై దాడి హెచ్చుగా నున్నది. కాన నీసారస్వతసభలో వానింగూర్చిన చర్చ యవసరమైనది.

ఈవిషయములోఁ బూర్వులయభిప్రాయ మేమి?

మనము ముందుగా విచారింపవలసినది మనపూర్వులయభిప్రాయము. విజ్ఞు లగుమన పెద్ద లీవిషయములో నేమిచెప్పిరో ముందుగాఁ జూచుకొందము. మనవారే కాక యితరు లీవిషయమై యేమి తలంచుచున్నారో తెలిసికొనుట యుచితము కావున నదియు విచారించుకొందము.

కావ్యలక్షణమును దెల్పుటలో సాధారణముగా మనవా రెల్లరును "అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ కావ్య" మ్మనులక్షణము నే తెల్పుచు వచ్చిరి. ఇందుకుఁ గొన్ని యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాను.

"నిర్దోషం గుణవత్కావ్య మలంకారై రలంకృతమ్
రసాత్మకం కవిః కుర్వన్ కీర్తిం ప్రీతించ విందతి." (-భోజుఁడు)

"సాధుశబ్దార్థసందర్భం గుణాలంకారభూషితమ్ । స్ఫుటరీతిరసోపేతం కావ్యం కుర్వీత కీర్తయే" (-వాగ్భటుఁడు) "కావ్యశబ్దోయం గుణాలంకార సంస్కృతయో శ్శబ్దార్థయో ర్వర్తతే" (-వామనుఁడు) "అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ కావ్య మితి కావ్యసామాన్య లక్షణమ్ (-ప్రతాప రుద్రీయము) "కావ్యం హ్యదుష్టౌ సగుణౌ శబ్దార్థౌ సదలంకృతీ" (-కావ్య దర్పణము) "సగుణాలంకృతీ కావ్యం పదార్థౌ దోషవర్జితౌ"(-సాహిత్యరత్నా కరము) "అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ చ శబ్దార్థౌ కావ్యమ్"(-హేమ చంద్రుఁడు)

ఆంధ్రలాక్షణికులు:—"తదదోషౌ పరిష్కృతౌచ వా గర్థౌ"(ఆంధ్రశబ్దచింతామణి)

గీ. ఇంకఁ గావ్యస్వరూపంబు లేర్పఱింతు, విగతదోషంబులును గుణాన్వితములధిక
లసదలంకారభావోపలక్షితములు, నయినశబ్దార్థములు కావ్యమనఁగఁ జెలఁగు

(—నరసభూపాలీయము)

గీ. కృతికి నెప్పుశబ్దార్థముల్ రెండువలయు, నవి యలంకారయుతములు నఖిలదోష
రహితములు గాఁగఁ జూచి కూర్పంగవలయు. (—అప్పకవీయము)

ఇన్ని యుదాహరణము లేల యిచ్చితి నందురేని మనదేశమునందలి రసికులమనస్సులం దలంకారవిషయములో నేరీతితలంపులు గలవో చదువరులకు బోధపడుటకు నిచ్చితిని. వీనింబట్టి చూచిన నించుమించుగా నందఱును సాలం కారత కావ్యలక్షణములో నుండి తీరవలయు నని యొప్పికొని నట్లు తేలు చున్నది.

కావ్యప్రకాశకారమతము.

కావ్యప్రకాశకారమత మీవిషయములో భిన్నముగా నున్నట్లు కొందఱు తలంచుచున్నారు. ఆతఁ డింమక లక్షణమును మార్చిన మాట సత్యమే! ఐనను దుద కాతనితలంపుకూడ పైరీతిదె! ఆతఁ డిట్లు నుడివియున్నాఁడు:—

"తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణా వనలంకృతీ పునః క్వాపి"దీనిం బట్టి యొకా నొకచో నలంకారము లేకపోయినను గావ్యత్వహాని లేదని చదువఁగనే తోఁచును గాని యది సత్యము కాదు. చదువరు లట్లు తలంపకుండఁ జేయుటకే పైవాక్యమునకు గ్రంథకర్తయే యీ క్రిందిరీతిని వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నాఁడు.

"క్వాపీ త్యనే నైత దాహ యత్సర్వత్ర సాలంకారౌ క్వచిత్తు స్ఫుటాలంకార విరహేపి న కావ్యత్వహానిః"

అంతటను నలంకారము లుండవలెను గాని యెచ్చటనైన నొక్కచోట నాయున్నయలంకారము స్ఫుటముగా లేకపోయినను గావ్యత్వహాని లేదు. అని దీనిభావము. దీనింబట్టి మమ్మటభట్టు తలంపునఁ గూడ నలంకార మున్నదే కావ్య మని తెలుచున్నది. ఉన్నయలంకార మస్ఫుటమా-స్ఫుటమా యను భావమే కాని యలంకారమే యక్కఱలే దనుభావము లేదు.

మఱియును నస్ఫుటాలంకారతకు మమ్మటుఁ డీక్రింది శ్లోకము నుదాహరణముగా నిచ్చియున్నాఁడు.

"యః కౌమారహర స్స ఏవ హి వరస్తా ఏవ చైత్రక్షపా
స్తే చోన్మీలితమాలతీసురభయః ప్రౌఢాః కదంబానిలాః
సా చైవాస్మి తథాపి తత్ర సురతవ్యాపారలీలావిధౌ
రేవారోధసి వేతసీ తరుతలే చేత స్సముత్కంఠతే".

ఈశ్లోకమునందు నలంకారములు లేకపోలేదు.

(౧) విశేషోక్తి (౨) విభావనాలంకారము, ఈరెండును నిందుఁ గలవు, గాని, యస్ఫుటముగా నున్నవి, కావుననే గ్రంథకర్త-

"అత్ర స్ఫుటో న కశ్చి దలంకారః" అని వ్రాసినాఁడు. అస్ఫుటముగా నున్న వని యర్థము. వ్యాఖ్యాతయు నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. "అత్రవరాది సామగ్ర్యాం సత్యామ ప్యుత్కంఠాలక్షణకార్యానుత్పత్తి రితి విశేషోక్త్యలంకారః సచాస్ఫుటః। కార్యానుత్పత్తికోటే రకథనాత్ రేవాతీరే చోక్తకారణాభావో వ్యక్తకార్యోత్పత్తి రితి విభావనాలంకారః సాప్యస్ఫుటః। రేవారోధసి

సామగ్ర్యభావశ్లోకే రవర్ణనాత్—ఇట్లే పల్వురు లక్షణకారులు చెప్పియున్నారు. కావున "అనలంకృతీ పునః క్వాపి" అనుదానింబట్టి యలంకారము లవసరము లే దని యర్థము చేసికొనరాదు. ఈలక్షణమును లక్షణకారులు పల్వురు చెప్పిరి. వారెల్లరును గావ్యమున కలంకారము లుండితీఱవలె నని యు లక్షణములో "సాలంకారా" అనువిశేషణ ముండవలయు ననియు నొక్కి వక్కాణించియున్నారు. విద్యాభూషణుఁడు తనసాహిత్యకౌముదిలో నిట్లు వ్రాసి యున్నాఁడు.

"త దదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణా వనలంకృతీ పునఃక్వాపి" ఇది కావ్య ప్రకాశలోని వాక్యమువలెనే యున్నది గదా! ఇఁక దీనికి గ్రంథకర్త యే యిచ్చిన టీకం గనుఁడు!—

"దోషశూన్యం, సగుణం సాలంకారం, శబ్దార్థయుగళం, తత్కావ్యమ్".

దీనినిబట్టి చూచిన సాలంకారత యుండవలె ననినవారిమతముకంటె "అనలంకృతీపునః క్వాపి" అను వారి మతము భిన్నము కా దని తేలుచున్నది. ఈవిషయమును గావ్యదర్పణకారుఁ డిట్లు స్పష్టము చేసియున్నాఁడు.

"నను ప్రతిబంధకదోషాభావే అభివ్యంజకగుణసత్త్వేచ రసాభివ్యక్తేః పుష్కలత్వాత్ సాలంకారత్వవిశేషణం వ్యర్థం తదుక్తం గోపాలస్వామినా" దోషహీనం గుణాదానం కర్తవ్యం నియమాత్కృతౌ। కామచారఃపునః ప్రోక్తో లంకారేషు మనీషిభి రితి తథా ముఖ్యా మహాకవిగిరామలంకార భృతా మపి ప్రతీయమానా చ్ఛాయైవ భూషాలజ్జేవ యోషితా మితి ధ్వని కారికాయా మపి శబ్దేనాలంకారాణా మనాస్థావ్యతే తజ్యస్మాత్ సాలంకా రత్వవిశేషణ మయుక్త మితి చే న్న—శబ్దాలంకారాణా మర్థాలంకారాణాంచ యథాయథం రసాభివ్యంజకశబ్దార్థోపస్కారకత్వే నాలంకారత్వా దుపస్కార కాభావేచ న రసాభివ్యక్తిపౌష్కల్య మితి సాలంకారత్వ మావశ్యకమ్। ఉక్త వచనద్వయంచ స్ఫుటతరాలంకారానాస్థాపదమ్। న న్వేవ మపి యః కౌమార హారః &c.

కావ్యదర్పణకారుఁడు కవితకు సాలంకారత యుండ వలె నని చెప్పి మమ్మటుఁడు "అనలంకృతీ పునః క్వాపి" అని వ్రాసియుండెఁ గదా! ఆరీతినే గోపాలస్వామియును ధ్వనికారుఁడును వ్రాసిరి కదా! దోషములు లేకుండుట గుణములు కలిగియుండుట యుండిన రసపౌష్కల్యము కలుగునుగదా! ఇఁక

సాలంకారత్వవిశేషణ మెందు కని శంకించుకొని రసపౌష్కల్యమునకు నలంకారము లవసరము లనియు మమ్మటాదులు కొన్నిచోట్ల స్ఫుటతరాలంకారము లేకుండినను హాని లేదనిరే కాని యలంకారములే యనవసర మని వ్రాయలేదనియును గావునఁ గావ్యలక్షణములో సాలంకారత్వవిశేషణ ముండితీరవలసినదే యనియు నుడివి యున్నాఁడు.

ఆంధ్రలక్షణకారుల మతము.

ఈవిషయములో నాంధ్రలక్షణకారు లేమి చెప్పుచున్నారో చూతము. అహోబిలపతి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:—

"నను తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణా వనలంకృతీ పునః క్వాపీతి కావ్యప్రకాశలక్షణే కథమనలంకృతీతి విశేషణముక్త ఇతిచేత్, క్వచిత్ స్ఫుటాలంకారవిరహేపి నదోష ఇతి తదర్థత్వేన తద్విశేషణం నదోషాయేతి యుక్తమేవ సాలంకారత్వకథనం వాగర్థయోః"

అనలంకృతము లనఁగా నస్ఫుటాలంకారసహితము లనియే యర్థము కాని యలంకారములే లేకుండుట యర్థముకా దని మమ్మటభట్టుతలంపు కావున సాలంకారత్వవిశేషణ ముండితీరవలసినదే యని దీనితాత్పర్యము.

పైదాని నంతను బట్టి చూచిన నలంకారము లవసరము లేదనుతలంపు కావ్యప్రకాశకారునకు లే దని యాతనిమాటలను బట్టి యును నితరులవ్రాతలను బట్టియును గూడఁ దేలుచున్నది. కాన మమ్మటభట్టుమతము కూడఁ గావ్యలక్షణములో సాలంకారత్వవిశేషణ ముండితీరవలయు ననుదానిలోనే చేరుచున్నది.

కావ్యప్రకాశకారోదాహృతశ్లోకముంగూర్చి:—ఇఁకఁ గావ్యప్రకాశకారుఁ డుదాహరించిన యః కౌమారహరః అనుశ్లోకమునందు నలంకార మెట్లున్న దనువిచారమును జేయుదము.

మమ్మటభట్టశ్లోకమునందు నలంకారములు లేవనలేదు. ఉన్నయలంకారములు స్ఫుటముగా లేవనినాఁడు. అది యటు లుండ నీమతము నందఱు నంగీకరింపలేదు. వారివీరిమాట యెందుకు? మనసవమేధావులు మెచ్చుకొనుచున్న సాహిత్యదర్పణకారుఁడే యీశ్లోకమునందు నలంకారము స్ఫుటముగానే యున్న దని వ్రాసియున్నాఁడు. అతనివాక్యముల నీక్రిందఁ నిచ్చుచున్నాను.

"యత్తు క్వచి దస్ఫుటాలంకారత్వే ఉదాహృతం—యః కౌమారహరః—ఏతచ్చింత్యం అత్రహి విభావనావిశేషోక్తిమూలస్య సందేహసంకరాలంకారస్య స్ఫుటత్వం"

సాహిత్యదర్పణవ్యాఖ్యాత యగురామచంద్రతర్కవాగీశభట్టాచార్యులవారును నీవిషయమై యిట్లు వ్రాసిరి.

"ఉత్కంఠాయాః పత్యాద్యభావరూపకారణం వినా ఉత్కంఠారూపకార్య కథనరు త్తీయం విభావనా— —కిం వా ఉత్కంఠాభావస్య కారణసత్వే తస్యాః కథన మితి విశేషోక్తి రితి సందేహాత్. సందేహసంకరాలంకారోయం."

మఱియును నిం దున్న హరః వర మీలితమాలతీ మున్నగుశబ్దాలంకారములం గూర్చి వ్యాఖ్యాత యిట్లు వ్రాసినాఁడు.

"తేనచ రసోపకారతయా తస్యాలంకారత్వ మవ్యాహతమేవ."

కొంద ఱీశబ్దాలంకారములు రసోపస్కారకములు కావని వ్రాసిరి కాని మఱికొందఱు వైరీతిగా రసోపస్కారకమే యనిరి. ఏమయిన నేమి? పైశ్లోకమునందు శబ్దాలంకారార్థాలంకారములు రెండును గూడఁ గలవు. అలంకారము స్ఫుటముగా లే దని యొక శాస్త్రకారుఁడు వ్రాసియుండఁగా నవనాగరకులే ప్రమాణముగాఁ దీసికొనిన మఱియొక శాస్త్రకారుఁ డిందలి యలంకారములు స్ఫుటముగానే యున్న వని నొక్కి వక్కాణించుచున్నాఁడు. కావునఁ బైశ్లోకమునందు నలంకారములు లే వనుట కెవరికిని శక్యము కాదు.

"రసస్యహి ప్రాధాన్యా న్నాలంకారతా" అన నేమి?

మమ్మటభట్టు "యః కౌమారహరః" అనుశ్లోకము నెత్తుకొని "అత్ర స్ఫుటో న కశ్చి దలంకారః—రసస్యహి ప్రాధాన్యా న్నాలంకారతా" అని వ్రాసియున్నాఁడు. ఈవాక్యములకుఁ దిన్నఁగా నర్థము చేసికొనఁజాలక "ఇందు రస మున్నది అలంకారములేదు అని దీనిభావ" మని యొకరు వ్రాసిరి. ఇది యసమంజసము. "రసస్యహి ప్రాధాన్యా న్నాలంకారతా" యన రసమున్నది అలంకారము లేదు అని యర్థముకాదు. "యః కౌమారహరః" అనుశ్లోకములో నేయలంకారమును స్ఫుటముగా లే దని వ్రాసి రస మీశ్లోకమునఁ బ్రధానముగా నున్నదికదా! యప్పుడు రసవదలంకార మిందు స్ఫుటముగా నున్న దని యేల తెల్పరా దని మనసున శంకించుకొని యాశంకకు సమాధానముగా "రసస్యహి ప్రాధాన్యా న్నాలంకారతా"అని వ్రాసినాఁడు. ఇందు రస

మునకుఁ బ్రధానత్వము కలదు గావున రసవదలంకార మిం దున్న దని తెల్పుట కవకాశము లే దని దీనిభావము. రస మంగమై యప్రధాన మైనప్పుడే రసవదలంకార ముండును.

ఇఁక సాహిత్యదర్పణకారుని మతమును విమర్శించుకొందము. సాహిత్యదర్పణకారుఁడు పైనుదాహరింపఁబడిన లక్షణకారులమతము ననుకరింపక "వాక్యం రసాత్మకం కావ్య" మ్మని నుడివి యున్నాఁడు. ఈలక్షణమును సహృదయు లందఱు నంగీకరించుట లేదు. ఏమన రసము లేనికావ్యములు లోకములో ననేకములుఁ కలవు. కావున నీ లక్షణమునందు నవ్యాప్తిదోషము సంభవించుచున్నది. కావుననే రసగంగాధరకారుఁడే యీలక్షణమును త్రోసివేసినాఁడు. ఆవాక్యముల ననుసరించి సాహిత్యదర్పణవ్యాఖ్యాత యగుదురాప్రసాదద్వివేదిగా రిట్లు వ్రాసిరి.

"వాక్యమితి—చింత్య మై వైతత్—వస్త్వలంకారప్రధానానాం కావ్యానామకావ్యత్వా పత్తేః—నచేష్టాపత్తిః—మహాకవిసంప్రదాయ స్యాకులీభావప్రసంగాత్ లక్ష్యానుసారేణ హి లక్షణవ్యవస్థా—నతు వైపరీత్యేన—వర్ణితానిచ మహాకవిభి, ర్జల, ప్రవాహవేగ, నిపత, నోత్పతన, భ్రమణాని, కపిబాలవిలసితానిచ—నచ తత్రాపి యథాకథంచిత్ పరంపరయా రసస్పర్శో స్త్యేవేతి వాచ్యం. ఈదృశరసస్పర్శస్య గౌ శ్చలతి మృగో ధావతి ఇత్యాదా వతిప్రసక్తత్వేనా ప్రయోజకత్వాత్—ఏవంచ ప్రకాశోక్తం కావ్యలక్షణ మేవ జ్యాయః ॥

దీనింబట్టి చూడ రసాత్మకము లగువాక్యములే కవిత్వ మను మతమును మనవా రంతగా నంగీకరింపలే దని తెలుచున్నది. కావుననే సాహిత్యదర్పణకారమతమును నతనితరువాతివా రెవరును నంగీకరించి యుండలేదు. పలువురు పూర్వులు లక్షణములో రసాన్వితత్వమును దెల్పకపోవుటకుఁ గారణము కావ్యమునకు రసమప్రధాన మనుతలం పుండుటచేతఁ గాదు. వారికి సాహిత్యదర్పణకారునికంటెను ఘన మైనతలంపే కలదు. వారు కావ్యమునకు రసమును బ్రాణముగాను నాత్మగాను దీసికొనిరి. మానవలక్షణమును దెల్పఁబోవువారు రూపవిలాసాదులఁ గూర్చియు శౌర్యధైర్యాదులఁ గూర్చియు ముచ్చటింతురే గాని ప్రాణాదులం గూర్చి ముచ్చటింపరుగదా! ఆత్మయున్నవాఁ డెవఁడో వాఁడే మనుష్యుఁ డందురా? శౌర్యము, ధైర్యము, సౌందర్యము, కలవాఁ డెవఁడో వాఁడే మానవుఁ డందురు. కావున నే విధమునఁ జూచినను విశ్వనాథకవి

చెప్పిన లక్షణ ముచితముగా లేదు. ఈతనిలక్షణము ననుసరించిన, నింగ్లీషు కావ్యము లెన్నియో కావ్యములు గాకపోవలసి యుండును. వారు ప్రకృతిని విశేషముగా వర్ణించి యున్నారు కదా!

అదిగాక విశ్వనాథకవి యలంకారము లనవసరము లని తృణీకరించి యుండలేదు. ఆతఁ డీవిధమునఁ దెలిపినాఁడు.

"వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం। దోషా స్తస్యాపకర్షకాః
ఉత్కర్షహేతవః ప్రోక్తా। గుణాలంకారరీతయః"

కావ్యమునకు రస ముండవలెను. ఆరసము నిలుచుటకుఁ గుణాలంకార రీతు లుండవలెను. అని దీనివలనఁ దేలుచున్నది. ఇంత యేల? ఎచ్చటనే నొకచో నలంకారము లేకుండినను గావ్యత్వహాని లే దందురేని యట్లుండ వచ్చును గాని రసగంగాధర కారుఁడు చెప్పినట్లుగాఁ జిత్రకవిత్వాదులందు రసము లేకున్నను గావ్యత్వహాని లేదుగదా.

రసమా కావ్యమును మనోహరము చేయునది?: — రసము కావ్యము నకు ముఖ్య మని యంగీకరింపనివా రుండరు. కాని రస మున్నంతమాత్రము చేత హృదయాహ్లాదము కలుగక పోవచ్చును. ఒకప్పుడు రసమే వైరస్యమును గలిగింపనచ్చును. ఎట్లన:—కరుణరసమును హాస్యరసమును గలిపినఁ గావ్యము చెడిపోవును. ఇట్టి వనేకములు కలవు. కావుననే యౌచిత్యము కావ్యము నకుఁ బ్రధాన మని క్షేమేంద్రుఁడు తనయౌచిత్యవిచారచర్చలోఁ దెల్పియు న్నాఁడు. ఇతఁడు రసమును బ్రధానముగాఁ దీసికొని యుండలేదు. కావున రసము రస మని కేకలు వైచినంతన కార్యము లేదు. తగు రీతిని గుణాలం కారరీతులు లేకుండిన రసము వేఱుగ నుండఁజాలదు.

అలంకారము రసాన్విత మగుకావ్యమం దుండి రసోపస్కారక మగును. కేవలచిత్రకవిత్వమునం దుండిన నాచిత్రకవితకుఁ బుష్టిని గలిగించును.

అలంకారము లెందు కుండవలెను?

కావ్యమునకు శోభను దెచ్చుటకు నలంకారము లుండవలె నని శబ్దార్థ సర్వస్వకారుఁ డిట్లు వ్రాసె.

"కావ్యశోభాతిశయహేతుః"

రసమునకుఁ బుష్టిని గలిగించుటకై యలంకారము లుండవలె నని సాహిత్యదర్పణకారుఁ డిట్లు వ్రాసె.

"శబ్దార్థయో రస్థిరా యే ధర్మా శ్శోభాతిశాయినః ।
రసాదీ నుపకుర్వంతో௦లంకారా స్తేంగదాదివత్ ॥"

దీని వ్యాఖ్య—"యథా అంగదాదయః శరీరశోభాతిశాయినః శరీరిణ ముపకుర్వంతి తథానుప్రాసోపమాదయః శబ్దార్థశోభాతిశాయినో రసాదే రుపకారకాః."

అలంకారములు శోభాతిశయములు కలిగించు ననునది యొకమతము. వీనిప్రయోజన మింతకంటెను ఘనమైనది కలదు. అది యేది యన విషయమును బాగుగా హృదయమునకు నాటునట్లు చేయుట. ఉపమాదు లిట్టిభావపుష్టిని గలిగించును. కావుననే బెయిన్ దొరవారి ట్లలంకారములంగూర్చి వ్రాసిరి.

"A figure of speech is a deviation from the plain and ordinary mode of speaking, with a view to greater effect."

సాధారణముగా లోకములో మాటలాడు ఋజుమార్గముకంటె భిన్నముగా నుండుమార్గ మలంకార మనిపించుకొనును. ఈ చిక్కుల యన; మనస్సునకు హెచ్చుగా నాటుట కని దీనిభావము. అలంకారమునం దీఘనత యున్నది. బెయిన్ దొరవా రుపమలఁ గూర్చి వ్రాసి యుపమలు నుస్పష్టము గానివిషయము సుస్పష్టము చేయుటకు వినియోగించు నని వ్రాసిరి. ఇందుకు పెఫర్డు దొరవా రంగీకరింపక యిట్లు వ్రాసిరి.

"These similes are intended, not to make the object described clearer, but more interesting."

ఈయుపమలు వర్ణితవిషయమును నెక్కుడుగా స్పష్టముచేయుట కుద్దేశింపఁబడలేదు. మ ఱెందు కన విషయమును మఱింత మనోహరము చేయుట కని దీనిభావము. మనవారును గొంద ఱిట్లే యలంకారము లింపునుగల్గించు నని చెప్పిరి. ప్రతాపరుద్రీయకారుఁడు "అలంక్రియతేనేనేతి చారుత్వ హేతు రలంకారః" అని వ్రాసినాఁడు. పరికించి చూడ బెయిన్‌దొరవారు చెప్పినదియును పెఫర్డుదొరవారు చెప్పినదియును గూడ సత్యములే. కావ్యములే కాక శాస్త్రములు గూడ నలంకారములతో శోభించుచున్నవి. అలంకశాస్త్రకారులు "శబ్దార్థయోరస్థిరా యే ధర్మాశ్శోభాతిశాయినః రసాదీ నుపకుర్వంతో లంకారా స్తేఙ్గదాదివత్ ।" అని వ్రాసిరి. ఇం దీయుపమ యెందుకు? ఇది విషయబోధ చేయుశాస్త్రము కాని కావ్యము కాదు కదా! ఇచట నలంకార మేల

తెల్పఁబడిన దనఁ జదువరులహృదయములకు విషయము మఱింత స్పష్టముగా నాటునట్లు చేయుట కని మనము గ్రహించుకొనవలయును.

ఇంకను దగినతావులఁ దగురీతిగా నున్నయలంకారములు నచ్చోటనుండి తీసివేసిన భావౌన్నత్యము చెడు నని యింగ్లీషుశాస్త్రకారులే వ్రాసిరి. ఈ విషయమై మెఫర్సుదొరవా రిట్లు వ్రాసిరి.

"Figures are employed to give greater energy and beauty to language and the removal of a figure which is properly employed must therefore mean a distinct loss of energy or beauty or both."

మనప్రాచీనులు కొంద ఱలంకారములకు నప్రధానతను దెల్పిరి కాని యది రసప్రాధాన్యతను జూపుటకుఁ గాని యలంకారము లవసరము లే దని నిరసించుటకుఁ గాదు.

ఇప్పటివారియూహలు.

హూణు లలంకారప్రియులే. వా రలంకారముల మనకంటెను దఱుచుగా వాడుచుందురు గాని హూణవిద్య నభ్యసించెడు మన వారిలోఁ గొందఱికిప్పు డలంకారములు రుచించుటలేదు. ఎందుచేత? అవి రసపుష్టిని గలిగింపకుండుటనా? కాదు—భావమును బాగుగా సువ్యక్తము చేయకపోవుటనా? కాదు——మనోహరముగా నుండకయా? కాదు——మఱెందు కనినఁ దాము చదివిన యింగ్లీషు గ్రంథములలో నలంకారముల ప్రాముఖ్యత నొక్కి చెప్పఁబడకుండుటచేత. ఇదియే కారణము.

రసికాగ్రణులారా! పాశ్చాత్యు లితరవిషయములలోఁ జాల ఘనులే కావచ్చును. కానిఁ యలంకారవిషయములో నంతగాఁ బనిచేసినవారు కారు. ఈవిషయములో వారికృషి మిక్కిలి తక్కువ. వారిలో శబ్దాలంకారార్థాలంకారములు కలిసి ముప్పది నలువదికంటె హెచ్చుగా లేవు. మనలో నన్నిటి కువలయానందముంబట్టి చూడ నొక్కయర్థాలంకారములే నూటయిరువదియొకటను గాన్పించుచున్నవి. వీనికి శబ్దాలంకారములు చేర్చిన సంఖ్య చాల హెచ్చయిపోవును. పాశ్చాత్యులు కూడ నర్థాలంకారములలో నంతర్భేదముల విశేషముగఁ గల్పించుకొనిరి. వాని నన్నిటిని లెక్కలోనికిఁ దీసికొనిన సంఖ్య హెచ్చును గాని యెట్లు చూచినను మన హైందవబుద్ధి యీవిషయములోఁ బనిచేసినంత పాశ్చాత్యులబుద్ధి పనిచేసి యుండలేదు. మనవా రతిసూక్ష్మబుద్ధితో ననేకరహస్యములను గనిపెట్టిరి. ఈసందర్భములో మనవారు వినియోగించిన

సూక్ష్మబుద్ధిని బాశ్చాత్యులు కూడఁ జాల మెచ్చుకొనుచున్నారు. మోనియరు విలియమ్సు దొరవారు తాము వ్రాసిన "హైందవజ్ఞానము" (Indian Wisdom) అను గ్రంథములో నలంకారములవివరించుటలో హిందువులు చూపిన బుద్ధికుశలతను వర్ణించి యీసూక్ష్మజ్ఞాన మైరోపీయులకు లేదనియు నయ్యది మిక్కిలి యద్భుతమైన దనియు నుడివి యుండిరి. ఎ౯సైక్లోపీడియా బ్రిటానికాలోఁ గూడఁ గొంత మెప్పు కలదు. మనవవమేధావులు పాశ్చాత్యులనుగూడ మించి మనయలంకారశాస్త్రములను ముట్టడించుచున్నారు. ఇది పెద్దవింత. పాశ్చాత్యులలోఁ బ్రధానము లగునలంకారములు పదునాలు మాత్రమే కలవు కావున వారు ప్రతిపద్యమునందును నలంకారమును జూపరు. అలంకారము లేకయే మనోహరము లగుపద్యములు కల వని తలంతురు కాఁబోలు. వా రలంకారములు లేవనుకొనిన పద్యములలో నలంకారము లుండకపోవు. వా రాయలంకారభేదములను గనిపెట్టి యుండలేదు. కాన నలంకారము లేదనుకొందు రని తోఁచెడిని. మనవా రన్ననో సూక్ష్మబుద్ధి మెఱయ శతసంఖ్యాకము లగునలంకారములు గనిపెట్టిరి. కావున మనోహరము లగుపద్యములం దన్నిటియందును వీరు మంచియలంకారములఁ జూపఁగలరు. మనవారి పరిగణనములో లేక హూణుల పరిగణనములో మాత్ర మున్నయలంకారములును గలవు.

ఒకరు మమ్మటాదులు తనివి తీరఁ బొగడి యుదాహరించిన యుత్తమశ్లోకము లన్నియును ననలంకృతములుగానే యున్న వని వ్రాసిరి! ఇది మహాసాహసము! మమ్మటాదు లలంకారము లంతటను నుండితీరవలె నని విధించిరి. (సర్వత్ర సాలంకారౌ) మమ్మటాదులు తాము కావ్యములలో ననలంకృతత్వమునకుఁ గ్వచిత్తుగా నవకాశమిచ్చితి మని నొక్కిచెప్పుచుండఁగా నిట్టివా రలంకారములు లేనిశ్లోకములనే, తనివితీఱఁ బొగడి రనుట యసంగతము కాకుండునా! వీరు తాము కంఠోక్తిగాఁ జెప్పిన ధర్మమునకు విరుద్ధముగా నడిచి రనుట యుచితమా? అట్లు చేసినవారు ప్రామాణికు లగుదురా? మమ్మటుఁ డస్పష్టాలంకారతకుఁ గూడఁ గొంత తావిచ్చెను, దానిని మనవా రంత అంగీకరింపలేదు. కవిబ్రహ్మయని పేరొందిన తిక్కన సోమయాజి భారతములో "విషమకావ్యంబునుం బోలి యస్పష్టాలంకారంబై" యని వ్రాసి యస్ఫుటాలంకారతయందుఁ దనకుఁ గలయరుచిని వెల్లడించె. అస్ఫుటాలంకారతనే, మనవా రిట్లు నిరసించుచుండఁగా నలంకారములు లేనిశ్లోకములనే, మనపూర్వులు మెచ్చి రనుట పెద్దవింత గాదా?

ఇఁక నొకనవమేధాసంపన్నుఁడు కావ్యమున కలంకారము లవసరము లేవని యు శాకుంతలమునందలి శ్లోకచతుష్టయమునం దలంకారములు లే వని యు సాహసించి వ్రాసె. ఇది యన్నిఁటినిమించిన సాహసము! ఆశ్లోకములలో నాతఁ డెత్తికొనినశ్లోకము నిచ్చి దానియందలి యలంకారమునుగూర్చి చర్చించు చున్నాను.

"పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్యతి జలం యుష్మా స్వపీ తేషు యా
నాదత్తే ప్రియమండనాపి భవతాం స్నేహేన యా పల్లవమ్
ఆద్యే వః కుసుమప్రసూతిసమయే యస్యా భవ త్యుత్సవః
సేయం యాతి శకుంతలా పతిగృహం సర్వై రనుజ్ఞాయతామ్"

ఈశ్లోకమునం దలంకారము లే దఁట! ఇందు లేకున్న నిఁక నలంకార మెచట నుండును? తాను బెంచి పెద్దదానిని జేసిన శకుంతలను భర్తయింటికిఁ బంపఁబోవునప్పుడు కణ్వుఁ డుద్యానవనమునం దున్న చెట్ల నుద్దేశించి పలికిన పలుకు లివి! ఓవృక్షములారా! మీకు ముందు నీరుపోయక యెవతె ముందుఁ

ఉ. ఏయమ మున్ను తా నుదక మెన్నఁడుఁ గ్రోలదు మిమ్ముఁ గ్రోల్చి కా
 కేయమ గూర్మి మీచిగురు నీప్సితభూషణయయ్యు ద్రుంపఁబో
 దేయమ మీసు తోల్త నన లెత్తఁగ నెంతయు సంతసించుఁ దా
 నీయమ యేగు నేఁడు పతియింటికి నంద అనుజ్ఞ యీయరే.

ఉ. ఉల్లము నేఁడు బెంగగొని యుండె శకుంతల వెళ్లునంచుఁ గ
 న్నీళ్ల నడంప గద్గదిక నిండె వగన్ జడమయ్యెఁ జూడ్కి పెన్
 దల్లడ మార మాదృశవనస్థునకే యిటుపుట్టె నెంత చిం
 తిల్లుదురో గృహస్థు లవనిం గనిపెంచినకూఁతు నంపుచోన్.

ఉ. మాదుతపోధనత్వమును మానుగ నీదు కులోన్నతత్వమున్
 నీదెస నీమె తా నగుచు నిల్పిన కూర్మియు నాత్మ నెంచి, తు
 ల్యాదరమొప్పఁ జూచుకొను మందఱు భార్యలలోన నీమె నా
 మీఁదను దానిభాగ్య మది మేము వచింపఁగఁ గూడ దేమియున్.

చం. గురులభజింపు నింపు చెలికూర్మి సపత్నులవంకఁ గాంతుఁ డెం
 తరమరఁ జేసనం గినుక నంకిలి వోవకు కొల్చువారిపైఁ
 గరుణ దలంపు భాగ్యములు గల్గినఁ ద్రుళ్లకు మెప్పు నితెల్లం
 గరవగు టొప్పు గేహినుల కింటికిఁ జే టిటు గానజవ్వనుల్.

డాను నీరుత్రాగెడిది కాదో; తాను చివుళ్లు మున్నుగువాని నలంకరించుకొనుట కిచ్ఛగలిగిన దయ్యును మీయందుఁ గలిగియున్న స్నేహభావముచేత మీకు నొప్పి కలుగునేమో యని మీచివుళ్లను నవతెకోయదో మీకు మొదటఁ బుష్పోద్గమము గలిగినప్పుడు తనకుఁ బెద్దయుత్సవముగా నవతే యెంచుకొనునో; యట్టిశకుంతల యత్తవారియింటికి వెళ్లుచున్నది. మీ రందఱు ననుజ్ఞయీయవలసినది యని దీనిభావము. ఇట్టిరమ్యతమ మగుశ్లోకమునందే యలంకారము లేకుండిన నిఁక నయ్యది నిలువఁగలిగిన తా వెయ్యది? ఇందు మంచి యలంకారమే కలదు! దానికి సమాసోక్తి యని పేరు. ఈవిషయమై వ్యాఖ్యాతయగురాఘవభ ట్టిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

“చేతనవ్యవహారసమారోపాత్ సమాసోక్తిః”

అచేతనములందుఁ జేతనవ్యవహారసమారోపణము చేయఁబడినది కాన నిం దున్నయలంకారము సమాసోక్తి యని దీనిభావము. తమచెలికత్తె తమ్ము విడిచి పోవునప్పు డది తెలిసికొని యనుజ్ఞ నీయఁదగినవారు జ్ఞానము గలమానవులు. చెట్ల కాశక్తి యుండదు. ఇట మానవధర్మము చెట్లయం దారోపింపఁబడినది. ఇట్టితావులఁ బాశ్చాత్యపండితులు పెర్సానిఫికేషన్ (Personification) అను నలంకారము కల దందురు. ఈయలంకారమును బాశ్చాత్యులు ఘనాలంకారముగా నెంచుచున్నారు. ఈయలంకారరాజముం గూర్చి షెఫర్డుదొరవారిట్లు వ్రాసిరి.

Personification is that figure by which, under the influence of strong feeling we attribute life and mind to impersonal and inanimate things; as “ Death is swallowed up in victory. *O Death* ! where is thy sting ?”

“ There is a wonderful proneness in human nature to animate all objects; almost every emotion, which in the least agitates the mind, bestows upon its object a momentary idea of life. Let a man, by an unwary step, sprain his ankle or hurt his foot upon a stone, and, in the ruffled discomposed moment, he will sometimes feel himself disposed to break the stone in pieces, or to utter passionate expressions against it as if it had done him an injury. If one has been long accustomed to a certain set of objects which have made a strong impression on his imagination, as to a house where he has passed many agreeable years, or to fields, and trees, and mountains, among which he has often walked

with the greatest delight: when he is obliged to part with them, especially if he has no prospect of ever seeing them again, he can scarce avoid having somewhat of the same feeling as when he is leaving old friends. They seem endowed with life. They become objects of his affection and in the moment of his parting, it scarce seems absurd to him to give vent to his feelings in words and to take a formal adieu"— BLAIR.

దీనింబట్టి చూచినఁ బాశ్చాత్యు, లేతావున పెర్సానిఫికేషన్ (Personification) (సమాసోక్తి) అను నలంకార ముండు నని చెప్పిరో యయ్యది యిచట సరిగా సరిపోయి యున్నది. ఇట్టితావున నీయలంకార ముండుట సహజ మనియు నయ్యది రసపుష్టిని జాలఁ జేయు నని యుఁ దేలినది. మఱియును బాశ్చాత్యులు పదునాఱలంకారములు ముఖ్య మగువానిని గా నెంచి రని యిదివఱకే తెల్పితిని. వానిలో నీపెర్సానిఫికేషన్ ఒకటి యైయున్నది. ఇట్టిముఖ్యాలంకారములు గలతావుల నే మననవమేధావు లలంకారము లేనిదానినిగాఁ దలంచుట పెద్ద వింత గాకుండునా! మననవమేధావుల మార్గము సరిగ హూణులమార్గము నైనఁ బోలియున్నదా? లేదు.

ఈశ్లోకరాజముం గూర్చి మననవమేధావు లిట్లు వ్రాయుచున్నారు!

"సేయం యాతి శకుంతలా పతిగృహం సర్వైరనుజ్ఞాయతామ్"

అని కణ్వుఁ డాక్రోశించిన ప్రభారవాక్య మిప్పటికి నైతము మనహృదయముల ననంతభారముగాఁ గదలించుచున్నది. ఆహా! ఈపద్య మెంతహృద్య మైనదో! యెందువలన? అలంకారబలమువలననా? కాదు! శయ్యాలాలిత్యము వలననా? కాదు. ఇంకెందుకు? బాష్పధారలచేఁ గన్నులు గానరాక నిస్తబ్ధగాత్రుఁడై రానిమాటల నెట్టులో పెకలించుకొనుచు స్నిగ్ధావస్థయం దున్న కణ్వుఁడు మనకన్నులయెదుట సాక్షాత్కరించుచున్నాఁడు. వెండియుఁ గులపతికి శకుంతలయెడ నెంత దత్తకాంక్షాపారవశ్య మున్నదో తపోధనగౌరవమం దెంతదీక్షాసంయమన మున్నదో—పుత్రీప్రేమావధి నెంత సత్యముగా సాధించెనో మనోహరములు గా ధ్వనించుచున్నది. ఇదియే యుత్తమకవిత!"

ఈవాక్యములు వ్రాసిన మహాపండితుఁ డెంతలౌకికుఁడో; యెంతరసజ్ఞుఁడో వర్ణింపఁ దరము గాదు. ఈవ్రాఁత సద్భావశూన్య మగుమాటలమూట. ఈశ్లోకము కణ్వునిదుఃఖావస్థను బాగుగా వ్యక్తముచేయుటచేత మనహృదయముల నెచ్చుగా నాకర్షించుచున్నది. ఈశ్లోకముంబట్టి "బాష్పధారలచేఁ

గన్నులుగానరాక నిస్తబ్ధగాత్రుఁడై రానిమాటల నెట్టులో పెకలించుకొనుచు స్నిగ్ధావస్థయం దున్నకణ్వుఁడు మనకన్నులయెదుట సాక్షాత్కరించుచున్నాఁడు. కాని యీసాక్షాత్కార మిం దున్నయలంకారరాజముం బట్టి కా దందు రేని మఱెట్లు సంభవించినది? ఎట్లు మన నవలౌకికరసజ్ఞుఁడుగా రాస్థితిలో నున్నకణ్వుని గనిపెట్టఁగల్గిరి? ఏప్పుడుఁ గణ్వుఁడు మనకన్నులయెదుట నిలిచెనా? లేదు. మ ఱెట్లు కణ్వుఁ డీయవస్థయం దున్నట్లు కనిపెట్టితిమి? ఈకణ్వవాక్యములలో నచే తనములందుఁ జేతనవ్యవహారసమారోపణము చేయఁబడియున్నది. కావునను "బ్లెయిర్" చెప్పినట్లు గా లోకులు తమయాప్తుల యెడఁ బాటు గల్గినప్పు డట్టి యారోపణము చేయుదురు కావునను నిచటఁ గణ్వుని దుఃఖభార మింతటి దని మన మిం దున్నసమాసోక్తిని* (Personification) బట్టి గ్రహింపఁగల్గితిమి. ఈ శ్లోకమునకు జీవమును దెచ్చినది సమాసోక్తి యనునలంకారరాజము. బుద్ధి మంతులు బాగుగా నాలోచించి తెలిసికొందురుగాక!

ఇఁక గ్రంథవిస్తరభీతిచే శాకుంతలమునందలి శ్లోకచతుష్టయములోమిగి లిన మూఁడుశ్లోకములందలి ముఖ్యాలంకారము లేవో యీక్రిందఁ దెలుపు చున్నాను.

"యాస్యత్యద్య" అర్థాంతరన్యాసము; స్వభావోక్తి; ఉత్ప్రేక్ష.
"అస్మాన్ సాధువిచింత్య" కావ్యలింగము.
"శుశ్రూషస్వ గురూన్" అర్థాంతరన్యాసము.

"ఉపమాకాళిదాసస్య" యని సహృదయులు కాళిదాసుయొక్క ప్రజ్ఞా విశేష ముపమవాడుటలో నున్న దందురు.

ఇఁక మననవలౌకికరసజ్ఞుఁడుగా రలంకారము లే దని చెప్పిన శ్లోక మిఁక నొకటి గలదు. దాని నీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

"పంచత్వం తను రేతు, భూతనివహే స్వాంశాఖిళన్తు ధ్రువం
ధాత, స్త్వాం, ప్రణిపత్యసాదర మిదం యాచే నిబద్ధాంజలిః
తద్వాపీషు పయ స్తదీయముకురే జ్యోతి స్తదీయాంగణే
వ్యోమస్యాచ్ఛ తదీయవర్త్మని ధరా తత్తాళవృంతే నిలః"

ఇం దలంకారము లే దఁట! ఇదియుఁ బెద్దవింతయే! మనపెద్దలు చెప్పు శతసంఖ్యాకము లగునలంకారముల నట్లుండ నిండు! మనశాస్త్రములం బట్టి

*సమాసోక్తి యంతటను పెర్సానిఫికేషన్ గాకపోవచ్చును. ఇచట నట్టిదియ!

యిం దలంకార ముండుట వింత గాదు. పూర్వాణావిద్యానిపుణు లైనమనవప లౌకికరసజ్ఞులుగా రీశ్లోకము నుదాహరించిరి గాన పూర్వాణు లెంచిన యలంకార మిం దున్నదో లేదో విచారించుకొందము. ఇందు ధాత యెదుట నున్న వానివలె సంబోధింపఁబడియున్నాఁడు. కాన అపాస్ట్రొఫీ (Apostrophe) అను నలంకారరాజ మిందుఁ గలదు. ఈయలంకారముం గూర్చి మెఘఢ్డదొరవారిట్లు వ్రాసిరి.

An *Apostrophe* (Gr. Apo away; Straphem to turn) is a turning off from the subject of discourse to address some person who is either dead or absent, or something, as if that person or thing were actually before the speaker and listening to his."

ఈశ్లోకము బిల్హణచరిత్రములోనిది. బిల్హణునకు నురిశిక్ష విధింపఁబడి నప్పు డాతఁడు పలికినపలుకు లివి. ఇందు రసవదలంకారము కలదు.

అలంకారము లప్రయత్నపూర్వకముగా వేయఁబడవలెనా?:— మనవప లౌకికరసజ్ఞులుగా రలంకారము లప్రయత్నపూర్వకము లైనప్పుడే శోభించు నని వ్రాసిరి. అది నిజమే! ఒక్కయలంకారములే కాదు. కవిత్వ మంతయు నట్టిదిగానే యుండవలెను. ఆహేతువు చేతనే పెద్ద లిట్లు చెప్పిరి—

"కవితా వనితా చైవ స్వయమే వాగతా వరా
బలా దాకృష్యమాణా చేత్ సరసా విరసా భవేత్"

ఈభావమునే యప్పకవి యిట్లు చెప్పినాఁడు:—

"క. వనితయుఁ గవితయుఁ దానై, చనుదెంచుట గల్గునేని సరసం బగు; ధా
త్రిని బల్మిఁ గోలు గావించిన విరసం బగు నటంచుఁ జెప్పిరి విబుధుల్.

కవితాధార యనునది స్వయముగాఁ బుట్టవలె! ఆలోచించి యాలోచించి చెప్పిన మంచికవిత్వము కానేరదు. అలంకారములు రసజ్ఞులహృదయములలో సహజముగను నప్రయత్నపూర్వకముగను బుట్టునవియే కాని బలవంతముగా వచ్చునవి కావు. అలంకారములు వాడుట మానవులకు సహజము. అవి కావ్యములందు మాత్రమే కాక నిత్యమును బాలుఁడు మొదలు ప్రాజ్ఞునివఱకును గూడ సంభాషించు సంభాషణమునందు వాడుకలోనుండి సంభాషణమునకుఁ వన్నె దెచ్చుచుండును. చిన్నిబాలున కొకనికి మామిడిపండు తిననిచ్చి యెట్లున్న దన "తియ్యఁగా బెల్లమువలె నున్న"దనును. ఇం దుపమ గలదు. చదువురాని స్త్రీలు మాటలాడుకొనుటలో చలిబాధ హెచ్చుగా నున్న దని యొకతె పలుక

కొంతసేపటికాపె «ఇది పులిగాదు పెద్దపులి» యని పలుకును. ఇదిరూపకాలంకారము. శబ్దాలంకారమును గలదు. మధురపదార్థములు భుజించుచు నమృతమును తెలె నున్న దందురు. ఇం దుపమ గలదు. పుత్త్రుఁడు మరణింప దుఃఖసముద్రములో మునిఁగియున్న చదువురాని తల్లులు గూడ «పనసపండు వంటిబిడ్డను బోఁగొట్టుకొంటినాను. లేక లేక కలిగినకొడుకిట్లు నాగొంతు కోసినాఁడు. అయ్యో. «ఓపాపపుదైవమా! నీవు మామీఁద నెంతపట్టుపట్టినావు! నీ కేమియపకారము చేసితి మని దుఃఖింతురు. ఇది «అపోస్త్రఫీ!» పుత్త్రకా! పుత్త్రకా! నీకు నాపై నేల కోపము వచ్చినది. «నాతో నేల మాటలాడవు? అని దుఃఖింతురు. ఇది «అపోస్త్రఫీ» «నీచంద్రబింబమువంటి సుందరముఖము నిఁకఁ జూపవా? యని యేడ్తురు. ఇందుఁ బూర్ణోపమ గలదు. దుఃఖసముద్రమం దుండువారే యలంకారములు ప్రయోగించినప్పు డానందమున నోలలాడువా రలంకారములు ప్రయోగింతు రని వేఱుగాఁ జెప్పవలయునా? ముఖపద్మ మనిన నలంకారము కలదు. కరకమల మనిన నలంకారము కలదు.[1] ఇది సంభాషణములలోనే తెలియుచుగా వచ్చుచుండును. ఇట్లేల లోకు లలంకారములు వాడుదు రన మనస్సునకు బాగుగా నాటుటకై ప్రజలు సాధారణముగా వానిని వాడుదురు. ఇట్లు సహజమైనయలంకారములపై నూతనవమేధావులు దాడివెడలుట శోచనీయము.

అలంకారము లేయేరసములపట్ల నొప్పును? ఏయేరసములపట్లనొప్పవు?:— అలంకారము లన్నిరసములపట్లను శోభించును. కాని యాయారసములంబట్టి వాడవలసిన యుపమానాదులు భేదించును. శృంగారవిషయములో రాజచంద్రుఁ డనిన వీరరసము విషయములో రాజసింహ మందుము.[2] క్రోధముపట్ల «ఓరీ! ద్విపాదపశువా! నిన్ను నల్లిని నలఁపినట్లు నలఁపి చంపుదు» మందుము. వీరికి వారికిఁ బెద్దకలహ మైనది. తుదకుఁ గుక్కలవలెఁ గాట్లాడినా రందుము. ఇది బీభత్సరసము. అమ్మయ్యో బూచిలా గున్నాఁ డందురు. ఇది భయానకము. కరుణరసముపట్లనే యివి (అలంకారములు) యొప్పినప్పుడు నితర

[1] ఇవి నష్టరూపకములు (Decayed Metophors) అని పాశ్చాత్యులు.

[2] వీరరసప్రధానమగుచోట— «కలఁడుల్లోక» అనుపద్యములో వసుస్తాపాలచంద్రుం డని యున్నది కరసముగాలే దని యీ వసుస్తాపాలకేంద్రుం డనిన బాగుగా నుండునని యెంచఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు. ఇది నష్టోపమగాన నిందు దోషము లేదు. అదిగాక కీర్తిపాత్రత యుపపరఁ బ్రకాశము సేయఁబడినది కాన దోషము లేదు.

రసములపట్ల నివి యొప్పవా! లోకసామాన్యుల వాడుకలనుండి యే యుదాహరణముల నిచ్చుటకుఁ బైవాక్యములు నేను వ్రాసితిని. మనకావ్యము లన్నిరసములపట్ల నలంకారములతో శోభించుచునే యున్నవి.

అలంకారదోషములు

అలంకారదోషములఁ గూడ నొకింత చూపుదును. ఇవి సులభముగాఁ బట్టుపడునవియె కావుననే యీవిషయములో నలంకారశాస్త్రకారు లంతగాఁ జర్చించియుండలేదు. అలంకారము లక్కఱలే దని సరస్వతిచే నేర్పించిన యిప్పటి నవరసికులు మఱి కేవస్తువు నెందుకుఁ దేనితోఁ బోల్తుమో కూడ నెఱుంగరు. ఈకవిశిఖామణి తనయభాగ్యోపాఖ్యాన మనునసత్ప్రబంధములో నిట్టొక పద్యరత్నమును లిఖించిరి.

ఉ. చారునగంబులన్, ధనువు, సంపెఁగపూవును గెంపుఁ గూర్చి సిం
గారపుఁ జన్నులన్, బొమల, ఘ్రాణము, వాతెఱఁ జేసి బ్రహ్మ తా
వారక వాసికర్కశత, వంకరఁ, బచ్చన, రక్తకాంతిఁ బెం
పారఁగఁ దీసి చేసె; మెయి, యూరును, గన్నులఁ గుంతలంబులన్

ఇది హాస్యరసప్రధాన మగు ప్రబంధములోనిది. ఏవస్తువు నెందుకు నెందుతోఁ బోల్తుమో యాప్రధానలక్షణము తీసివేసి పోల్చిన నాపోల్కి హాస్యాస్పద మగునుగదా! కావుననే యిచటఁ గవి కుచములు గిరులవలె నున్నవి గాని కాఠిన్యము మాత్రము లేదనియుఁ జాపమువలెఁ గనుబొమ లున్నవి గాని వంకరమాత్రము లేదనియు వ్రాయఁజొచ్చినాఁడు. ఇట సమానధర్మము తీసివేయుటచేఁ బోల్కి హాస్యాస్పద మగుచున్నది కాని మన యీకవి సంపెఁగ పూవుతో ముక్కును జేసి యాపచ్చనమాత్రము తీసివేసె ననుటలో దోషము వాటిల్లినది. ఏమన:—

మానవుల ముక్కును సంపెఁగతో రంగునిమిత్తమై (అనఁగాఁ బచ్చన నిమిత్తమై) పోల్పరు. పు తెందు కన:—"ఆకృతికి" కావునఁ బచ్చన పోయిన సంపెఁగ లాగున ముక్కున్న దనిన నందు వైరస్య మేమియు లేదు. ఉండఁదగిన రీతిదె యగును. ఆకృతికయియే నువ్వుఁబువ్వుతో ముక్కును బోల్తుము. ముక్కు తెల్లఁగ నున్నదని యర్థము కాదు. నువ్వుఁబువ్వువంటి యాకృతి కలిగి యున్నదని యర్థము. కాని యీచటఁ బ్రధానధర్మ మేదో తెలిసికొనలేక పోయినాఁడు. ఇట్టి నలంకారదోషములు. పేడకుప్పలవలెఁ గుచము లున్న వనరాదు. అది

నీచోపమ. దోషము లెచ్చట గుణము లగునో యచ్చట మరల వీనిని వాడవచ్చును. చదువరు లిట్టిదోషముల గ్రహించుకొందురుగాక!

ఒకనవమేధావి యలంకారము లనవసర మనియు, బాధాకరములుగా నున్న వనియు, వానిని ధరింపలేక సరస్వతి యేడ్చుచున్నదనియుఁ జమత్కారముగా నొకచిన్నకావ్యమును విరచించిరి. కాని సరస్వతి యేడ్చిన యాయేడ్పునందుఁ గూడ శబ్దాలంకారములే గాన్పించుచున్నవి చూడుఁడు!

చం. అటు సుఖయించుచుండఁగ మదాస్యమునందు నిరర్థకంబులై
పటపటలాడుశబ్దముల బల్లిని బెట్టి రసంబు నెట్టి య
క్కటికములే కలంకరణకైతవముం గొని మేను కొట్టి యి
ప్పటికిను లార్తిఁ బెట్టెదరు ప్రాణముఁదీసి ననుం గలంచుచున్.

ఇం దున్న పెట్టి, నెట్టి, కొట్టి, పెట్టులు శబ్దాలంకారములు గాక మ రేమగును. ఈయేడ్పులో నలంకారము లేల వాడవలసివచ్చె. విజ్ఞులారా! అలంకారములు లోకములో సహజములు. వానియంతట నవియే వచ్చి పడుచుండును. వానివలన బహుప్రయోజనములు గలవు.

పాశ్చాత్త్యు లలంకారములు వాడుటలో మనకంటె నెక్కుడు వెఱ్ఱి గలవారు. వా రుపన్యాసము నిచ్చునప్పుడు గూడ దీర్ఘాలంకారములు వాడుచుందురు. వారి ననుకరించి మనవారును నుపన్యాసములలో నలంకారములు వాడుదురు. డాక్టరు భండార్కరుగారు శుద్ధశుష్కసంఘసంస్కారముం గూర్చి మాటలాడుచు నిట్లు పెద్దయలంకారములను వాడి తరువాత దాని విడఁదీసి భావమును వ్యక్తీకరించిరి కనుఁడు.

Yesterday you had a glowing and attractive picture placed before you. Today it is our business to see whether the canvass on which the picture is to be painted is torn and tattered and cannot hold it or of a weak texture and cannot remain it for long. If it be of either nature, we have to see how it can be repaired and strengthened so that it may answer our purpose. Dropping all metaphor, I may say &c.

మొదట రూపకాలంకారము వాడనేల? తరువాత దానిని విడఁదీసి చెప్పనేల! అలంకారము వాడుటలోఁ బెద్దవిశేష ముండుటచేతనే కదా.

ఇట్లలంకారములు కావ్యములందేకాక సామాన్యసంభాషణములందును ధర్మవిషయికోపన్యాసములందును, ననసరములై విషయమునకుఁ బుష్టిని గలి

గించునవి యగుచున్నప్పుడు కావ్యములం దవి యవసరము లని వేఱుగఁ జెప్పవలయునా?

కవితాలంకారములు - కాంతాలంకారములు.

పూర్వపుఁ బెద్దలు సామాన్యముగాఁ గవితాలంకారములఁ గాంతాలంకారములతో నసఁగాఁ గాంతలు దేహమునఁ దాల్చుసువర్ణాద్యలంకారముల తోఁ బోల్చుచు వచ్చిరి. ఇప్పటివా రీపోల్కి నతిదూరము తీసికొనిపోయి సర్వవిధములఁ గావ్యాలంకారములఁ గాంతాలంకారములతోఁ బోల్చుచున్నారు. ఇది తగ దని యిదివఱకే వ్రాసియున్నాఁడను. కచకుచాదులు కాంత కెట్టి సహజాలంకారములో శబ్దార్థాలంకారములు కవితాకాంత కట్టితనూద్భవము లగుసహజాలంకారము లై యున్నవి, "తను వగుశబ్దార్థంబులు" అని కదా పూర్వులు చెప్పిరి. కాన యోషలు దాల్చుకాంచనాలంకారములతో భాషాయోష దాల్చుశబ్దార్థాలంకారముల సర్వవిధముల సమానధర్మము కలవానినిగాఁ దలంచుట యుచితమే కాదు. అయినను నిప్పటినవరసికులు లోకు లీకాలమున నంతగా నలంకారప్రియులై యుండుట లే దనియుఁ బూర్వపు రాగిడీలు మున్నగువానియందు విముఖతయే హెచ్చుగాఁ గలదనియుఁ బ్రభువులు కూడ పూర్వమువలె నలంకారముల దేహములఁ దాల్పక సామాన్యవేషములఁ దాల్చుచున్నా రనియు నాకారణమున శబ్దార్థాలంకారములు మునుపటివలె హెచ్చగు ప్రభ కలిగి యుండుట కవకాశము లే దనియు వాదించుచున్నారు? ఇది వింత వాదము. మేము లోకుల కలంకారప్రియత్వము కలదందుమే కాని రాగిడీల యందే ప్రియత్వము కల దని చెప్పఁబోము. ఇక్కాలమున రాగిడీలయందుఁ బ్రీతి తగ్గుచున్నమాట నిజముకాని యంతమాత్రముచే నలంకారప్రియత్వము తగ్గుచున్న దనరాదు. అది యిప్పుడు కూడ హెచ్చుగానే యున్నది. మునుపటికంటెను హెచ్చుగా నున్న దనియే చెప్పవచ్చును. మునుపు బంగరు కంకణము లుండుతావుల నిప్పుడు తోలుతో నలంకరింపఁబడిన చేతిగడియారములు శోభించుచున్నవి. తొల్లి సువర్ణమయములగు చేమంతిపూవు,బంతిపూవు నుండుతావుల నిప్పుడు విదేశనిర్మితము లగుగుడ్డపూవులును గాకితపుఁబూవులును బ్రకాశించుచున్నవి. వేయేల కాంచనస్థానమును గాగిత మాక్రమించినది. పూర్వము హంస లుండుతావుల నిప్పుడు పరదేశపు గాజుబొత్తులు ప్రవేశించుచున్నవి. పూర్వము పట్టుకుచ్చు లుండుప్రదేశముల నిప్పుడు టేపు ముక్కలు

విరాజిల్లుచున్నవి. స్వర్ణకర్ణపుష్పములు పోయినవి. అచ్చోట గాజుగుళికలు వెలుఁగుచున్నవి. మున్ను చక్కెరబోఁడులు చెక్కులఁ దడిగల మకరికాపత్త్రములతో నలంకరించుకొనెడివారు. ఇప్పుడు పౌడి "పౌడరు" తో నలంకరించుకొనుచున్నారు. ఇట్లే తారతమ్యము గ్రహించునది. హూణవిద్య నభ్యసించిన యన్నలారా! ఉపమల మానినను "సిమిలీల' మానఁగలరా? రూపకము విడిచినను "మెటఫరుల" విడువఁగలరా? అతిశయోక్తుల నదలినను హైపరుబోలుల వదలఁగలరా? అనుప్రాసమును పీడినను అల్లిటరేషను వీడఁగలరా? ఆలోచించుకొనుఁడు! మనోహరము లగు వ్రాఁతలన్నియు నలంకారయుతము లేయని గ్రహించుకొనుఁడు. మమ్మటాదులు తనివిదీరఁ బొగడిన పద్యము లన్నియు నిరలంకృతము లనుపిచ్చియూహను విడనాడుఁడు! పూర్వపు టమాయికురాండ్రు తట్టంత రాగిడీలు దాల్చెడివా రని నవనాగరకు లధిక్షేపించుచున్నారు గాని పరిపూర్ణనాగరకత కాలవాలము లగు పాశ్చాత్యవిదుషీమణు లిప్పుడు తట్టలవలె నుండు "టోపీల" ధరించుట లేదా? వీరు ధరించు "టోపీలు" పక్షులయీఁకలతోను గాకితపుఁబూలతోను గుడ్డలపూలతోను నింపి యొక పెద్దపూలతట్టవలె నుండును. గాలి కెగిరిపోవు నేమో యని యొకచేతితో దానిని సదా పట్టుకొనుచుండవలెను. ఎట్టి యిక్కట్టుల నైన నోర్చి యాతట్టలఁ బాశ్చాత్య విద్వాంసురాండ్రు ధరించితీరుదురు. చూచితిరా? లోకములో నలంకారప్రియత్వ మెట్లు వెలుంగుచున్నదో! పూర్వపురాజులు జాంబూనదాంగదముల ధరించెడివారు. ఇప్పటివారో కార్పాసాంగదముల ధరించుచున్నారు. పూర్వపు రాజులు వక్షంబున ముక్తాహారములను సువర్ణాభరణములను ధరించెడువారు. ఇప్పటివారో రంగురంగుల యావికాలంకారముల ధరించుచున్నారు. ఒక పాశ్చాత్యప్రభుపటమును దిలకింపుఁడు! వానికంచుకమున వక్షోభాగ మెట్లుండునో బుజ మెట్లుండునో బోధపడఁగలదు. రంగురంగుల త్రాళ్లతో నిండియుండును. భుజములందు గుడ్డభుజకీర్తు లుండును, త్రాళ్లుండును. ఇంత యేల లోకమా? లోకములో నలంకారప్రియత్వ మిసుమంతయుఁ దగ్గలేదు. అది క్రమక్రమముగా హెచ్చుచున్న దనవచ్చును, నాగరకులమాట నటుండనిండు! ఆటవికులు కూడ నలంకారప్రియులై యుందురు. వారు తమతనువులఁ గవ్వలతోను బూలతోను పక్షులయీఁకలతోను నలంకరించుకొందురు. కాఁబట్టి పట్టణప్రాంతమందును బర్వతప్రాంతమందును గూడ నిప్పు డలంకారప్రియత్వము సమముగానే నడచుచున్న దని చెప్పవచ్చును. ఎచ్చటనే, నొక్కచో

నొక లక్ష్మీసంపన్నుఁడుగూడ నలంకారప్రియుఁడు కాకుండినఁ గాకుండవచ్చును. అలంకారప్రియత్వము లేని సంపన్నులే కాదు. లోకములో నచ్చ టచ్చటఁ గావ్యప్రీతి లేనిసంపన్నులు నుండవచ్చును. అట్టివా రిట్టిపట్ల లక్ష్యము కానేరరు. అయినను వారుకూడఁ గావ్యాలంకారప్రియులై యాంధ్రభాషాయోషకు భూషణములైన కావ్యరత్నములు శబ్దార్థాలంకారములతో శోభించుచుండుటం గని వానియసమానం బగులసమానశైలిఁ దిలకించి యమందానందకందళితహృదయారవిందుల మయితి మని నొక్కి - వక్కాణింతు రనుటకు నిదర్శనములు కలవు.

కొందఱు తొడవు లొడలికంటె భిన్నములు కదా యట్లె కావ్యాలంకారములును దద్భిన్నములు కావాయని శంకించుచున్నారు. కాని యది సరికాదు. "తను వగు శబ్దార్థంబు" లని లాక్షణికులు చెప్పిరి. కావున శబ్దార్థాలంకారములు కావ్యకన్యయొక్క తనువునఁ బుట్టిన సహజాలంకారములె కాని పైనుండి తెచ్చితొడిగిన తొడవులు కావు." రసగంగాధరకారుఁడే "రమణీయార్థప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యం" అని నుడివి చమత్కారజనకభావనావిషయార్థప్రతిపాదకశబ్దత్వమని పరిష్కరించినాఁడు. అలంకారములు చమత్కారమును గలిగించునని యేకదా పెద్దపెద్ద లాక్షణికులు వ్రాసిరి! కావున నవి కావ్యమునకు ముఖ్యములు. అవి తగినరీతిని దగుతావుల నుండఁదగినదియే! అట్లుండకుండిన నాయలంకారములు దోషము లగు నని మనపెద్దలు చెప్పియున్నారు. కావునఁ గావ్యలక్షణములో సాలంకారత్వవిశేషణ మవసరమే యనితెలిసికొని కవులు తగిన తావుల నుచితరీతిగాఁ గావ్యములలో నలంకారముల వాడి కావ్యములకు రమ్యతను గలిగింతురుగాక! రసాధిదేవత యగుదైవము మనసారస్వతాభివృద్ధి ననుగ్రహించుఁగాక! ఓం తత్సత్.

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి.

---

* "అలంకారత్వంచ రసాదిభిన్నవ్యంగ్యభిన్నత్వేసతి శబ్దార్థాన్యతరనిష్ఠాయా విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నా చమత్కృతిజనకతావచ్ఛేదకతా తదవచ్ఛేదకత్త్వ"మ్మని కదా చంద్రికాకారుఁడు వ్రాసె.

విజ్ఞాపనము.

మహాశయులారా!

పరిషత్తునకుఁ బరిషత్పత్రికకుఁ జందాలనీయవలసిన వారిపేర వారు వారీయవలసిన మొత్తములను దెలుపుచుఁ బలువురకు మనవులు వ్రాసియున్నారము. కొందఱు కొంతకొంత పంపుచున్నారు. కొందఱింక నుపేక్షవహించియే యున్నారు. ఈ పత్రిక తమకుఁ జేరిన పిదపనైనఁ జందా ధనమును బంపఁగోరుచున్నారము. ఇంతటినుండి సభ్యత్వముగాని పత్రికగాని యక్కఱలేనివారు స్పష్టముగా నొక్క జాబు వ్రాసి తెలుపఁగోరుదుము. కొందఱకు ముందుపత్రికను వి. పి. గాఁ బంపఁదలఁచితిమి. దయచేసి పుచ్చుకొనఁగోరుచున్నాము. అంతయుఁగాకున్నఁ గొంతయైనఁ బంపుఁ డని యడిగియుంటిమి, మూఁడు నెలలోఁ బంపకున్నవారి పేరులు పట్టికలోనుండి తొలఁగింపఁబడు నని కూడఁ సూచించితిమి. అశ్రద్ధ చేయక భాషాభిమానమును గనఁబఱుచుచుఁ బరిషత్తునకు వారినామముల నలంకారప్రాయముగాఁ జేయుదురని నమ్ముచున్నారము.

కార్యదర్శి.

మహాకవి శ్రీనాథప్రణీతము.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(సుకుమారచరిత్రము)

అచ్చగుచున్నది. వెల, రూ. ౦-౧-౨-౦.

కార్యదర్శులు - ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, చెన్నపురము,

అని వ్రాయవలయును.

శ్రీరస్తు.

నారసింహపురాణము

ఉత్తరభాగము

ప్రథమాశ్వాసము.

కృత్యాదిస్తోత్రాదికము

శా. శ్రీమహిళాంతరంగసరసీజనభోమణి యాదవాన్వయ
గ్రామణి సర్వదైవతశిఖామణి యాశ్రితభక్తలోకవాం
ఛామణి శాంబరీమృగదృశామణి వేంకటశైలరాజర
త్నామణి ప్రోలుగంటి నరసప్రభురంగనఁ బ్రోచుఁగావుతన్. ౧

చ. మరుని జయించి యుస్తరల మచ్చిక వచ్చి ప్రసన్నమూర్తి యై
గిరిజకు మేను జాహ్నవికిఁ గెంజడలుం దగ నిచ్చి నిచ్చలు
న్సురతసుఖప్రసంగతులఁ జొక్కెడుశంభుఁ డొసంగుఁగాత భా
స్కరసమతేజుఁ డైననరసప్రభురంగన కీప్సితార్థముల్. ౨

సీ. చిలుకతోఁ దేనియ ల్చిలుకంగఁ బలుకుచు ముద్దాడు నే వేల్పుముద్దరాలు
తనతనూరుచిధారఁ దనరుచందురుడాలు వారించు నే వేల్పువారువంబు
మధురసం బానించి మధులిహంబుల కింపుపుట్టించు నే వేల్పుపుట్టినిల్లు
కల నన్నమాత్రానఁ గలకల నగుచు నానందించు నే వేల్పునందనుండు
కల్పితాఖిలలోకైకవేల్పు వేల్పుఁ, బెద్ద నలువ కృపారసము పేతదృష్టిఁ
గలితయశుఁ బ్రోలుగంటిరంగప్రధాన, శేఖరున కాయురభివృద్ధి సేయుఁగాత.

చ. నరసురవంద్యుఁ డొకమలనాభునురఃస్థలి నున్న మాడ్కిఁ గ
న్నరసముదాయభర్తసదనంబున నిల్చినవైఖరిం బ్రసూ
నరసమిళచ్చరాసను ననన్యజుఁ గన్నపయోధికన్య యీ
నరసయరంగమంత్రిభవనంబున వేడ్క వసించుఁగావుతన్. ౪

ఉ. అంబ నిజాంఘ్రిపద్మవినతాఖిలదేవకదంబ చారువ
క్త్రాంబుజవైరిబింబ లలితాలకనిర్జితనీలనీలరో
లంబ సమగ్రమంగళవిలాసకళానికురుంబ ప్రోచు నె
య్యంబునఁ బ్రోలుగంటినరసాధిపురంగయమంత్రిపుంగవున్. ౫

చ. కలకలఁ గేలిచిల్క పలుకం బలుకం దళుకొత్తు నెమ్మితోఁ
బులకల మేను పేర్మిఁ బొంగుచు బంగరుపీఁటఁ దానపుం
గులుకులు రాల్చి నవ్వుఁ జనుగుబ్బలతాఁకునఁ జొక్కఁజేయు నా
పలుకులకల్కి నివ్వలను బాయక నామది నిల్చుఁగావుతన్. ౬

మ. హరుఁ డంకంబున ముద్దుసేసి తను బాలార్పంగఁ దన్మస్తకాం
తరవిన్యస్తమృగాంకరేఖ బిసనూత్రం బంచు లోఁ శంక నాఁ
ది రతిం దుండము సాఁచి పట్టి తివియన్ దీకొన్నదానొల్లస
త్కరిరాజాస్యుఁడు మత్ప్రబంధమునకుం గావించు నిర్విఘ్నముల్ ౭

సీ. వల్మీకసంభవవ్యాసభట్టాంకకాళిదాసుల వేడుకల భజించి
భవభూతిశివభద్రబాణమయూరుల ఘనతరవాక్యవైఖరులఁ బొగడి
మల్హణక్షేమేంద్రమాఘభారవిభాసదండిచోరులకు వందన మొనర్చి
హర్షసౌమిల్లమురారిసుబంధులఁ బటుభక్తిఁ దలఁపులోఁ బాదుకొలిపి
యసమయశులు నన్నపాచార్యతిక్కన, యాయజూకు లెఱ్ఱనప్రధాన
వర్యుఁ డాదిగాఁగ వసికి నెక్కిన మహా, కవుల నాశ్రయించి గరిమ గాంచి.

క. ఇప్పటిదుష్కవులోకకృతి, చెప్పంగా లేదు గాని చెప్పినకృతులం
దప్పులు పట్టను బ్రహ్మలు, మెప్పింపఁగ వశమె వారి మృడునకు నైనన్. ౯

వ. అని యిష్టదేవతాభివందనంబును మహాకవీంద్రాభివందనంబును గుకవినిం
దనంబునుం గావించి సకలసుకవిజనశ్లాఘ్యంబుగా నొక్క కావ్యంబేను రచి
యింప నుపక్రమించుసమయంబున. ౧౦

సీ. తనమండలాగ్ర ముద్దండారిమండలభూధరంబులకు దంభోళి గాఁగఁ
దనకృపారసము బాంధవసేవకాశ్రితోద్యానసీమకు వసంతంబు గాఁగఁ
దనచక్కఁదనము కాంతామనశ్చంద్రకాంతములకుఁ జంద్రికోదయము గాఁగఁ
దననీతివర్తన ధారణీజనచాతకంబుల కభ్రాగమంబు గాఁగ
వెలసె నేరాజు సముదగ్రబలసమగ్ర, కమఠకర్మఠభుజపీఠగమితధరణి
యతఁడు నందెలనరసింగయాంతరంగ, తామరసహేళి చినయోబదానశాలి.

శా. ఆరాజన్యశిఖావతంసచతురాశాంతావనీచక్రభృ
ద్ధౌరంధర్యుఁడు శత్రునిర్మథనవిద్యాశాలి లీలావతీ
మారాకారుఁడు ప్రోలుగంటి నరసామాత్యాత్మజుం డార్యర
క్షారంభుం డగురంగమంత్రి యొకనాఁ డాత్మీయగేహంబునన్. ౧౨

సీ. హితులు సామంతులు సుతులు దాయాదులు నృపులు బాంధవులు మనీషివరులు
పౌరాణికులు రాయబారులు సుకవులు వందిమాగధులు దైవజ్ఞమణులు
దొరలు పురోహితు ల్దుర్గాధినాథులు మంత్రులు గణికులు మాన్యజనులు
భటులు వారస్త్రీలు నటులు నాటకు లాదియగు నియోగము లెల్లఁ దగిన యెడల
వరుసతోఁ గొల్వ వైభవస్ఫురణ మెఱసి, యలమిఁ గైసేసి రెండవయింద్రు మాడ్కిఁ
గొలువు సకలంబుఁ జెంగల్వకొలని బోలఁ, గొలువుగూర్చుండి హరికథాగోష్ఠిఁ [దవిలి

క. నను బిలువఁబనిచి యర్ఘ్యాసనమున నుపవిష్టుఁ జేసి సన్మానములం
దనియించి చిఱునగవు మొగమ్మున నీరికెలొదవ వినయమున నిట్లనియెన్.

సీ. వినురాఘవమనీషి హనుమత్కృపావరలబ్ధకవిత్వవిలాసమహిమఁ
దనరి యేకాదశద్వాదశస్కంధము లైదెనిఁగించె మీతండ్రి ధీయుతుండు
హరిభట్టు నిఖిలవిద్యాచతురాస్యుండు రాజమాన్యుఁడు కవిరాజనుతుఁడు
నారసింహపురాణపౌరస్త్యభాగంబుఁ జెదలువా డెట్టిన మొదలు సేయఁ
బ్రతిభ దళుకొత్త నుత్తరభాగ మిప్పు, డంధ్రభాషను వచనకావ్యం బొనర్చి
నాప్రబంధంబు నాపేర నంకితముగ, నీవు గావింపవలయుఁ గవీంద్రగణ్య.

క. కృతము మనినసత్పురుషులు, కృతులవలనఁ గాదె భువినిఁ గీర్తి గని మహా
కృతకృత్యు లైరి గావునఁ, గృతి దక్కఁగ నొందు కీర్తి హేతువు గలదే. ౧౬

వ. అని సకర్పూర వీటికాశాటికాలంకార పేటిక లిచ్చినఁ బరిగ్రహించి. ౧౭

క. మిసిమిగల పసిఁడి[1] పుయిదకు, వసుదేవజ ముద్ర దొరకు వడువున నస్త్ర
ద్రసవత్కవితాయువతికి, రసికుం డగుప్రోలుగంటి రంగన గలిగెన్. ౧౮

వ. అని పరమహర్షోత్కర్షంబున నంగీకరించి యేతత్ప్రారంభంబునకు శోభనాచా
రంబుగా దదీయవంశావతారం బభివర్ణించెద. ౧౯

సీ. గాధినందనతపోగాధపయోధి పార్ష్ణిఁ ద్వయద్వయస మేనియతమతికి
నింద్రసన్నిభహరిశ్చంద్రాదిభూపతుల్ శిష్యులై మెలఁగి రేశీలఖనికి
యోగీశవాఙ్మనసాగమ్యతత్త్వంబు కరతలామలక మేపరమమునికి
సకలవిద్యావిశేషజ్ఞానసారంబు హృదయస్థ మేవిజితేంద్రియునకు
నతఁడు ఫణివరకుంభజన్మాబ్జమిత్ర, నివసనోచితదండకుండీజపాత్ర [యు.
వలయుఁడమరాదినుతతపోబలముకలిమి, జయముపూని[2] యరుంధతీజాని వెల

[1] పసిఁడి పూదెకు అని యుండవలయునేమో, పూదె యనఁగా బంగారుపూస. [2] పూని అరుంధతీజాని - మూలము.

క. ఆమునిమణికులజలనిధి, సోమునికైవడి జనించె సురుచిరవిభవో
ద్దాముఁడు సమధికసమర, స్థేముఁడు నా ప్రోలుగంటి తిప్పన ధాత్రిన్. ౨౧

శా. ఆమంత్రీంద్రుఁడు ప్రౌఢరాయనృపదండాధీశసంపత్కళా
సామగ్రి న్విలసిల్లి మల్లి సుమ భాస్వత్కీర్తివిస్ఫూర్తి ను
ద్దామాసాధ్యమహోమహత్త్వమున సంధాయుక్తి దోశ్శక్తి వా
చామాధుర్యమునం బురావిభులతోఁ జర్చించు నర్చస్వియై. ౨౨

క. అరుదంద లోకమాతని, బిరుదందియఁ గీలుకొన్నభీకరశత్రూ
త్కరములకు ననుదినంబును, సొరిది న్సమకూరు భోగసుకృతఫలంబుల్. ౨౩

సీ. కదలనిభక్తితోఁ గట్టించెఁ బంపావిరూపాక్షదేవునిగోపురంబు
విఠ్ఠలపతికిఁ గావించి యర్పణచేసె మహనీయతరభోగమంటపంబు
మాల్యవంతమురఘుత్తావధూభర్తకు ఘనకిరీటం బుపాయన మొసంగె
దరిసెనంబిచ్చె[1] మతంగవీరన్నకుఁ[2] గట్టాణిముత్యాలకంఠమాల
బ్రాహ్మణుల నిల్పె నగ్రహారములయందు, దిక్కు లన్నింటఁ గీర్తులు పిక్కటిల్ల
వెలసె దుర్గమంత్రిసంభూతవిభవజాత, తిమిరకుముదారి యగుచు నాతిప్పశౌరి.

చ. అతనికి భామినీతిలక మై నుతికెక్కినభైరవాంబకు
న్సుతు లుదయించి రిద్దఱు యశోరమణీయచతుర్దిగంతరు
ల్వితరణచాతురీజితరవిప్రభవామరధామధేనువు
ల్కుతలకనత్పురందరులు కొండనమంత్రియు నాగశౌరియున్ ౨౫

వ. తదగ్రజుండు. ౨౬

ఉ. నిండినవేడ్కఁ దేగవహి నిల్పినబంగరుకొండ నాఁగ భూ
మండలి నెల్లవారు బహుమార్గముల న్వినుతింప నశ్వవే
తండవినూత్నరత్నసముదంచితకాంచనముఖ్యవస్తువుల్
కొం డని తిప్పయప్రభునికొండన యర్థుల కిచ్చు నిచ్చలున్. ౨౭

కే. వాఁడు నిర్మలనిజవంశవర్ధనుండు, వాఁడు బాంధవసముదాయవత్సలుండు
వాఁడు దేవేంద్రసన్నిభవైభవుండు, వానిఁ బోలఁ బ్రధాను లివ్వసుధఁ గలరె.

సీ. ఘోరాహవక్షోణిఁ గుందిధైర్యముదూలి కురురాజుమడుఁగులోఁ జొరకయున్న
జీవనస్థితి చౌకగా వానరములచే వడిసముద్రుఁడు గట్టువడకయున్నఁ
బోరిలో నడుఁకుచుఁ బూని ధర్మతనూజుఁ డాచార్యుతోఁ గల్లలాడకున్నఁ
బురహరనేత్రవిస్ఫురదనలాహుతిఁ గంతుఁ డనంగుండు గాకయున్న

---

[1] దర్శనంబిచ్చె - మూ. [2] వీరణ్ణకు - మూ.

జగతిపై మానగాంభీర్యసత్యరూప, గరిమలను గొంత యెనవత్తు రరసి చూడ
శ్రీశపాదాబ్జసేవాసమృద్ధుఁ డైన, మంత్రితిప్పయకొండనామాత్యునకును. ౨౯

క. ఆకొండమంత్రిమణికి శు,భాకృతిఁ జెన్నొందుమల్లమాంబకు రామ
శ్రీకృష్ణులగతిఁ బుట్టిరి, ధీకలితులు నరసవిభుఁడుఁ దిమ్మఘనుండున్. ౩౦

ఉ. కొండయదండనాయకునికూరిమితమ్ముఁడు నాగరాజు మా
ర్తాండుఁ డఖండతేజమున నంబుజవైరి సమగ్రకాంతి నా
ఖండలమూర్తి భోగమునఁ గర్ణుఁడు దానమునన్ లతాంతకో
దండుఁడు రూపసంపదల ధైర్యమున న్సురశైల మారయన్. ౩౧

క. ఆనాగమంత్రివరునకుఁ, బ్రాణపదం బైనదేవమాంబకు దానే
థానీంతనకానీనుం, డోనాఁ దగి చెన్నశౌరి యుదయము నొందెన్. ౩౨

సీ. ఆమంత్రిపుంగవుం డష్టభాషాకవివర్యుఁడై పొగడొందె వసుధయందు
ద్విపదగా నారసింహపురాణ మొనరించి భక్తి నహోబలభర్త కిచ్చె
బాలభారత మంధ్రభాషను వచనకావ్యంబు చేసెను గవీశ్వరులు మెచ్చ
సౌభరిచరితంబు జక్కులకథ చెప్పె లాలితనవరసాలంకృతముగ
మఱియుఁ బెక్కుకృతుల్పటుమతిరచించె, ఖ్యాతినరసింగరాయలచేతఁ గొనియె
నగ్రహారంబులును వివిధార్థములును, వెలసెఁ గొండమఁ బెండ్లియై విభవమెసఁగ.

క. ఆచెన్నయమంత్రికిఁ బు,ణ్యాచారకుఁ గొండమాంబ కంచితనీతి
న్వాచస్పతితుల్యుఁడు వి,ద్యాచతురాననుఁడు నరసనాఖ్యుఁడు పుట్టెన్. ౩౪

గీ. తిప్పయామాత్యకొండమంత్రికిని బుణ్య,సాధ్వియగుమల్లమాంబకు సకలభాగ్య
సహితులై యుద్భవించినమహితకీర్తి,హారు లగునారసింహతిమ్మాఖ్యులందు.

సీ. శ్రీమదహోబలస్వామిపాదాబ్జము ల్మరగించినాఁ డాత్మమధులిహమును
దానాంబుధారల ధారణీసురదైన్యకర్దమపుంజంబుఁ గడిగినాఁడు
సత్కీర్తిమల్లికాసౌరభ్యములను వైరించాండపేటి[1] వాసించినాఁడు
చండప్రతాపమార్తాండమండలిచేత ధూర్తారితుహినంబుఁ దోలినాఁడు
ప్రణుతి యొనరింపఁ దగదె నృపాలసభలఁ, బరమభాగవతోత్తము భవ్యచరితుఁ
జారుతరపుణ్యగణ్యు నీసకలదండ,నాథకులసింహుఁ గొండయనారసింహు.

మ. పరకాంతామణిఁ దల్లిగా మనమున న్భావించు నేవేళ నె
వ్వరితోఁ బొంకఁ డొకప్పు డన్యధనము ల్వాంఛింపఁ డశ్రాంతమున్

[1] వైరించాండపెట్టి - మూలము.

హరినామస్మరణంబె కాని యితరవ్యాసంగముల్ సేయఁ డా
నరసామాత్యునిసాటి యెదురె ప్రధానశ్రేణిలో నెవ్వరున్. ౩౮

క. నారదుఁ బ్రహ్లాదు న్శుకుఁ, బారాశర్యు న్వసిష్ఠు బలి గాంగేయుం
గోరి వినుతించువేళల, ధారుణిలో నరసమంత్రిఁ దగు వినుతింపన్. ౩౯

సీ. ఆనరసామాత్యుఁ డద్రినందనతోడ నలయరుంధతితోడ నదితితోడ
భూమిజతోడ లోపాముద్రతోడ నాజాహ్నవితోడఁ గౌసల్యతోడ
ధారణీకాంతతో భారతీసతితోడఁ బౌలోమితోడఁ సుభద్రతోడ
రుక్మిణీరమణితో రోహిణీదేవితో దమయంతితోడ గాంధారితోడ
సాటిసేయంగఁ దగినట్టి జలరుహాక్షిఁ, బరమకళ్యాణిఁ దిరుమలాంబను వరించి
రమ్యమగు ప్రోలుగంటిపురంబునందుఁ, దనరె సౌభాగ్యముల బంధుజనులు [పొగడ.

క. శ్రీదనర ననుదినంబును, మేదురభోగములచేత మించినవేడ్కన్
మేదినిలోపల వెలసిన, యాదంపతులకును బంధు లానందింపన్. ౪౦

సీ. నెత్తమ్మితావిఁ జెందినపద్మినీజాతికొమ్మల కతనుండు తిమ్మఘనుఁడు
బంధువర్గంబులభవనాంగణంబుల వెలయు వేలుపుఁదిప్ప వెంగళప్ప
వెలలేనివస్తువు ల్విద్వత్కవీంద్రుల కొసఁగుదానవిహారి యోబశౌరిఁ
నందేలచిన యోబనాథప్రవీణకు రంగుమీఱినతంత్రి రంగమంత్రి
చండమార్తాండసదృశుండు కొండవిభుఁడు, దిశలసత్కీర్తిచంద్రికల్ తేజరిల్ల
జననమొందిరి కల్పవృక్షంబులేను, బురుషరూపము ధరియించి పుట్టెననఁగ.[1]

గీ. అందు నగ్రజుఁడైన తిమ్మాహ్వయుండు, ప్రేమతో లక్ష్మమాంబను బెండ్లియాడి
కుశలవులఁబోలువారలవిశదయశుల, సింగనను మాదనను గాంచెఁ జెన్నుమీఱ

క. ఘనుఁ డైన వెంగళప్ప యు, నొనరంగాఁ దిమ్మమాంబ నుద్వాహం బై
దిననాథప్రతిమప్రభు, జననుతచారిత్రు, సూరసచివుని గనియెన్. ౪౩

చ. ఉరుతరపుణ్యగణ్యుఁ డగు నోబయమంత్రియు గోపమాంబ నం
బురుహదళాయతాక్షిఁ బరిపూర్ణనిశాకరసన్నిభానసం
బరిణయ మై చెలంగి కులపావనుల న్మహనీయవైభవ
స్థిరులను గాంచె నిర్వురను జెన్నచమూపరుఁ దిమ్మనాహ్వయున్. ౪౪

చ. ఘనతరుఁ డైనదానగుణగణ్యుఁడు రంగనదండనాథుఁ డా
వననిధిరాజకన్య కెనవచ్చినకోమలి యజ్ఞవేదిను

---

[1] పుట్టిరనగా - మూలము.

ధ్యను హనుమాంగనామణి ముదంబలరంగ వివాహమై సుహృ
జ్జనములు సన్నుతింప ఘనసంపద సొంపువహించె నెంతయున్. ౭౫

క. అంగజనిభుండు కొండన, యుంగడు వైభవము మీఱ నుత్పలగంధిన్
రంగాంబను నిరుపమితశు, భాంగి స్వరియించి మించె నంచితలీలన్. ౭౬

గీ. ఆనరసమంత్రిశేఖరునవరజుండు, గంధిలాశుగలావణ్యగణ్యమూర్తి
తిమ్మధీమణి వెలసె ధాత్రీతలమునఁ, బన్న గారాతివాహనభక్తిపరత. ౭౭

మ. భువిలో నన్నము వెట్టు ద్వాదశుల నాభూదేవరత్నంబు రెం
డవరుక్మాంగదభూకళత్రుఁ డో యనా నస్థల్ ప్రియంబందఁ గ
న్గవితీర్ణి [1]ప్రతిభావిభాసి యయి యొన్నం[2]జాలి మందాకినీ
లవలీకల్పలతాసితాంశుహిమసుఖేలత్కీర్తిసంపన్నతన్. ౭౮

గీ. ఆతనికిఁ బుణ్యసతియైన యక్కమాంబ,వలనఁదనయులుగలిగిరివనధిసములు
తిమ్మధీరుండు నప్పమంత్రియునునరస,సచివుఁడునుదిగ్గలయ్యయుఁజారుయశులు

క. ఏవంవిధవంశంబున, నావిష్ణుశ్రప్రధానహర్యక్షులలో
శ్రీ వెలయఁ గీర్తిశుభగం, భావుకుఁడై రంగమంత్రి మహి నుతికెక్కెన్. ౫౦

సీ. సర్వంసహామహాజలరుహాకరమున విహరించు నేమంత్రివిజయలక్ష్మి
దిగ్వధూవరహాసదీప్తులతోఁ జెల్మి గావించు నేమంత్రిఘనయశంబు
పెరిమె నంభోధికిఁ బెక్కుచంద్రుసతుల నుత్పాదించు నేమంత్రిదానవారి
పున్నమజాబిల్లిచెన్ను నన్నువచేసి నవ్వు నేమంత్రిసౌందర్యరేఖ
యతఁడుహావళిచినయాభశావనీశ,బహుళసామ్రాజ్యధౌరేయమహిమనిపుణ
విపులబాహార్గళాటోపవిజితభుజగ,సార్వభౌముండు రంగయసచివఘనుఁడు.

సీ. వైభవస్ఫురణచే వజ్రాయుధుండయ్యు నన్యభామినిఁ గోరఁ డాత్మయందు
సౌందర్యరేఖతోఁ జక్రాహితుండయ్యుఁ దొడిఁబడ నిజగురుద్రోహి గాఁడు
వరదానవైఖరి వైరోచనుండయ్యుఁ గించిత్తు నర్థికిఁ గ్రిందుపడఁడు
వల్గువిక్రమశక్తి ఫల్గునుండయ్యును వెఱచి పోర శిఖండివెనుక నిలువఁ
డవుర కర్ణాటలాటచోటాంధ్రముఖ్య, మానవాధిపఘనసభామధ్యభాగ
మాగధానీకజేగీయమానకీర్తి, రమ్యగుణహారి నరసయరంగశౌరి. ౫౨

శా. కట్టించెం గలశాంబురాశితనయాకాంతామితాగారము
ల్పెట్టించెన్ ధరలోన సత్రములు భూబృందారకశ్రేణికి

[1] వితీర్ణన్ - మూ. [2] యుంన్నన్ - మూ.

నట్టిచెం¹గపటారిమంత్రివరుల సత్కీర్తి లోకంబుల
నెట్టించె న్నరసయ్యరంగసచివశ్రేష్ఠుండు నిష్ఠారతిన్. ౫౩

చ. ధనములు గూడఁబెట్టి వసుధాస్థలిఁ గొందఱు కూళమంత్రు లా
ధనములు రాజబాధల వృథా పోవఁగనిత్తు రజ్ఞులై
జనసుతచర్యఁ డైననరసప్రభురంగనమంత్రి దా యశో
ధనములు గూడఁబెట్టి ప్రమదంబున మించె ధరాతలంబునన్. ౫౪

ఉ. రంగనివాసనిర్మలధరంగని పంకజనాభపుత్త్రదా
రంగని యభ్రవాహిని తెరంగని సాంద్రలసత్సుధాసుధా
రంగని సత్ప్రభాసురుచిరంబగు శ్వేతవరాహమూర్తికో
ఱంగని ప్రోలుగంటిపురిరంగనికీర్తి హసించు నిమ్మహిన్. ౫౫

గీ. ఎలమి నందెలచినయాభశేంద్రదత్త, సలలితాందోళికాచ్ఛత్త్రచామరాది
చిహ్నములుదాల్చి యెంతయుఁ జెన్ను మీఱి, మంత్రిరంగన వెలయుభూమండ [లమున.

సీ. అమరమర్త్యభుజంగమారాధ్యసౌగాప్తసోమేశ్వరస్థానశోభితంబు
చెన్నకేశవదేవశేఖరప్రోత్తుంగభవనగోపురసౌధభాసురంబు
పాతకజీమూతపటలఝంఝానిల తుంగభద్రాతీరసంగతంబు
విహృతిలాలసపౌరమహిళాంఘ్రిలాక్షాంక విలసితప్రాకారవేష్టితంబు
జవనసైంధవగంధేభసంకులంబు, చతురవారవిలాసినీసమధికంబు
బహులనిస్తులవస్తుసంపత్తివిజిత, గోపురం బొప్పుఁ బ్రోలుగంటీపురంబు. ౫౬

క. ఆపురి కేశవమూర్తికి, దీపితమణిభూష లొసఁగి దృఢతరరాజ్య
శ్రీపాలనఖేలనధా,రాపాలుఁడు నరసవిభునిరంగన వెలయున్. ౫౭

సీ. గురుతరవాధూలగోత్రాన్వయాంభోధిపూర్ణిమాచంద్రుఁడై పొలుపుమీఱె
జైనచార్వాకాదిసకలదుర్మతఘోరగహనధూమాంకుఁడై కణఁకమించె
శిష్యకదంబకచిరతరసంపత్తివితరణఖ్యాతిమై వృద్ధిఁబొందె
శ్రీవేంకటాచలశిఖరమందిరదేవతాపరమూర్తియై యవతరించె
జగతిఁ గందాళభావనాచార్యవర్య, తనయుఁ డయ్యె గురుస్వామిఘనత కెక్క
నట్టి శ్రీరంగగురునాథుఁ డాత్మగురుఁడు, గాఁగ సన్నుతివడసె రంగప్రభుండు.

⊷ షష్ఠ్యంతములు. ⊶

క. ఏతాదృగ్గుణనుధికిని, ఖ్యాతాశ్రితసకలసుకవికలశాంబుధికిన్
వీతాభిమానశాత్త్రవ, జాతాభయదాననిపుణశయసేవధికిన్. ౬౦

¹ ధట్టించ్చెన్ - మా.

క. ఆర్వేలకులోజ్జ్వలునకు, గర్వితరిపుగహనదహనకనదనలునకుఁ
సర్వంసహామహాధిక, ధూర్వహబలునకును విగతదుశ్శీలునకుఁ. ౬౧

క. ఖండితఘనదుష్కృతికిని, బండితజేగీయమానపరహితకృతికిఁ
గండస్థలమండితమణి, కుండలవితతికి నిరస్తకుహనామతికిఁ. ౬౨

క. పాత్రచరితాశ్వలాయన, సూత్రున కధికతరసుకృతశుభగుణచంచ
ద్గాత్రునకును బుధనుతచా, రిత్రున కశ్రాంతకృతహరిస్తోత్రునకుఁ. ౬౩

క. శ్రీవరపాదాంభోరుహ, సేవాదత్తావధానచిత్తాబ్జునకుఁ
భావభవసదృశరూపధు, రావంచితనిష్కళంకరాకాబ్జునకుఁ. ౬౪

క. హీనుమండలరిపుమండల, సమచండిమభీమధామసంస్థాయునకుఁ
రమణీయసురమణీనిక, రమణిధ్యేయునకు దానరాధేయునకుఁ. ౬౫

క. నరసప్రధానురంగన, కరినృపదుర్మంత్రిగర్వహతిచంగునకుం
గరుణాగుణసంగునకును, బరమతరపరోపకారఫలితాంగునకుఁ. ౬౬

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నే రచియింపంబూనిన యుత్తరనరసింహపురా
ణంబునకుఁ బ్రారంభం బెట్టి దనిన. ౬౭

కథాప్రారంభము.

ఉ. పుణ్య మగణ్యయాగఫలభోగనిరస్తసమస్తదేవకా
ర్పణ్యము ముక్తియావతశరణ్య ముదగ్రసమగ్రబోధదా
క్షిణ్య మశేషకాననవిశేషవరేణ్యము నైన నైమిశా
రణ్యము చూడ నిం పగుఁ దరణ్యభిభావిసరణ్యగాగ్ర మై. ౬౮

సీ. ఏయరణ్యమునందు నింద్రాదిదేవతాతతి సకుటుంబమై తరలకుండు
నేయరణ్యమునందు నిసుమంత జాతివైరము లేక సత్త్వజాతములు మెలఁగు
నేయరణ్యమునందు నిందుశేఖరధాతృకమలాక్షముఖులు సౌఖ్యంబు గాంతు
రేయరణ్యమునందు నాయురారోగ్యాభివృద్ధిప్రదాయి వివేక మడరు
నేయరణ్యంబునందు భక్తేప్సితార్థ, సిద్ధికరి యైనయోగలక్ష్మియుఁ జెలంగు
నట్టి శ్రీనైమిశారణ్య మఖిలమౌని, విహరణస్థానియై యభివృద్ధిఁ దనరు. ౬౯

వ. ఆనైమిశారణ్యంబునం బ్రబోధనిస్తంద్రులగుమహామునీంద్రులునఖిలకళ్యాణా
కర్షణుం డగుగోమహర్షణువలన హిరణ్యకశిపుజన్మంబును నతనితపోమహత్త్వం
బును జంభునికూఁతు రైనయంభోరుహాక్షిఁ గయాధు వనుదానిస్వయంవరం
బును మొక్కలంబున నక్కన్యకారత్నంబు హిరణ్యాక్షపూర్వజుం డఖర్వ

దోర్గర్వంబునం దెచ్చుటయును జంభహిరణ్యకశిపులయుద్ధసంరంభంబును నారంభోత్సవంబువలనఁ బ్రహ్లాదు నుదయంబును నతండు దైత్యకుమారులకు విష్ణుభక్తిప్రకారం బుపదేశించుటయును గనకకశిపుండు తనతనయుం గని పలుకుటయును శ్రీనృసింహావతారంబును హిరణ్యకశిపువిశసనంబును మొదలుగాఁ గలుగుకథావధానంబులు విని యక్కథకునకు శౌనకాదిమునీంద్రు లి ట్లనిరి. ౨౦

ఉ. శ్రీనరసింహమూర్తి సురసిద్ధగణంబులు సన్నుతింప న
ద్దానవనాథువక్షము శితత్రిదశేశ్వరవజ్రనిష్ఠురా
త్యానతవిస్ఫురన్నఖచయాగ్రముల న్విదళించి యంతఁ ద
త్సూనునిఁ గాచి యెచ్చటికిఁ జువ్వన నేగెనొకో యకల్మషా. ౨౧

గీ. విష్ణుకథలు తొల్లి వినిన వేనియు నిత్య, నూతనోత్సుకంబు నూలుకొలిపి
పరిణమింపఁ జేయు హరిణాంకకిరణంబు, లభినవములుగావె యనుదినంబు. ౨౨

క. భవదీయముఖవినిర్గత, వివిధకథామృతము గ్రోలి వివశములై మా
చెవు లిపుడుఁ దనివిఁ బొందవు, భవగుణరహితప్రచార పరమోదారా. ౨౩

వ. అని పలుకు నమ్మహాతపోధనుల మనుమిసుకులంబోని సూక్తిజాలంబు లాలించి సహర్షోత్కర్షంబుగ రోమహర్షణుం డమ్మహాత్ముల కి ట్లనియె. ౨౪

క. నారాయణపదయుగళాం, భోరుహసద్భక్తు లఖిలపూజ్యచరిత్రుల్
మీ రెఱుఁగని విష్ణుకథా, ప్రారంభము లున్నవే మహామతులారా. ౨౫

గీ. అయిన నేమి యుష్మదంఘ్రిపదార్చనా, ఫలితబుద్ధి సిద్ధిఁ బరఁగి యేను
నృహరిదివ్యదేహనిర్యాణ[1]వృత్తంబు, వినినయంత మీకు విన్నవింతు. ౨౬

నారదుఁ డింద్రునికడకు వచ్చుట.

వ. అది యెట్టి దనిన నొక్కనాఁడు మహేంద్రుండు దేవగంధర్వసిద్ధసాధ్యరక్షోయక్షదిక్పాలకకిన్నరకింపురుషగణంబులును రంభాదిసురకామినులుం గొలువ నిండుకొలువునఁ గేతెంచి యందు రత్ననిర్మితం బైనసింహాసనంబున సమాసీనుండై యున్నసమయంబున సమరభోజనప్రయోజనవిశారదుం డగు నారదుం డేతెంచిన నమ్మహాత్ముని నెదుర్కొని యర్ఘ్యపాద్యాదు లర్పించి సముచితాసనంబున నుపవిష్టుం జేసి కృతాంజలియై యిట్లనియె. ౨౭

క. భవదీయపాదరేణువు, దవిలిన మద్భవన మెల్ల ధన్యత నొందెఁ
వివిధశుభాస్పద మయ్యెను, దివమును ద్వద్దర్శనమున దివ్యమునీంద్రా. ౨౮

[1] వృత్తమే - మూ.

గీ. అడుగవలయు నొక్కటి గెవ నది మాకు, నిర్ణయింపవలయు నేర్పుతోడ
నీజగంబులందు నెఱుఁగని దొకటైన, గలదె మీకు నఖిలకలుషదూర ౭౯

క. హరి నరహరియై నఖముల, సురవైరి నధించి యతనిసుతుఁ గాచి యనం
తరమున నిజతను వేక్రియఁ, బరిముక్తము చేసెనొక్కొ పరమార్థజ్ఞా. ౮౦

వ. అని పలికిన దేవేంద్రునకు మునీంద్రుం డి ట్లనియె. ౮౧

ఉ. ఆ నరసింహుఁ డట్లు శరభాకృతిఁ దాల్చుపురాసురారితోఁ
బూనినరోషవహ్ని నిజభూత్కృతిమారుతవేగవర్థితం
బై నలినోద్భవాండము నహర్నిశముల్ దహియింప దేవతా
దానవబృందము ల్బెగడఁ దా నొనరించె రణం బరీణుఁడై. ౮౨

క. శరభనృహరు లీక్రియ దు, ర్ధరయుద్ధముచేసి చేసి తమతమ తేజ
స్స్ఫురణాపరిణాహము లా, దరమున నజునలనఁ దెలిసి తత్ప్రియమునకై. ౮౩

క. నరసింహశరభరూపము, లురవడి నుపసంహరించి యొద్దికతోడన్
హరిహరు లొకతనువున నిలి, చిరి సురలు నుతింప భువన చిత్రచరిత్రా. ౮౪

క. ఆక్షేత్రము హరిహర మన, దక్షిణదిక్ప్రథిత మయ్యెఁ దన్నికటమహిన్
మక్షికయు నిలిగి యక్షయ, మోక్షశ్రీ నక్షియుగళముకురము సేయున్.

వ. అని యిట్లు నారదుండు నృసింహావతారోపసంహారవృత్తాంతం బెఱింగించిన
విని పురందరుం డి ట్లనియె. ౮౬

క. హరిహరులు లోకరక్షా, పరులు నృహరిశరభరూపబంధురులై భీ
కరఖరకరకరశితముఖ, శరముల ననిసేయు టేమిచందమొ యనఘా. ౮౭

క. సురభావితపదయుగ యగు, శరభాకృతి పూర్ణచంద్రశరభాకృతి శం
కరునకుఁ బూనఁగ నేపని, హరు వయ్యెనొకో రణాశనా తెలుపఁ గదే. ౮౮

వ. ఇవ్విధంబున శచీవల్లభుండు పలికినఁ దపోధనవల్లభుండు విని శరభావతార
వృత్తాంతంబు స్వకీయాపరాధంబున నైనది యగుటం జేసి యతండు తత్క
థావిశేషంబు సంకోచంబునం జెప్పి బ్రహ్మలోకంబున కరిగె నని రోమహర్ష
ణుండు శౌనకాదులకు విన్నవించిన మ్మునీంద్రు లి ట్లనిరి. ౮౯

క. ఏమియపరాధ మొదవెం, దామరవిరిమనుమనందుఁ దత్కథ సర్వం
బామీఁదటివృత్తాంతము, ధీమహితా నీవు మాకుఁ దెలుపఁగవలయున్. ౯౦

వ. అనిన విని రోమహర్షణుం డమ్మునీంద్రుల కి ట్లనియె. ౯౧

సీ. హరిదానవాధీశు నణఁపనుద్యుక్తుఁడై పురుషమార్యక్షువిస్ఫురణ దాల్చి
త్రిభువనానందవర్ధిష్ణుఁడై యాహిరణ్యకశిపు నరికట్టి యురఁగఁబట్టి

యాదిభాగవతుఁ బ్రహ్లాదునిఁ దద్రాజ్యవిభునిఁగా నొనరించి శుభము లొదవఁ
బ్రజలరక్షించిభూభారమంతయుమాన్చి నిశ్చింతహృదయుండై నెగడియుండె
నంతహతశేషులైనదైత్యాధిపతులు,సంతతంబునుభయసమాక్రాంతులగుచు
మందరద్రోణికామధ్యమంబునకును, జేరి యచ్చో మిథస్సమాసీనులగుచు.

క. చింతాపరవశులై మది, నెంతయుఁ బరితాప మంది హితకార్యంబుల్
చింతించుచుఁ దమలోన, త్యంతంబును బ్రదుకుఁదెరువు తహతహ నూహన్.

ఉ. దానవనాయకుం డణఁగెఁ దత్సుతుఁ డిప్పుడు విష్ణుభక్తుఁడై
దీనునిమాడ్కిఁ బ్రత్యహము దేవగణంబుల కాప్తుఁడై తదీ
యానుమతంబు లైనపను లర్థి నొనర్చుచు నున్నవాఁడు దు
ర్మానముతోడఁ దండ్రిపగ మానసవీథిఁ దలంపఁ డింతయున్. ౯౪

సీ. అవినీతుఁ డైనప్రహ్లాదుని మనకెల్లఁ బతిగాఁ దలంచినఁ బ్రాణహాని
వంద్యుఁడై దేవుఁడై వరదుఁడై దైతేయపతులకెల్లను దిక్కు పార్వతీశుఁ
డా మహాత్ముని నాత్మఁ బ్రేమతోఁ దలఁచినఁ గలుగు నిష్టము[1]లైన ఫలములెల్ల
నీయఁడే తొల్లి దైత్యేంద్రుల కతిమోదమున వరంబులు లోకములు నుతింప
ననుచుఁ దలపోసి యాతుధానాగ్రచరులు, పద్మమిత్రునిపై దృష్టిపాదుకొలిపి
జలము వాయువు నాహారములుగ నడపి, తపము సేయంగఁ బూనిరిదర్పముడిగి.

దానవులు శివునింగూర్చి తపము చేయుట.

చ. దనుజులు దేహవాంఛ విడఁదన్ని శివాధిపుఁగూర్చి సంతసం
బునఁ దప మాచరించునెడఁ బుట్టినతద్దహనోగ్రకీలల
న్మనుకొని సర్వలోకములు ముచ్చముణింగె బెహారి సంచల
న్దినముతుది న్ముణించినగతిం బ్రవిముక్తబహిఃప్రచారతన్. ౯౬

క. దనుజకృతం బగుతపమున, మనసిజసంహారునినిందుమనము గరంగెం
గనదనలద్రావితనూ, తననవనీతప్రపూరితకలశలీలన్ ౯౭

సీ. వలమానదహనకీలల నీను నెమ్మోము ములికితో డావంక కలికితోడ
వెలఁదివెన్నెలరేల వికసించు విరవాజి[2]పువ్వుతో నిద్దంపునవ్వుతోడ
వలపువసంతంబుఁ దలకొల్పు సుస్నిగ్ధభూతితో శృంగవద్వీతితోడ
వికటంపులీలలు ప్రకటించి నవ్వించు నందితో[3] వినుగూపుమందితోడ
భుజగహారంబుతోడఁ గర్పూరతుహిన, రాశిసంకాశకాంతిపూరంబుతోడ
నసురరిపులకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యెనిఖిల, సంయమివశంకరుం డగుశంకరుండు.

---

[1] నిష్కామము - మూ. [2] విరివాజి - మూ. [3] వందితో - మూ.

మ. కని రాక్షైత్యులు నందివాహనుని శ్రీకంఠుం ద్రిశూలాయుధు
న్వనజాతారికళాధరుఁ హిమసుధావర్ణుం ద్రినేత్రుఁ భుజం
గనికాయాంచితభూషణుం బ్రమథసంక్రాంతుఁ జటాపర్యట
ద్ఘనపుష్పాకలితుఁ హిమాద్రితనయాకాంతు న్మహాశాంతునిఁ. ౯౯

వ. అంత నద్దనుజవీరులు కరుణారసప్రవాహ మకరందనిష్యందతుందిలంబును నకుంఠితకంఠకాళిమకలభసలకలభమసృణంబును బ్రసవశరశరీరగంధసారసంజనితక్షోదమేదురపరాగంబును నరాగజటాపటలఝూటఘటితకుటిలకుముదినీవిటకోరకంబును నుదారబాహామండలవిటపమండితంబును దుహినగిరిదుహితృలతాలింగితంబును నగు నాయనంగమథనునాకారంబు నిజతపఃఫలప్రదాయకం బగు లేఖనాయకశాఖిశేఖరంబుగాఁ దలంచి యలంత కలంతయుం దొలంగి తదీయశీతలచ్ఛాయాచక్రంబు నాశ్రయించుచు నవని కెఱఁగిలేచి కరకమలపుటంబులు నిటలంబుల ఘటియించి యిట్లని స్తుతియించిరి. ౧౦౦

రాక్షసులు శివుని స్తుతియించుట.

సీ. శ్రీనీలకంఠ యాశ్రితభక్తవత్సల పురవిభేదన సర్వభూతనాథ
శంకర గౌరీశ శర్వ లోకేశ్వర గంగాంబుపరిషిక్త కాలరూప
కందర్పభసితసంక్రాంతభవ్యశరీర చంద్రశేఖర నాగచర్మవసన
నందివాహన జగద్వందిత శూలవిభ్రాజితకర లోకపాలవినుత
భవ మహాదేవ పన్నగాభరణ రుద్ర, ప్రమథనాయక దక్షాధ్వరప్రశమన
యంధకాసురహరణ సత్యస్వరూప, మమ్ము రక్షింపవలయు భీమప్రభావ. ౧౦౧

క. పురుషుఁడు రుద్రుం డనుచును, మొరయుచు నలసకలవేదములు చాటెడిచోఁ
బరమేశ పురుషదైవాం, తరము[1]న్న దియే జగత్త్రితయమునఁ దలఁపఁ. ౧౦౨

క. జ్వలనవియన్మరుదచలా, జలదీక్షితచంద్రపంకజప్రియు లన మీ
విలసన్మూర్తులఁ ద్రిజగం,బులు నిత్యము వృద్ధిఁబొందు భూతనివాసా. ౧౦౩

క. నారదసనకసనందన, మారుతభుగ్రమణవిబుధమంత్రిమడాస్యాం
భోరుహసంభవముఖ్యులు, మీరూపముఁ దెలియఁ గలరె మీనాంకహరా.

మ. కరిదైత్యేంద్రుని సంహరించి త్రిజగత్కల్యాణముం గోరి శం
కర నీ వాక్రియఁ దాండవంబు సలుపంగా నీదుమై రాలున
మ్మరులుం గమ్మనిబూది దేవమునిసామ్రాట్సిద్ధగంధర్వభా
స్కరచంద్రాదులు దాల్తు రౌదలల రాకాకాముకాభప్రభా. ౧౦౫

[1] మున్నదయే - మూ.

యాదిభాగవతుఁ బ్రహ్లాదునిఁ దద్రాజ్యవిభునిఁగా నొనరించి శుభములొదవఁ
బ్రజలరక్షించి భూభారమంతయు మాన్చి నిశ్చింతహృదయుఁడై నెగడియుండె
నంతహతశేషులైన దైత్యాధిపతులు, సంతతంబునుభయసమాక్రాంతులగుచు
మందరద్రోణికామధ్యమంబునకును, జేరి యచ్చో మిథస్సమాసీనులగుచు.

క. చింతాపరవశులై మది, నెంతయుఁ బరితాప మంది హితకార్యంబుల్
చింతించుచుఁ దమలోన, త్యంతంబును బ్రదుకుఁదెరువు తహతహ నూపన్.

ఉ. దానవనాయకుం డణఁగెఁ దత్సుతుఁ డిప్పుడు విష్ణుభక్తుఁడై
దీనునిమాడ్కిఁ బ్రత్యహము దేవగణంబుల కాప్తుఁడై తదీ
యానుమతంబులైనపను లర్థి నొనర్చుచు నున్నవాఁడు దు
ర్జానముతోడఁ దండ్రిపగ మానసవీథిఁ దలంపఁ డింతయున్. ౯౪

సీ. అవినీతుఁడైన ప్రహ్లాదుని మనకెల్లఁ బతిగాఁ దలంచినఁ బ్రాణహాని
వంద్యుఁడై దేవుఁడై వరదుఁడై దైతేయపతులకెల్లను దిక్కు పార్వతీశుఁ
డాహుహోత్ముని నాత్మఁ బ్రేమతోఁ దలఁచినఁ గలుగు నిష్టము[1]లైన ఫలములెల్ల
నీయఁడే తొల్లి దైత్యేంద్రుల కతిమోదమున వరంబులు లోకములు నుతింప
ననుచుఁ దలపోసి యాతుధానాగ్రచరులు, పద్మమిత్రునిపై దృష్టిపాదుకొలిపి
జలము వాయువు నాహారములుగ నడపి, తపము సేయంగఁ బూనిరిదర్పముడిగి.

దానవులు శివునింగూర్చి తపము చేయుట.

చ. దనుజులు దేహవాంఛ విడఁదన్ని శివాధిపుఁగూర్చి సంతసం
బునఁ దప మాచరించునెడఁ బుట్టినతద్దహనోగ్రకీలల
న్మనుకొని సర్వలోకములు ముచ్చముణింగ బెహోరి సంచుల
న్దినముతుది న్మఃశించినగతిం బ్రవిముక్తబహిఃప్రచారతన్. ౯౬

క. దనుజకృతం బగుతపమున, మనసిజసంహారునినిండుమనము గరంగెం
గనదనలద్రావితనూ, తననవనీతప్రపూరితకలశలీలన్ ౯౭

సీ. వలమానదహనకీలల నీను నెమ్మోము ములికితో డావంక కలికితోడ
వెలఁదివెన్నెలరేల వికసించు విరవాజి[2]పువ్వుతో నిద్దంపునవ్వుతోడ
వలపువసంతంబుఁ దలకొల్పు సుస్నిగ్ధభూతితో శృంగవద్భూతితోడ
వికటంపులీలలు ప్రకటించి నవ్వించు నందితో[3] వినుగూపుమందితోడ
భుజగహారంబుతోడఁ గర్పూరతుహిన, రాశిసంకాశకాంతిపూరంబుతోడ
నసురరిపులకుఁ బ్రత్యక్ష మయ్యెనిఖిల, సంయమివశంకరుం డగుశంకరుండు.

---

[1] నిష్కము - మూ. [2] విరివాజి - మూ. [3] వందితో - మూ.

మ. కని రాక్షసదైత్యులు నందివాహనుని శ్రీకంఠుం ద్రిశూలాయుధు
న్వనజాతారికళాధరుఁ హిమసుధావర్ణుం ద్రినేత్రుఁ ద్రిభుజం
గనికాయాంచితభూషణుం బ్రమథసంక్రాంతుఁ జటాపర్యట
ద్ఘనపుష్పాకలితుఁ హిమాద్రితనయాకాంతు న్మహాశాంతునిన్. ౯౯

వ. అంత నద్దనుజవీరులు కరుణారసప్రవాహ మకరందనిష్యందతుందిలంబును
సకుంఠితకంఠకాళిమకలభసలకలభమసృణంబును బ్రసవశరశరీరగంధసారసం
జనితక్షోదమేదురపరాగంబును సరాగజటాపటలఘూటఘటితకుటిలకుముదినీ
విటకోరకంబును నుదారబాహామండలవిటపమండితంబును దుహినగిరిదుహి
తృలతాలింగితంబును నగు నాయనంగమథనునాకారంబు నిజతపఃఫలప్రదా
యకం బగు లేఖనాయకశాఖిశేఖరంబుగాఁ దలంచి యలంత కలంతయుం
దొలంగి తదీయశీతలచ్ఛాయాచక్రంబు నాశ్రయించుచు నవని కెఱఁగిలేచి
కరకమలపుటంబులు నిటలంబుల ఘటియించి యి ట్లని స్తుతియించిరి. ౧౦౦

రాక్షసులు శివుని స్తుతియించుట.

సీ. శ్రీనీలకంఠ యాశ్రితభక్తవత్సల పురవిభేదన సర్వభూతనాథ
శంకర గౌరీశ శర్వ లోకేశ్వర గంగాంబుపరిషిక్త కాలరూప
కందర్పభసితసంక్రాంతభవ్యశరీర చంద్రశేఖర నాగచర్మవసన
నందివాహన జగద్వందిత శూలవిభ్రాజితకర లోకపాలవినుత
భవ మహాదేవ పన్నగాభరణ రుద్ర, ప్రమథనాయక దక్షాధ్వరప్రశమన
యంధకాసురహరణ సత్యస్వరూప, మమ్ము రక్షింపవలయు భీమప్రభావ. ౧౦౧

క. పురుషుఁడు రుద్రుం డనుచును, మొరయుచునలసకలవేదములుచాటెడిచోఁ
బరమేశ పురుషదైవాం, తరమున్న[1]దియే జగత్త్రితయమునఁ దలఁపన్. ౧౦౨

క. జ్వలనవియన్మరుదచలా, జలదీక్షితచంద్రపంకజప్రియు లన మీ
విలసన్మూర్తులఁ ద్రిజగం,బులు నిత్యము వృద్ధిఁబొందు భూతనివాసా. ౧౦౩

క. నారదసనకసనందన, మారుతభుగ్గ్రామణివిబుధమంత్రిమడాస్యాం
భోరుహసంభవముఖ్యులు, మీరూపముఁ దెలియఁ గలరె మీనాంకహరా.

మ. కరిదైత్యేంద్రుని సంహరించి త్రిజగత్కల్యాణముం గోరి శం
కర నీ వాక్రియఁ దాండవంబునలుపంగా నీదుమ్మై రాలున
మ్మరులుం గమ్మనిబూది దేవమునిసామ్రాట్సిద్ధగంధర్వభా
స్కరచంద్రాదులు దాల్తు రౌదలల రాకాకాముకాభప్రభా. ౧౦౪

[1] మున్నదయే - మూ.

చ. ధరణి రథంబు చక్రములు తారకనాయకలోకలోచను
లురపగు వేదజాలములు పన్నినతేజులు నల్వ యంత ని
ర్జరగిరి విల్లు సింగిణి భుజంగమభర్త శితాస్త్ర మిందిరే
శ్వరుఁడును నై చెలంగఁ బురసంహరణం బొనరించి తీశ్వరా. ౧౦౬

చ. గరునులుమీఱ మందరముఁ గవ్వము చేసి సురాసురావళుల్
తరువఁగఁ దర్వఁగా నిఖిలదాహకరోత్కట కీలజాల మై
గరళము పర్వఁ గేలఁ గొని కంఠము సేర్చితి విట్టి మొక్కలం
బొరులకు సంభవించునె సురోత్తమ పాదనతాత్మవిత్తమా. ౧౦౭

ఉ. దక్షుఁడు దక్షుఁడై క్రతువిధానమొనర్పఁగ దర్పఘోరసా
క్షేక్షణవిస్ఫులింగముల నెల్లజగంబుల వేఁచుచు న్విసా
పాక్ష తదీయమస్తకము హస్తకనన్మణికందుకంబుగా
నాక్షణమాత్రఁ జేయవె మహాపురభైరవ కాంతికైరవా. ౧౦౮

క. రక్షారుద్రాక్షాపరి, లక్షితశుభలక్షణులకు లంచము లిడు న
మ్మోక్షరమ యిక్షుకార్ముక, శిక్షాకాంక్షేయనిటలశిఖిజటిలశిఖా. ౧౦౯

క. కలుపీడు చేతికూడు, న్గలకలజం దెంపుఁద్రాడు మదనునిసూడున్
వలచేఁ గంకటికోడుం, గలవాఁడా నీదుకరుణగలవాఁడు శివా. ౧౧౦

చ. పరధనచోరకుండు గురుభామలతో రతిసల్పువాఁడు భూ
సురవరహంత మద్యపుఁడు సూనృతవాక్యవిహీనుఁ డాదిగాఁ
బరఁగునశేషకల్మషులు పన్నగభూషణ మీపదాంబుజో
పరిపరిలగ్నభక్తిపరిపాకమున న్సుఖు లౌదు రెయ్యెడన్. ౧౧౧

క. శివశివ యని మిముఁ దలఁచిన, భవ భవరాహిత్యమొంది పంచజనుఁడు ప్రా
భవభవనాయితతనువై, కవకవ నగు జన్మపాశకాండావృతులన్. ౧౧౨

ఉ. సైకతదారులోహమణిచందనపంకములందు దివ్యలిం
గాకృతిగా నొనర్చి మిము నందుపయి న్విడియించుచున్ వృథా
పాకముగాని నేమముల భక్తిభరంబునఁ బూజసేయు పు
ణ్యాకృతు లుందు రెందుఁ బ్రమథాధిపులై రజతాద్రికందరన్. ౧౧౩

క. శివలింగదాన మూర్వి, దివిజులకు నొసంగునట్టి ధృతిమంతులు పు
త్రనధూధనవాహనబాం, ధవపరివృతు లగుచు సంపదలు గాంతు రిలన్.

సీ. భసితత్రిపుండ్రము ల్ఫాలపట్టికలపై ధరియింపనేర్చినతత్త్వవిదులు
కంఠభూషలుగాఁగఁ గైకొని రుద్రాక్షదామము ల్దాల్చినధర్మరతులు

ప్రేమతోఁ బంచాక్షరీమంత్రరాజంబు జపియించుచు సంతతాచారపరులు
బాహ్యంబు మఱచి యా[1]భ్యంతరమ్మున నిమ్ముధ్యానంబు సేయ పుణ్యస్వరూపు
లన్య మెఱుఁగక శైవమార్గానురక్తిఁ, బొదలుచుండెదు విశ్రుతాద్భుతచరిత్రు
లలఘుపుణ్యులు భవబంధములు త్యజించి, ప్రమథులైనిమ్ము సేవింతు రమరవంద్య

నిరోష్ఠ్యసీసము.

సతతసత్యాకార చంద్రశేఖర శైలతనయాధినాయక దైత్యహరణ
గరళసంక్రాంతకంధర దయాసాగర హరిరాజకటక యనంగదళన
గంగాధర యహార్యఖండనాద్యాశాదళేశార్చిత శ్రీశ హితగణేశ
ఘనగజాజినచేలకలితకటిస్థల రజతాద్రినిలయ సారజ్ఞరసిక
ఖరఖరానలశశినేత్ర కాంచనాగ, శార్ఙ్గధరంజితకరకంజ చక్రహస్త
నిశితసాయక నిఖిలార్థ నిత్యచరిత, సకలజగదయనయచ రసాశతాంగ. ౧౧౬

చ. జయజయ పార్వతీరమణ చంద్రహుతాశనసూర్యలోచనా
జయజయ దేవతానివహసంతతసన్నుత భక్తవత్సలా
జయజయ పద్మజాదిమునిసంఘనిషేవితభావభావితా
జయజయ వామదేవ గజచర్మధరా బహుధర్మసాదరా. ౧౧౭

వ. అని యిట్లు దానవవీరులు సాక్షాత్కరించిన దాక్షాయణీవల్లభుని ననేకవిధం
బుల సన్నుతించి మఱియు ని ట్లనిరి. ౧౧౮

సీ. విను విరూపాక్ష నీకనికరంబునఁ జాలఁ బొదలి హిరణ్యాక్షపూర్వజుండు
భూస్వర్గపాతాళములు మూఁడు నరికట్టి గరిగంటిగాని సౌఖ్యములఁ దనరి
విభవసంపూర్ణుఁడై వెలసి యుండెడిచోట దంష్ట్రాకరాళవక్త్రంబుతోడ
నరసింహరూపంబుధరియించి కఱివేలుపుక్క[2]ంబము చించి యుఱక వెడలి
తొడలపైఁ బెట్టి దైత్యేంద్రు నడఁగఁబట్టి, శితనఖరశిరములఁ గుక్షి చీరివైచి
సకలరాక్షసబలమెల్ల సంహరించి, తత్కుమారునిఁ గాచె నంధకవిదారి. ౧౧౯

క. ఆనరకేసరినాసా, నూనానిలనిహతిఁ గెరలునురుదంష్ట్రాదం
డాననదహనజ్వాలకు, దానవసంతానములు పతంగము లయ్యెన్. ౧౨౦

వ. మఱియును. ౧౨౧

సీ. హాలహాలారవనర్తనారంభరంగమై మేటిజిహ్వకకోల మెఱుఁగులీనఁ
జిటచిటారభటితోఁ జెలఁగుదంష్ట్రాటంకసంవర్తవహ్ని ఘోషనముగొనఁగ

---

[1] యభ్యంతరంబు - మూ. [2] కరివేల్పు వుక్క - మూ.

భగభగధ్వనులతో నెగసిమిన్నందుచుభూత్కారవాయువుల్పుటములెగయఁ
గిటకిటచ్ఛబ్దసంకీర్ణంబులై దంతకూటకాటికలు కోలాటమాడఁ
బద్మజాతాదిసురలెల్లభయమునొంద,నున్నవాఁడదెనరసింహుఁడుగ్రుఁడగుచు
నతనికతమునసుస్థిరంబైనసాధ్వసంబుఁదొలఁగించిమముఁబ్రోవుచంద్రజూట.

వ. అని యిట్లు సురలు నరసింహావిర్భావవృత్తాంతం బెఱింగించిన నాకర్ణించి పరమేశ్వరుం డి ట్లనియె. ౧౨౩

సీ. దనుజనాయకులార తథ్యంబు చెప్పెద వీనులు దనియంగ వినఁగవలయుఁ
గార్యసాధ్యము లైనకర్తవ్యకర్మముల్ ఖడ్గసాధ్యంబులు గావు ఖడ్గ
సాధ్యంబు లైనట్టి సకలకర్మంబులు గార్యసాధ్యంబులు గావు తెలియ
నీరెండు నెఱిఁగి యెయ్యెది యెందు కర్హంబు తద్వినియోగంబు దగినకార్య
మందుఁ దలకొల్పు సిద్ధించు నర్థలాభ, మట్లుగావునఁ ద్రత్తఱం బాత్మ నణఁచి
తపముచాలించుఁడెంతయేనుపమఁజేసి, పాదుకొల్పెదమీకార్యభాగమిపుడు.

వ. అని యాకాకోదరకుండలుం డామహోదరదీర్ఘదర్విదంతఘూటకప్రముఖు లైన పూర్వబర్హిర్ముఖుల నాదరించి. ౧౨౪

క. సురగరుడోరగనరకి, న్నరనానానుతులు చెలఁగ నాగాభరణుం
డరిగెఁ దన వెండికొండకు, గిరిజాకరజలజపత్రకీలికరుఁ డై. ౧౨౫

వ. ఆసమయంబున. ౧౨౬

సీ. భర్గుమౌళిభోగంపుఁ బచ్చడంబులకుఁ గెంజడరంగుచంద్రికచాయవేయఁ
బండువెన్నెలమ్రుగ్గుపైనిండఁ బేరిన పద్మారిగతిమేనిభసితమమర
నాకాశగంగామహాకుల్య వలిమలఁబోలెఁ జన్నిదముల పొంకమమరఁ
గరుణాంబుపూర్ణహృత్కమలంబుగతిఁ గేలి తీర్థకుండిక భానుదీప్తిఁ దెగడ
నక్షమణిభూషణాంకితుం డాదివైణ్ణ, వాన్వయవతంస మఖిలవిద్యావిశార
దుండు నారదుఁడేతెంచె ఖండపరశు, వెండికొండకుఁ గన్నులపండువగుచు.

క. హరుని గనుంగొని తత్పద, సరసిజయుగమునకు మ్రొక్కి చతురయువతి క్రొ
మ్ముఱువున నురమునఁ బాయక, మరులుకొనఁగఁజేయు తనదుమహతిన్వీణన్

వ. ప్రసారితంబులైన తంత్రీముఖములందు సారియలోనరంగూర్చి యందు స్థాయి సంచార్యారోహావరోహభేదరూపంబుల వాద్యనువాది వివాదిసంవాదులు మొదలైన ద్వావింశతిశ్రుతిమండల సమేతంబులై నంద్యావరజీమూతసుభద్ర నామకం బైనగ్రామత్రయంబునుగలిగి యేకోనవింశతి మూర్ఛనానామ భేదంబులం బ్రవర్తించు షడ్జర్షభగాంధారమధ్యమపంచమధైవతనిషాదస్వరం

కొందఱు నిఘంటుకర్తలీ యార్యశబ్దము "ఋ గతౌ" అను ధాతువు నుండి, మఱికొందఱు, అర్చ్ ధాతువునుండి, పుట్టిన దని చెప్పిరి. "అర్య స్స్వామివైశ్యయోః" (౩-౧-౧౦౩) అని పాణిని చెప్పిన "అర్యశబ్దము" యీ యార్యశబ్దము పర్యాయపదము లయియున్నట్లు వేదమంత్రములవలననే కానవచ్చుచున్నది. వాజసనేయసంహిత (౨౦-౧౭) లో "యచ్ఛూద్రే యదర్యే యదేన శ్చక్రిమవయమ్" అని యున్నది. దానునికి విరుద్ధ మగు నార్యపత్నిత్యాది సమాసములు కనఁబడుటచే ఋగ్వేదమందుఁగూడ నర్యశబ్ద మార్యుఁడను నర్థమందుఁ బ్రయోగింపఁబడినది. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులను నాలుగువర్ణము లేర్పడిన తరువాత నీ యర్యశబ్దము ద్విజసామాన్యమును జెప్పుటయేకాక ప్రత్యేకముగా వైశ్యులకుఁగూడఁ బేరయ్యెను. లాట్యాయన శ్రౌతసూత్రమం దొకానొక శ్రౌతకర్మను విధించి "ఇది యర్యుఁ డాచరింపవలసినకర్మ; అర్యుఁడు దొరకనియెడ నార్యుఁడైనఁ జేయవచ్చు నని యున్నది. "అర్యాభావే యఃకశ్చనార్యో వర్ణః" దీని వ్యాఖ్యానము—"యది వైశ్యో నలభ్యతే యః కశ్చనార్యో వర్ణస్స్యాత్ బ్రాహ్మణోవా క్షత్రియోవా".

౩. ఈ యార్యులనివాసస్థాన మెద్ది?

మన మేజాతివారి చరిత్రము నైన విమర్శించునపు డతీతకాలారంభము మొదలుకొని విమర్శింప నారంభింపవలెను. మనము వెనుకకుఁ బోయి విమర్శించినకొలఁదిఁ బురాణకథలు (Myths) ఐతిహ్యములు (Traditions) ప్రచురముగా నుండుకాలము మనవిమర్శలోనికి వచ్చును. ఇంక నావలకుఁ బోవుటకుఁ బ్రయత్నించితిమేని చిట్టచీఁకటివలె నేమియుఁ దెలియని కాలమునకుఁ బోదుము. కొన్నివిషయములలో గ్రీకుదేశచరిత్రమునందువలెఁ జరిత్రకాలము (Historical period) క్రీస్తుశకమునకు ముందు వేయిసంవత్సరముల వెనుకకుఁ బోవును. కొంతకాలము క్రిందటఁ ద్రవ్వి తీయఁబడిన గోరీలు, కీర్తిస్తంభములు, స్మారకచిహ్నములుగా నిర్మింపఁబడిన మందిరములు, సమకాలికలిఖితప్రమాణములు మొదలగువానిచే నీజిప్టుదేశపువాస్తవచరిత్రము క్రీస్తునకు మున్నయిదువేల సంవత్సరముల క్రిందటనే ప్రారంభ మయిన దని రుజువుచేయఁబడినది. ఈదేశద్వయవిషయ మయి మన మేరీతిగా నాలోచించినను క్రీస్తుకు ముం దయిదాఱువేలసంవత్సరముల నడుమనే చరిత్రకాల మారంభ మయిన దని యూహించుకొనవలయును. దానికి ముందుఁ బురాణకథ లైతిహ్యములు గాని మఱేమియు లేవు. చరిత్రకాలముకంటె ముం దున్నమనుష్యుని (Prehistoric

man) వృత్తాంతమును దెలిసికొనుట కిప్పటి కున్నవానిలో నివియే ముఖ్యసాధనము లని ౧౯-వ శతకమునుధ్య కాలమువఱకు విమర్శకు లభిప్రాయపడి యట్టి కథల నొకపద్ధతిగా నేర్పఱిచి వానిని వివరింప సాగిరి. ఈకథావివరణములలో నెద్దియుఁ దమప్రయోజనమును సాధించుటకు సమర్థ మయినసాధనములుగాఁ గనఁబడలే దని నిష్పక్షపాతముగా విమర్శించు పాశ్చాత్యపండితులలోఁ గొందఱు నిశ్చయించిరి. కొంతకాలమునకు మఱికొందఱు శబ్దశాస్త్రసహాయముచే (Comparative Philology) నీపురాణకథల నైతిహ్యముల నూతనప్రక్రియచేఁ బరిశీలించి వానిలోనితత్త్వమును మెల్లగా గ్రహింప సాగిరి. ఇంతలో "కొలంబసు" నూతనప్రపంచమును గ్రొత్తగాఁ గనుఁగొన్నట్లు భారతవర్షీయప్రాచీన భాషను బ్రాచీనమతగ్రంథములను గనిపెట్టుటవలనను, సంస్కృతభాషకు ఛందోఽవస్థానభాషకుఁ గలపరస్పరసంబంధమును, సంస్కృతభాషకు, నైరోపాఖండనివాసుల భాషలకుఁ గలపరస్పరసంబంధమును దెలిసికొనుటవలనను బ్రాచీనప్రపంచచరిత్రమును గుఱించి విద్వాంసుల కిదివఱ కున్నయభిప్రాయములు మాఱిపోయినవి.

ఐరోపాఖండమందు నివసించుముఖ్య మయినమనుష్యజాతుల ప్రాచీననవీనభాషలకు భరతఖండనివాసు లగుబ్రాహ్మణులు జరదుస్త్రమతానుయాయు లగువారు మాటాడుభాషలకుఁ గలపరస్పరసాదృశ్యము కనుఁగొనఁ బడినది. ఈహిందూయూరపియన్భాషల పరస్పరసంబంధసాదృశ్యములవలన నీభాషలన్నియు నొకప్రాచీనభాషయొక్క శాఖ లని కాని వికృతిభాష లని కాని మన మూహింపక తప్పదు. మాతృస్థానాపన్న మయినయొకభాష యుండవలయు నని మన మెప్పు డూహించితిమో యప్పు డట్టి భాషను మాటాడుప్రాచీనార్యజాతివా రుండు రని యనుమేయింపఁదగి యున్నది. పాశ్చాత్యపండితులు (Orientalists) వైదికగ్రంథసమితి నామూలాగ్రముగఁ గృషి చేసినతరువాతఁ బ్రాచీనమనుష్యుని చరిత్రమును గుఱించి వానిజ్ఞానమును గుఱించి కొంత యథార్థవృత్తాంతమును సంపాదించిరి. ప్రేడరుపండితుఁడు తాను వ్రాసిన ప్రాచీనార్యచరిత్ర (Antiqueties of Prehistoric times) మను గ్రంథమందార్యుల ప్రాచీననాగరకతను వారిపురాతనజ్ఞానమును నానాదేశభాషల శబ్దశాస్త్రమును సాధనముగాఁ జేసికొని విపులముగా వివరించెను. పౌరాణికులు (Mythologists) మనుష్యుఁడు హిమఘనీభావానంతరకాలపువాఁ డని (Post-glacial) యూహించి యాకాలమునఱకు వారిశోధనలను (Researches) సాగిం

చిరి. భూమియొక్క శీతోష్ణస్థితి యిపు డెట్లుండెనో యట్టి ప్రాచీనకాలమందుఁ గూడ నట్లె యుండె నని యొప్పుకొనఁబడినది. కావున నిపుడు మన కున్న శీతోష్ణస్థితికంటె నెంతమాత్రము మార్పులేని శీతోష్ణస్థితితోఁ గూడిన దేశమం దీకల్పితకథ లన్నియుఁ బుట్టి వృద్ధి నొందిన ననునూహపై నివి వివరింపఁబడినవి. కొన్నివిషయములయం దీకథల వివరణము లంతతృప్తిగా నుండ లేదు. ఇట్లు వేద మం దున్నకథ లన్నియు నుషోవాదము (Dawn theory) ననుసరించి గాని ఝంఝామారుతవాదము (Storm theory) ననుసరించి గాని వివరింపఁబడినవి. కొన్నివిషయములయం దీవివరణము లంత తృప్తిగా నుండక పోయినను నింద్రుఁడు గాలివాన కధిదేవత యనియు, వృత్రుఁ డనఁగా బ్రతిదినము సూర్యుఁ డస్తమించిన తరువాత లోకము నావరించు చీఁకటి తప్ప మఱి యొద్దియుఁ గా దనియు సమర్థించుటకు ఋగ్వేదమంత్రములే ప్రమాణము. ఈ వేదకథల నీరీతిగా వివరించుక్రమము మొదట నిరుక్తకారు లగుయాస్కుఁడు, ఔర్ణవాభుఁడు, ఔపమన్యుఁడు మొద లగువారిచేతనే యారంభింపఁబడినది. తరువాత వేదమును గూలంకషముగాఁ గృషి చేసిన పాశ్చాత్యపండితులు వీనియందు మఱికొన్ని విశేషములఁ గనిపెట్టి వీనిని పెంచినను నిప్పటికి నివి యాస్థితిలోనే యున్నవి. ఆర్యజాతివారి యాదిమనివాసస్థాన మాసియాఖండమధ్యభాగమం దెచ్చటనో యుండె ననియు నచ్చటఁ జిరకాలము నివసించి యున్న యార్యసామాన్య సంఘమునుండి హిందూర్యులు విడిపోయినపిమ్మట వేదసంహితలు రచింపఁబడిన వని యూహింపఁబడె ననియు సమశీతోష్ణస్థితి గల భూవలయభాగమందు (Temperate zone) నివసించిన యయ్యార్యశాఖవారి యభిప్రాయములు వేద సంహితలలో వ్రాయఁబడిన వనియుఁ గొంతకాలముక్రిందటివఱకు విద్వాంసుల కొకనమ్మక ముండెను. పందొమ్మిదవశతాబ్దము కడపటిభాగమందుఁ జేయఁబడిన శాస్త్రశోధనల (Scientific Research) వలన నీవాదము లన్నియు సమూల ఘాతముగాఁ గొట్టఁబడినవి. ఐరోపాఖండములో ననేకస్థలములయందు భూమి లోఁ బాఁతఁబడినవియును, రాళ్లతోను గంచుతోను జేయఁబడినవియునగుపని ముట్లు వందలకొలఁది కానవచ్చుటవలనఁ బురాతనవస్తువిచారణశాస్త్రజ్ఞులు (Archælogists) యుగప్రారంభమునకుఁ బూర్వము లోహము లేవియు లేక పోవుటవలన మనుష్యులు రాళ్లతోఁ జేయఁబడిన కత్తులు మొదలగుసాధనముల నుపయోగించినకాల మొకటి, తరువాతఁ గంచుతోఁ జేసినపనిముట్ల నుపయో గించినకాల మొకటి మఱికొంతకాలము గడచినపిదప నిప్పటి మనవలె నినుము

తోc జేయcబడిన యుపకరణములను వాడుకచేయుచు జీవించినకాలము మఱి యొకటి యని మూcడుకాలము లున్నట్లు నిశ్చయించిరి. ఈభూభువన మంతయు నొకకాలమందు హిమావృతమై యుండె ననియు నాకాలమందుcగూడ మనుష్యుc డుండె ననియు నాకాలపుశీతోష్ణస్థితి (Climatic Conditions) ప్రకృతపు శీతోష్ణస్థితికంటె నత్యంతవిభిన్నముగా నుండె ననియుc గడచినశతాబ్దాంతభాగమున విమర్శకు లగుకొందఱు పాశ్చాత్యపండితులు కనుcగొనిరి. భూమిలో నడుగునc జిరకాలముక్రిందటc బాcతిcబడియున్న మనుష్యశవములను జన్తుశవములను వాని యస్థిపంజరములను ద్రవ్వి పైకిc దీయించి పరీక్షించిన జన్తుశాస్త్రజ్ఞులు (Zoologists) యీదేశములయం దిట్టిప్రాచీనమనుష్యజాతు లిట్టిజంతుజాతులు పూర్వకాలమం దుండె నని నిశ్చయించిరి. పౌరాణికు లమర్చిపెట్టిన కాలమను దూరదర్శినీయంత్రము నింతకంటె దూరతరప్రదేశము కనcబడునట్టు గుఱి చేయవలయును. ఇతిహాసపురాణకథావిమర్శమువలనc దేలినసారాంశములను శాస్త్రశోధనలచే నూతనముగాc గనుcగొనcబడిన సంగతులనుబట్టి సవరింపవలెను. ఇపుడు శబ్దశాస్త్రజ్ఞులు తమయభిప్రాయములను వ్యవస్థాపనచేయుటయం దధికజాగరూకత వహింపవలసి వచ్చెను. వారిలోc గొందఱు క్రొత్తగాc గనుcగొన్న శాస్త్రరహస్యముల బలముచేc బుట్టినవాదముల సామర్థ్యము నొప్పుకొని సిద్ధిలోనికిc దెచ్చిరి. జార్మన్యదేశపుపండితు లగు పెంక, పోషి మొదలగువారు వ్రాసినగ్రంథములవలన నార్యజాతివారి యాద్యనివాసస్థాన మాసియాఖండమధ్యభాగ మయియుండె నను వాదము సమూలముగా నిర్మూలింపcబడినది. ఆర్యు లుత్తరదిక్కున నివసించి రని స్థాపింపcబడినది. నూతనముగాc గనుcగొనcబడిన వేదగ్రంథములసహాయముచే నితిహాసములయుc బురాణములయుc దాత్పర్యము చక్కcగాc దెలియcబడినది. ఆర్యులప్రాచీనతమలేఖ్యప్రమాణములుగా నొప్పుకొనcబడిన వేదముల యర్థ మిప్పటికిని స్పష్టముగాc దెలియcబడ లేదు. క్రీస్తుకు ముందు కొన్నియబ్దశతకముల కాలమందు బ్రాహ్మణములు రచింపcబడినవి. ఆకాలమునాcటికే వేదార్థము కొంత దుర్జ్ఞేయము కాసాగెను. నైరుక్తులు వైయాకరణులుc గష్టపడి కొంతమట్టుకు వేదముల యర్థము నచ్చటచ్చట నొకరీతిగా వివరింపక పోయినయెడల నీకాలమున కవి మఱింత దురవగాహము లయియుండవలసి వచ్చును. పాశ్చాత్యపండితులు శబ్దశాస్త్రసహాయముచేతను బురాణకథలచేతను బ్రకాశింపcజేయcబడిన వేదార్థమును బరిశీలించి స్వదేశవ్యాఖ్యాతలు చేసినవివరణక్రమములను గొంతమ

ట్టుకు వృద్ధి నొందించిరి. ఉషోవాదము (Dawn theory) ఝంఝూమారుత వాదము (Storm theory) వేద మందున్న కొన్ని కథల యాథార్థ్యమును దెలుపుటయందు మిగుల సహాయ మొనరించును. సులభశైలిలో వ్రాయఁబడియున్నను దుర్జ్ఞేయార్థములు గలకొన్ని వాక్యములు ఋగ్వేదమం దున్నవి. వ్యాఖ్యాతలు వానిపదములకు దండాన్వయమువ్రాసియుఁ జదువరులకు స్పష్టముగాఁ దెలియకుండ నేదో యొకయర్థమును గల్పించియు వ్యాఖ్యానముఁ జేసిరి. కావునఁ గొన్ని ఋగ్వేదమంత్రములయర్థ మిప్పటికి నెవ్వరికిఁ దెలియకుండ నున్నది. కడచినవత్సరశతకాంతమున నూతనముగా లోకమునకుఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడిన నూతనశాస్త్రీయాంశములు పూర్వకాలపుమనుష్యునిచరిత్రమును వాని కాకాలమం దున్నవిజ్ఞానమును దెలిసికొనుటకుఁ జాలమట్టుకు సహాయ మొనరించినవి గావున నార్యజాతివారి ప్రాచీనవృత్తాంతమును దెలుపు వేదకథలను వేదవాక్యములను వివరించుటయం దట్టిశాస్త్రశోధనలు సాధకతమము లయి యున్నవి. వారె న్పండితుఁ డిప్పటిశాస్త్రశోధనలవలనఁ దేలినసారాంశములను సహాయముగాఁ దీసికొని వేదకథలను నైతిహ్యములను బాగుగ విమర్శించి కొనకు మనుష్యజాతివారి ప్రథమనివాసస్థాన ముత్తరధ్రువసమీపమం దున్నభూభాగమం దుండు నని నిశ్చయించెను. ఇట్లు ఋగ్వేదమంత్రప్రామాణ్యమువలనను ఛందోవస్థాన (Zend Avesta) గ్రంథసంవాదము వలనను నార్యులప్రథమనివాసస్థాన ముత్తరధ్రువసమీపభూమి యని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది. ఆఱుమాసముల పగలు నుమా రయిదుమాసముల రాత్రి నలువది యయిదుదినములయుషస్సు నాప్రదేశమం దున్నట్లును, నీయంధకారమునుండి విముక్తుల మయి మే మెపుడు సూర్యకాంతిని జూడఁగల మని మంత్రప్రణేతలు దేవతలను బ్రార్థించుచున్నట్లును దెలుఁపు వాక్యములు వందలకొలఁది ఋగ్వేదమునిండఁ గానవచ్చుచున్నవి.

II-27-14. అదితే మిత్ర వరుణో తమృళయద్వో వయం చకృమా కచ్చిదాగః । ఉర్వశ్యామభయం జ్యోతిరింద్రమానో దీర్ఘాఅభినశం తమిస్రా.

టీక. ఓయదితీ, ఓమిత్త్రుఁడా, ఓవరుణుఁడా మేము మీవిషయమయి చేసినయపరాధమును క్షమింపుఁడు. ఓయింద్రుఁడా భయనివారక మగు వెలుఁగును మేము చూతుము గాక. ఈదీర్ఘాంధకారము మమ్ము నావరింపక పోవును గాక.

1-44-6. యానః పీపరదశ్వినా జ్యోతిష్మతీ తమస్తిరః । తామస్మేరాసాయామిషమ్.

టీక. ఓ యశ్వినీదేవతలారా రసాదులచేఁ బ్రకాశించు నేయన్నము మమ్ములను దృప్తిఁబొందించునో చీఁకటిని నశింపఁజేసి యట్టి యన్నమును మీరుభయులు మా కిత్తురుగాక.

ఈఋక్కులో నీయంధకారమునుండి తనను దొలఁగించి కరుణింపు మని మంత్రప్రణేత యశ్వినీదేవతలను బ్రార్థించుచున్నాఁడు.

VII-67-2. అశోచ్యగ్ని స్సమిధానో అస్మే ఉపో అదృశ్రంతమస శ్చిదంతాః అచేతి కేతురుషసః పురస్తా చ్ఛ్రియో దివో దుహితు ర్జాయమానః.

టీక. అగ్ని ప్రకాశించుట కారంభించినది. చీఁకటియొక్క యంతము కానవచ్చుచున్నది. తూర్పున నుష స్సగపడుచున్న దని యీఋక్కులోఁ జెప్పఁబడినది.

కాఁబట్టి యిట్టి యతిదీర్ఘ మగునీరాత్రి యాపద్రూప మని భయపడుచు నెట్లైన దీనిని దొలఁగింపు మని వేదకవులు దేవతలను బ్రార్థించుచున్నట్లు చెప్పఁబడినది.

మన యనుభవములో నున్న శీతకాలపురాత్రి వంటిదే యారాత్రియైనచో నాకాలపుటార్యులు సూర్యోదయము కాలే దని యింత భయపడవలసిన యవసర మే మున్నది? అరణ్యములలో నివసించు కిరాతులు సయిత మీకాలమందుఁ జీఁకటిని దొలఁగించుకొనుటకుఁ దగినకృత్రిమసాధనములను గల్పించుకొందురు. వారి కట్టిసాధనము లెవ్వియు నున్నట్లు కానరాదు. మనుష్యులే కాక దేవతలు కూడ నీదీర్ఘాంధకారములో మునిఁగి యున్నట్లు కొన్నిఋక్కులలోఁ గానవచ్చుచున్నది.

X-124-1. ఇమం నో అగ్న ఉపయజ్ఞమేహి పంచయామం త్రివృతం సప్తతంతుమ్ । అసో హవ్యవాళుతనః పురోగా జ్యోగేవదీర్ఘం తమ ఆశయిష్టాః.

ఇందులో నగ్ని దీర్ఘతమస్సులో నున్నట్లు చెప్పఁబడినది. శీతకాలపురాత్రివంటి రాత్రియే యైనచో నీమంత్రమందుఁ బర్యాయపదము లగు "జ్యోక్", దీర్ఘమ్, అనుపదద్వయమును బ్రయోగించుటలో నౌచిత్యము కానరాదు. ఉత్తరధ్రువము (North Pole) దగ్గఱ దీర్ఘరాత్రి యుండె నని స్థాపించుటకు ఋగ్వేదమం దంతట విడిగా నున్నఋక్కులే గాక ఋగ్వేదము పదియవ మండలములో నూటయిరువదియేడవ సూక్త మంతయు నీదీర్ఘరాత్రిని గుఱించి చెప్పుచున్నది. ఈసూక్తములో నాఱవమంత్రము --

"యావయావృక్యం వృకంయవస్తేనమూర్మ్యే । అథానస్సుతరా భవ.

టీక. ఓరాత్రీ, మమ్ములను హింసించుస్పృకము మాయొద్దకు రాకుండఁ జేయుము. మమ్ములను బాధించు తస్కరుఁడు మాయొద్దకు రాకుండఁ జేయుము. అనవరతము మాకు నీవు సుఖముగా దాఁటఁబడుదానవు (క్షేమంకరివి) కమ్ము."

ఈమంత్రములో నుపాసకుఁ "ఓరాత్రిదేవతా మాకు నీవు సుఖకర మయినదానవు కమ్ము." అని రాత్రిదేవతను బ్రార్థించుచున్నాఁడు.

అథర్వవేదమందు "ప్రసన్నోహం శివాం రాత్రిం భద్రే పారమశీమహి భద్రే పారమశీమహి" నయస్యాః పారం దదృశేనయోాయువ ద్విశ్వమస్యాం నివిశతే యదేజతి। అరిష్టా సస్త ఉర్వితమస్వతి రాత్రి పార మశీమహి భద్రే పార మశీమహి."

టీక. దేనియంతము చూడఁబడకుండ నున్నదో దేనియందుఁ బ్రపంచక మంతయు మునిఁగియున్నదో దేనివలన లోకము భీతిల్లుచున్నదో యట్టియో రాత్రీ నిన్ను నేను శరణుసొచ్చితిని, నీయంతమును మేము పొందుదుము గాక.

తైత్తిరీయసంహిత 1-5-5-4

"చిత్రావసో స్వస్తితే పారమశీయ.'

టీ. ఓరాత్రీ నీయంతమును మేము పొందుదుముగాక.

దీని బ్రాహ్మణము:—"చిత్రావసో స్వస్తితే పారమశీయే త్యాహ। రాత్రిర్వై చిత్రావసుః। అవ్యుష్ట్యై వా ఎతస్యై పురా బ్రాహ్మణా అభైషుః."

చిత్రావసు వనఁగా రాత్రి. అది తెల్లవాఱకుండ నుండుటవలనఁ బూర్వ మందు బ్రాహ్మణులు భయపడిరి.

భాస్కరాచార్యకృత సిద్ధాంతశిరోమణి, గోళాధ్యాయము, సప్తమాధ్యాయములో 6, 7 శ్లోకములను జూడుఁడు.

"షట్ షష్టిభాగా భ్యధికాః పలాంశాః యత్రాధతత్రా స్త్యపరో విశేషః। లంబాధికా క్రాంతిరుదక్చ యావ త్తావద్దినం సంతతమేవ తత్ర। యావచ్చ యామ్యా సతతం తమిస్రా తతశ్చ మేరౌ సతతం సమార్ధమ్."

ఈశ్లోకములలోఁ గూడ మేరు వనఁగా నుత్తరధ్రువమునకుఁ జేరు..దాని దగ్గఱ సంవత్సరములో నాఱుమాసములు పగలు, నాఱుమాసములు రాత్రియు నని చెప్పఁబడినది.

"దేవై రాత్ర్యహానీ వర్షప్రవిభాగ స్తయోః పునః। అహ స్తత్రోదగయనం రాత్రిస్స్యా ద్దక్షిణాయనమ్ (మనుస్మృతి 1 అ. 67 శ్లో.)

టికి రాత్రియనియుఁ బగలనియు దేవతలచే సంవత్సరము రెండు భాగములుగా విభజింపఁబడినది. ఆ భాగములలో నుత్తరాయణము పగలు, దక్షిణాయనము రాత్రి.

మహాభారతము, వనపర్వ, 164 అధ్యాయములో:—"విభక్తభాగో నభభూన కశ్చి దహోనిశానాం పురుషప్రవీర। బభూవ రాత్రిర్దివసచ్చ తేషాం సంవత్సరే నైవ సమానరూపః" (ఓయి పురుషశ్రేష్ఠుఁడా! అహోరాత్రములకు విభాగము లేదు. అచట నివసించువారికి రాత్రియుఁ బగలుఁ గలిసి దీర్ఘమయిన యొకసంవత్సర మగును.

ఈరీతిగా నతిదీర్ఘమగుపగలుకూడ నున్న దని చెప్పు మంత్రము లనేకము లున్నవి. వానిలోఁ గొన్నింటి నిచట వ్రాయుచున్నాను.

X-138-3. విసూర్యో మధ్యే అముచద్రథం దివో విదద్దాసాయ ప్రతిమానమార్యః। దృహ్యానిపిప్రో రసురస్య మాయిన ఇంద్రో వ్యాస్యచ్చకృవాన్ ఋజిశ్వనా.

IV-55-3. ప్రపస్త్యా మదితిం సింధుమర్కైః స్వస్తి మీళే సఖ్యాయ దేవీమ్। ఉభేయథా నో అహనీనిపాత ఉషాసానక్తా కరతామదబ్ధే.

V-54-5. తద్వీర్యం వో మరుతో మహిత్వనం। దీర్ఘం తతాన సూర్యో నయోజనమ్.

దీర్ఘమయిన యుషస్సును గుఱించి కూడ ననేకమంత్రములు కలవు.

I-113-13. శశ్వత్పురోషా వ్యువాస దేవ్యథో అద్యేదం వ్యావో మఘోనీ। అథో వ్యుచ్ఛా దుత్తరాం అనుద్యూనజరా మృతా చరతి స్వధాభిః.,

ఇట్లు ఋగ్వేదమంత్రవిమర్శనమువలన నుత్తరధ్రువమందు దీర్ఘనిశలు దీర్ఘాహములు, దీర్ఘోషస్సు నున్నట్లును, వానిని వేదకవులు కన్నులారఁ జూచితా మనుభవించిన యనుభవము నీరీతిగా వ్రాసినట్లును నిశ్చయింపఁబడినది. వేదమంత్రములను రచించిన ప్రాచీనార్యుల నివాసస్థాన ముత్తరధ్రువప్రాంతమందుఁ గానియెడల నిట్టివ్రాఁతలు సంగతములు కాకపోవును.

పైని వ్రాసిన వేదోక్తాంశము లన్నియు ఇరాన్ (Iran) దేశస్థుల (పారశీకదేశస్థుల) వేద మగుఛందోవస్థాన (Zend Avesta) గ్రంథములోఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన యంశములతోఁ బూర్ణముగా సంవదించుచున్నవి. ఎట్లనఁగా; ఋగ్వేదమందువలె నీగ్రంథములోఁ గూడ నార్యుల మొదటినివాసస్థాన ముత్తరధ్రువసమీపమం దుండె ననియు, నాకాలమం దాప్రదేశము మనుష్యులు నివ

సించుట కుపయోగముగా నుండె ననియు నజ్ఞాతకారణములచే నయ్యార్యసంఘ మంతయు నలుగడలకుఁ జెదరి పోయె ననియు, నట్లు చెదరి పోయినవారిలోఁ గొందఱు ఆక్జస్ (Oxus) జాక్సారటీస్ (Jaxartes) సింధునది మొదలగు నదులసమీపమం దున్న దేశములకు వచ్చి స్థిరనివాసు లయి రనియుఁ దెలుపు వాక్యము లనేకము లున్నవి. ఛందోవస్థానము గూడ వేదమువలె ననాదికాల ప్రవృత్త మని యిచట స్థాపించుట యనావశ్యకము. వేదము, అవెస్థా, అను నీరెండును నాద్యప్రవాహముయొక్క శాఖాద్వయ మని విమర్శకు లగువిద్వాంసు లందఱు నిర్వివాదముగా నొప్పుకొన్న విషయమే. కాని యీరెండింటిలో వేదమువలె నవెస్థ జాగరూకతతో మొదటినుండి రక్షింపఁబడ లేదు. అందువలన దీనికిఁ గొంత గ్రంథలోపము సంభవించినది. ఛందోవస్థానభాషకు సంస్కృత భాషకుఁ గలసాదృశ్య సాహాయ్యము లేక ముం దున్న గ్రంథభాగములోఁ గనఁ బఱుపఁబడును. దీర్ఘాహములు, దీర్ఘనిశలు కల వని చెప్పువాక్యములు వేద మందు మెండుగాఁ గానవచ్చుచున్నవి, గాని, చిరకాలము వారు సుఖముగా నివ సించి యున్న ప్రథమనివాసస్థానము నేహేతువుచే విడిచి పెట్టి దేశాంతరములకుఁ బోయిరో యాహేతు వేమియు నెచ్చటను జెప్పఁబడ లేదు. అమిత మగుమంచుచే నావరింపఁబడి నివాసమున కశక్యము కాఁగా నార్యు లాయుత్తరధ్రువ ప్రాంతమునుండి శీఘ్రముగా లేచి వచ్చి కొందఱు పడమటివైపు మఱికొందఱు దక్షిణమువైపు పోయి రని ఛందోవస్థానమం దొకవాక్యములోఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ప్రళయకాలమం దీభూమి జలావృత మయి యుండు నని మనపురాణములలోఁ గూడ నున్నది. ఆకాలమున కర్వాచీనుఁ డగుపాణిని కూడ "కేకయమిత్రయుప్రళయానాం యాదే రియః" (7-3-2) అనుసూత్రములో "ప్రాలేయశబ్దము" ప్రళయశబ్దమునుండి పుట్టిన దని చెప్పుటచే నవస్థలోఁ జెప్పినట్లు మన యార్యులు మొదటినుండి మంచువలనఁ గలుగు నపాయము నెఱుఁగనివారు కా రని సూచన చేయఁబడుచున్నది.

ఈఛందోవస్థానగ్రంథము మనఋగ్వేదమువలె నతిప్రాచీన మయిన దయినను, నేకారణముచేతనో కొంత గ్రంథము నష్ట మయినది. మిగిలినది రెం డధ్యాయములగ్రంథము. దానిలో వెండిడాడ్ (Vendidad) అనునది రెండు భాగములు కలది. దీనిని పాశ్చాత్యపండితు లగు Anquetil, Pietel, Spiegel, Haug, Bunsen, Darmesteter మొదలగువారు మిక్కిలి శ్రమతోఁ గృషిచేసి యాంగ్లేయభాషలో ననువాదములు వ్రాసి సారమయిన ప్రాచీన

చారిత్రాంశములను లోకమందు వెల్లడిచేసిరి. ఈమతగ్రంథములో నీశ్వరుని పేరు అహురా మజ్దా (Ahura Mazda) ఈమతకర్తపేరు జోరోష్టర్ (జరదుష్ట్రుఁడు). అపోషా అనువాఁ డామతస్థుల వృత్రాసురుఁడు. తిష్ట్రియా (Tishtrya) వారి యింద్రుఁడు. అపోషా (Apaosha) అనువాఁ డుదకములను నిరోధింపఁగా తిష్ట్రియా యను పేరుగల యింద్రుఁడు వానిని జంపి జలమును బ్రవహింపఁజేసె నని యవెస్థలో నున్నది. ఈయంశము మనఋగ్వేదములో ననేకమంత్రముల యందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈదిగువ వ్రాయఁబడినమంత్రము జదువుఁడు.

I-85-9. త్వష్టా యద్వజ్రం సుకృతం హిరణ్యయం సహస్రభృష్టిం స్వపా అవర్తయత్, ధత్త ఇంద్రో నర్యపాంసి కర్తవే అహన్వృత్రం నిరపా మౌబ్జదర్ణవమ్.

టీక. దేవశిల్పి యగుత్వష్ట బంగారముతోఁ జేయఁబడినదియు వేయంచులు గలదియు నగు నేవజ్రాయుధము నింద్రుని కిచ్చెనో దానిచే నింద్రుఁడు వృత్రాసురుని వధించి వాఁ డిదివఱకు నిరోధించిన యుదకములను మరలఁ బ్రవహింపఁజేసెను.

ఈమతస్థులును సూర్యకాంతి లేకపోవుటచే దహనముఁ జేయఁజాలక శవముల నిండ్లలో నెలలకొలఁది యుంచుకొని రనియు, వీరి నివాసస్థాన మమితహిమపాతముచే నశింపఁజేయఁబడె ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. వీరు నివసించు స్థానమునకు ఐర్యన వేజో (Airyana Voejo) (ఆర్యనివేశము) అని పేరు. ఋగ్వేదమందుఁ జెప్పఁబడిన దేశములు, నదులు, దేవతలు, నీగ్రంథమందుఁగూడఁ జెప్పఁబడినవి. ఇందులోఁ బేర్కొనఁబడిన "రంఘు" అనునది—

X-75-6. తుష్టా మయా ప్రథమం యాతవేసజూః సుసర్త్వారసయా శ్వేత్యా త్యా। త్వంసింధో కుభయా గోమతీం క్రుముం మేహంత్వాసరథం యాభిరీయసే॥ అనుఋక్కులోఁ జెప్పఁబడిన "రస" అనునదియే యనియు, నిది క్రుము, కుభ, గోమతి యనునదులతోఁ గలిపి చెప్పఁబడుటచే నిదియు సింధునది కుపనది యనియు సమర్థింపఁబడినది. అవెస్థలో "వరేణ" అనునది వరుణదేవతకుఁ బేరు. హప్తహెందు అనఁగా సప్తసింధువు. ఇది పంజాబుదేశమునకుఁ బేరు. ఇమ అనఁగా యముఁడు. వీవన్ఘాట్ అనఁగా వైవస్వతుఁడు. ఇట్లు విమర్శించినకొలఁది ఛందోవస్థానమునకు ఋగ్వేదమునకుఁ బ్రతివిషయమందును బహుళ మగుసాదృశ్యము చూపట్టుచున్నది. ఇట్లు ఋగ్వేదను అవస్థా

గ్రంథము నార్యులప్రాచీనవృత్తాంతమును దెలుపుటకు ముఖ్యమయిన లేఖ్యప్రమాణము లయి యున్నవి.

ఆర్యులు చిరకాలము తాము నివసించియున్న ప్రథమనివాసస్థానమును విడిచి విభక్తసంఘులై కొందఱు దక్షిణమువైపు మఱికొందఱు పడమటివైపు చెదరి పోయిరి. దక్షిణముగా బయలుదేఱినవా రాసియాఖండపు మధ్యభాగమందుఁ గొన్నాళ్లుండి తరువాతఁ గ్రమముగా భరతఖండమునకు వచ్చి పాంచాలదేశములో సింధునదీతీరమందుఁ గొంతకాలము కృతనివాసులై యుండి పిమ్మట భరతఖండమం దంతట వ్యాపించిరి. పడమటివైపు పోయినవా రైరోపాఖండపుదేశముల నాక్రమించిరి. మొదట నీయార్యు లందఱు మాటలాడు భాష, మతము, నాచారము లొక్కటియే యనియు వీరిమూలపురుషులు కూడ నొక్కరే యనియు శబ్దశాస్త్రముచేతను (Comparative Philology) నానాదేశపురాణకథలచేతను (Comparative mythology) రుజువు చేయఁబడినది.

4. హిందూ ఐరోపా భాషాకుటుంబము.

Hindu European family of Languages.

ఆదిమనివాసస్థానమును విడిచి నలుదెసలకుఁ జెదరి పోయిన యీయార్యులభాష, వీరాశ్రయించిన దేశములఁ బట్టియు నాదేశముల శీతోష్ణస్థితిని బట్టియు నింక ననేక కారణములఁ బట్టియుఁ బలుతెఱఁగులుగా మాఱి కాలక్రమమున ననేకభాష లయినవి. ఆభాష లెవ్వి యనిన; 1. ఆర్యభాష, 2. అర్మీనియన్భాష, 3. గ్రీకుభాష, 4. ఆల్బేనియన్భాష, 5. ఇటాలిక్భాష, 6. కెల్టిక్భాష, 7. జర్మానిక్భాష, 8. బాల్టిక్ స్లవోనిక్భాష యని యెనిమిదిభాషలు. వీనిలో నార్య భాషాసంఘము హిందూశాఖ యనియు ఇరేనియన్ శాఖ యనియు రెండుభాగములుగా విభజింపఁబడియున్నది.

1. ఇరేనియన్ శాఖ.

దీనిలోఁ బ్రాచీన ఇరేనియన్భాష, నవీన ఇరేనియన్భాష యని రెండు భాష లున్నవి. ప్రాచీన ఇరేనియన్భాష ఛందోవస్థానభాష యనియుఁ బ్రాచీనపారశీకభాష యనియు రెండుతరగతులుగా విభజింపఁబడినది. పారశీకులమంత్రగ్రంథ మగుఛందోవస్థానము ఛందోవస్థానభాషలో వ్రాయఁబడినది. దీనిలోఁ బ్రాచీనభాగము క్రీస్తుకుముం దనేకసంవత్సరశతములక్రిందట రచింపఁబడినది. ఈప్రాచీనఛందోవస్థానభాషకు గాథాభాషయని మఱియొక పేరు కలదు. ఇది సంస్కృతమునకు మిక్కిలి దగ్గఱభాష. క్రీస్తుకు ముం దయిదు

సంచల సంవత్సరముల క్రిందట జీవించిన డెరయస్ మొదలగు అచి మినిడియన్ రాజులశాసనము లీప్రాచీన పారశీకభాషలో వ్రాయఁబడియున్నవి.

క్రొత్త ఇరేనియన్‌శాఖలో నూతనపారశీకభాష, పామర్, ఆఫ్ఘన్, బెలూచి, కురుడిష్ మొదలగు ననేకావాంతరభాష లున్నవి.

2. హిందూశాఖ.

దీనిలో ఋగ్వేదభాష యనియు లౌకికసంస్కృతభాష యనియుఁ బ్రాకృతభాష యనియు మూఁడుతరగతులు గలవు. మిక్కిలి పురాతన మగు వేదభాషలో ఋగ్వేదసంహిత వ్రాయఁబడినది.

పై దేశమునుండి వచ్చిన యార్యు లీభరతఖండమందు వ్యాపించిన తరు వాత వీరితోఁ దఱచు సంబంధము గలిగియుండు నీదేశపు టాదిమనివాసు (Aboriginies) లార్యులభాష నుచ్చరించుట కష్టముగాఁ గాన్పించుటచేఁ బలుక వలసినవిధమునఁ బలుకలేక వర్ణలోప వర్ణవ్యత్యయాదులచే నార్యులభాషకు వికృతిఁ గలిగింప సాగిరి. ఇట్లు నానాఁటికి మాఱుచుండెడి తమభాషాస్థితిని జూచి సంస్కరింపఁ దలంచి కొందఱు ఋషులు, వర్ణోచ్చారణము, వర్ణసంధి మొదలగు వానికి ననేకనియమము లేర్పఱిచి ప్రాతిశాఖ్యలను, మఱి కొందఱు శబ్దవ్యుత్పత్తులను (Derivation) దెలుపు నిఘంటువులను, కొందఱు వ్యాకరణ ములను వ్రాసి యప్పటికి నిలిచియున్న భాష కంతకును నియమముల నేర్పఱిచి సంస్కరించిరి. ఇది సంస్కరింపఁబడిన భాషయగుటచే సంస్కృతభాష యని పేరొందెను. ప్రాచీనార్యభాష యగు వేదభాషకంటెఁ గొన్నివిషయములలో నిది విభిన్న మయినది గావునఁ బాణిన్యాచార్యుఁడు దీనికి లక్షణముఁ జెప్పు నపుడు తనయష్టాధ్యాయిసూత్రములలోఁ బలుచోట్ల దీనిని భాష యనియే వ్యవ హరించెను. ఇది చిరకాలము మనుష్యులచే మాటలాడఁబడు భాష యై (Spoken language) యుండెను. ఇట్లు సంస్కరింపఁబడిన భాషనుండియే ప్రా కృతభాష లుత్పన్నము లయినవి. ఈయంశ మంతయు నేను లోఁగడ వ్రాసి యున్న "ప్రాకృతభాషోత్పత్తి" యనువ్యాసములో విపులముగాఁ జర్చించితిని.

ప్రాకృత భాషలు.

వీనికి మధ్యకాలపు హిందూభాష లనిపేరు. ఈగుంపులో మహారాష్ట్ర, జైనమహారాష్ట్రీ, మాగధీ, అర్ధమాగధీ, శౌరసేనీ యనుభాషలు కలవు. ప్రాకృత వ్యాకరణకర్త యగుమార్కండేయుఁడు వీనికి భాషావర్గ మని పేరిడెను.

ENGLISH	SANSKRIT	ZEND	GREEK	LATIN	GOTHIC	LETUNIAN	IRISH	SLAVONIC
Horse	asva	aspa	hippos	equ us	aihna	aszwa	erh	
Pig	sukara	hu	hus	sus	su			
Sheep	avis		owis			ewe	oi	awis
Cattle	pasu	pasu		pecu	faihu			
night	nakta		nukt	noct	naihta	natetis		nosti
mouse	mushaka	musheke	mus	mus	mus			myse
mead	madhu	madhu	methu			midus		medu
Yoke	yugam	yugam	zugom	jugom		jungas		
Red	rudhiras		eruthros	ruber		rands	ruad	rudru
father	pitar	pita	pater	peter	fador		athir	
mother	Mata	mair	mater	mater			Mathir	mati
brother	bhrater	broter	phrater	frater	brodar	brotis		
bear	bharami		phero	fers	baira			
thou	tvam	tum	tu	tu	du	tn		
six	shas		hex	sax	saihs		ses	te
ten	dasa	das	deka	decem	taihun			desente
son	Sunu	hunu						synu

తక్కినవి యపభ్రంశ, పైశాచి, చూళికాపైశాచి యనుభాషలు. బౌద్ధులకు పాలీభాషవలె జైనుల కర్ధమాగధీభాష మతభాష.

క్రొత్త హిందూభాషలు.

గుజరాతీ లేక మార్వారీ, శౌరసేన్యపభ్రంశమునుండి యు, మరాటీ భాష మహారాష్ట్రీ యపభ్రంశమునుండియు, బిహారీ, పాశ్చాత్యవంగభాషయు మాగధీ యపభ్రంశమునుండి యుఁ బుట్టినవి. ఇవిగాక ఆసామీ, నేపాళీ, కాశ్మీరీ, ఉరియా, బంగాళి, హిందీ, పంజాబీ, సింధీ, గుజరాతీ మొదలగు భాష లాయాయి దేశములందు వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి.

౯. పూర్వోక్తము లగునార్యభాషలకుఁ గలపరస్పరసంబంధము.

ప్రక్కపుటలోఁ జూపఁబడిన పట్టికలో వ్రాసిన యాయాయిభాషాశబ్దముల యర్థసాదృశ్యమును, రూపసాదృశ్యమును విమర్శించి చూడఁగా నీభాషలకుఁగలపరస్పరసంబంధము మనకు స్పష్టమగును. ఈపట్టికలో మనుష్యులకు మచ్చికపడిన జంతువులపేర్లు, వస్తువులపేర్లు, గుణవాచకములు, పనులను దెలుపుమాటలు, వావివరుసలను బోధించుపదములు, సర్వనామశబ్దములు, సంఖ్యావాచకములు చేర్పఁబడినవి.

పట్టికలోఁ జూపించిన నానాభాషాశబ్దముల కెట్టిపరస్పరసారూప్యమున్నదో చదువరులు చూతురుగాక. అల్ప మగువర్ణవ్యత్యయ వర్ణవికారములనొంది యొక భాషలోని శబ్దము మఱియొకభాషలో వాడుక చేయఁబడుచున్నది. ఈపదము లన్నియు నొకభాషనుండి యిం కొకభాషలోని కెరవు తేఁబడినవా లేక యే మాతృభాషనుండి యీయార్యభాష లన్నియు నుత్పన్నము లయినవో యట్టి మాతృభాషలోనివా? యనునీయంశమును నిశ్చయించుట సులభము కాదు. అయిన నీయార్యభాషల స్వభావమును బట్టి చూడఁగా Latin లో నొకశబ్దము గ్రీకుభాషలోనిది యనియు గ్రీకుభాషలోని శబ్దమొకటి జర్మనీభాషలోనిది యనియుఁ జెప్పుటకు మాత్ర మవకాశము కలదు. విదేశీయశబ్దములను విడిచిపెట్టి యీభాషల కన్నిటికిఁ బొదుపుగా నున్నశబ్దరూపములు క్రియారూపములు వీని కుత్పాద్యమయిన మాతృభాషలో నివియేయనియు విభాగావస్థయందుఁ దమ కుపయోగ మయినలక్షణముల నన్నింటిని మాతృభాషనుండి స్వీకరించినవనియు మనము చెప్పఁగలము.

పట్టికలోఁ జూపింపఁబడిన యార్యభాష లన్నిటిలోఁ బొదుపుగా నున్న శబ్దము లార్యసంఘము విడిచిపోవుకాలమునకుఁ బూర్వమం దుండవలెను. అందు

వలన నార్యు లాప్రాచీనకాలమం దెట్టిజ్ఞానము కలవారై యున్నారో యేమి చూచియున్నారో యేమి వినియున్నారో దానినంతయుఁ దెలుపుట కవి సాక్షులై యున్నవి. ఇందు కుదాహరణముగా నశ్వమనుశబ్దమును దీసికొని విచారింతము. దీనికి ఋగ్వేదభాషలో "ఆశు" అని పేరు. "ఆశు" అనఁగా శీఘ్ర మని యర్థము. దాని శీఘ్రతను బట్టి యాజంతువున కాపేరు కలిగినది. దీనితో సంబంధించిన వర్ధ్రీ ఖలీన శబ్దములకు సరి యియిన (Ephirus) ఎఫిరస్, చలీన అను గ్రీకుశబ్దము లున్నవి. సం-అజ-గ్రీకు-ఐక్. (aig) ఈ అజధాతువునుండి పుట్టినశబ్దమునకు తోలఁబడుజంతు వని మొదటియర్థము. దీనితో సంబంధించిన శబ్దములు. సం "అజిన-గ్రీకు-అల్జిస్- (algis) శ్లవోనిక్-అజ్నో (azno) మొదలగునవి. వీని మొదటియర్థము మేఁకతోలు, తరువాత సామాన్యముగా జంతుచర్మము. అట్టులే సం॥ పురీ, గ్రీకు-పోలిస్ (Polis)

Gr.	Latin,	German.
ము లె	మోలా	ము లి
(mule)	(mola)	(muli)

ఈశబ్దము లన్నియు నార్యులు సంఘమునుండి విడిపోకమునుపు పిండిఁ జేయుసాధనము నెఱింగియుండి రని సాధించుటకు సాక్ష్య మిచ్చుచున్నవి. ఈ కాలమందు మన కున్నసాధనముల వంటివి యపుడు వారికి లేక పోవచ్చును. ఇపుడు మనము వాడుకచేయు తిరుగలి వంటి దొకటి వారి కుండఁబోలును. పైనిఁ జెప్పఁబడిన శబ్దము లన్నియు నార్యభాషలోని "మర్" అను ధాతువునుండి పుట్టినవి. కాని వేఱు వేఱు ప్రత్యయములు చేర్చుటచే నీశబ్దరూపములు సిద్ధించినవి. సంస్కృతభాషలో నీసాధనమునకు పేషణీ యని పేరు. ఇది రుధాది యగుపిష్‌ధాతువునుండి పుట్టినది.

దున్నుట యనునర్థముగల అర్ ధాతు వార్యులు కృషీవలు లయి జీవించిరని తెలుపుచున్నది. పడవ గడపు తెడ్లచే నీటిని కదలఁగొట్టుట యని కూడ నీధాతువున కర్థము. అరిత్రశబ్ద మీధాతువువలనఁ బుట్టినది. దీనికి గ్రీకుభాషలో అరెట్మస్- Latin లో రేమస్ - లిథూనియన్భాషలో ఇర్కస్, Irish భాషలో రామ్.

"నాఁగలిచే దున్నుట" అనునర్థములో నీ "అర్" ధాతువునుండి మఱికొన్ని శబ్దములు పుట్టుచున్నవి. గ్రీకు-అరోగోథిక్-అర్జన్- (Latin) అర్తి. ఈ ధాతువునుండి పుట్టిన మఱికొన్ని ప్రాచీనశబ్దములు కలవు. సం॥ ఇరా-ఇడా.

(భూమి) అర్వ్వరాశబ్ద మూర్వ్వరగా మాఱినది, జండుభాషలో "ఉర్వ్వర" అనఁగా భూమిలోఁ బండినపంటకుఁ బేరు. ఒకశబ్దమునకే యొకభాషలో నొకయర్థము మఱియొకభాషలో మఱియొకయర్థము కలుగును. భ్రాతృశబ్దము గ్రీకుభాషలో సోదరుఁ డనునర్థమును విడిచి యొకజాతిలోఁ బుట్టినవాఁ డని చెప్పుచున్నది. కావున నార్యు లందఱు మొదటి స్థానమునుండి చెదరి పోయినతరువాతఁ గూడ గ్రీకులు హిందూ ఆర్యులతోఁ గొంతకాలము కలిసి యుండి రని మన మూహింపవలసి యున్నది. అట్లు కానియెడల సంస్కృతశబ్దములకు గ్రీకుశబ్దములకు నిట్టిరూపసాదృశ్యము గలుగక పోవును.

సంస్కృతము.	గ్రీకు.	సంస్కృతము.	గ్రీకు.
పురీ - - -	పొలిస్	జాను - - -	జోను
పత్ని - - -	పొట్నియా	అజస్ - -	అజన్
వరుణ - -	ఔరణస్	అజ్ర - - -	అజ్రస్
వస్తు - - -	అస్తు	పద - - -	పేడో
అస్థి - - -	అస్టియో	ఉరా - - -	ఎయిరస్
ఉర్వ్వరా - -	అరోరా	పృక్ష్ - - -	ప్లెక్రో
దారు - - -	డోరు	క్రా (to cut) -	కెయిరో
క్షుర - - -	జురన్	నాస్ - - -	నాస్
పరశు - -	పెలికస్	అగ్నీ - -	అగ్నిస్.
మనస్ - -	మెనస్.		

పైని వ్రాసినశబ్దముల పట్టికవలన నార్యభాష లన్నిటిలో సంస్కృతమునకు గ్రీకుభాషకు హెచ్చయినసాదృశ్య మున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది. తక్కిన శాఖలవా రొకరు మఱియొకరిని విడిచి దేశాంతరమునకుఁ బోయినను హిందూ ఆర్యులు గ్రీకులు కొంతకాల మొకచోటఁ గలిసియుండి రని యిందువలన నను మేయింపఁదగియున్నది.

గ్రీకుభాషకంటె జెండుభాషకు సంస్కృతముతో నధికతరసాదృశ్యము కలదు. పశ్చిమోత్తరముగా వలస పోయిన యార్యు లెఱుంగనిదేవతల నామములు మఱికొన్ని శబ్దవిశేషము లీయుభయభాషలలోఁ గానవచ్చుచుండుటచేత నీరెండుజాతులవారు నొకచోటఁ జిరకాలము కలసి మెలసి యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. సంస్కృతములోఁ "బ్రకాశించువాఁ" డని యర్థమిచ్చు "దేవ"

శ్రీరస్తు.

రెండవపులకేశి నూతనతామ్రశాసనము.

ఇయ్యది గుంటూరుజిల్లాలోఁ గొప్పరమునొద్ద దొరకినది. శతావధానులును ఆశుకవిశ్వచక్రవర్తిబిరుదాంకితులును నగు బ్రహ్మశ్రీ మహారాజరాజశ్రీ కొప్పరపు కవిసోదరులవలన నాకు లభించినది.

ఇందు మూఁడురాగిరేకులు గలవు. ఒక్కొక్కటి 7½ అంగుళములు పొడవును, 1¾ అంగుళములు వెడల్పును గలది. ఈమూఁడును నొకరాగికడియములో గ్రుచ్చియున్నవి. ఈ గాగికడియమునకు నొకచిన్నముద్ర దీర్ఘవృత్తాకారము కలది తగిలించి యున్నది. దీనిమధ్యకొల్తలు 1 అంగుళమును 1½ అంగుళము నుండును. ఈముద్రపై వరాహము, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు నను విగ్రహములుమాత్రము కలవు. అక్షరములు లేవు. మొదటిరేకు పైవైపునను మూఁడవరేకు క్రిందివైపునను వ్రాఁత లేదు. చివరరేకు కొంచెము పగిలినది.

భాష:—శాసనమందలిభాష సంస్కృతగద్యము. చివరమాత్రము మామూలుశ్లోకము లున్నవి. వ్రాయసకాఁడు మిక్కిలి యశ్రద్ధతో నక్షరముల వ్రాసినట్లు తోఁచుచున్నది. ఎచ్చటనో కొన్నిచోటులఁ దప్ప అంతటను ననుస్వారములును, విసర్గలును వదలివేయఁబడినవి. ఎన్నియో యక్షరములు వదలివేసెను చూడుఁడు: 'భువన'కు 'భున' (పంక్తి 1), 'బృహస్పతి'కి 'బృస్పతి' (పం. 13), 'భవిష్యతి'కి "భష్యతి" (పం. 14) వ్రాసెను. లేఖకుఁడు చేసినపెద్దతప్పు 5-వ పంక్తిలో నున్నది. 'ప్రియపుత్ర' అనివ్రాయుటకు బదులు 'ప్రియపౌత్ర' అని వ్రాసెను. రెండవపులకేశి కీర్తివర్మకుమారుఁ డని మన మితరశాసనములవలన నెఱుఁగుదుము, గనుక నీతప్పు వెంటనె తెలిసికొనఁగలిగితిమి. లేనియెడల నీ శాసనము ద్వితీయపులకేశి కుమారునిచేతనో, మఱి యెవరిచేతనో యీయఁబడి యుండు నని మనము తలఁచియుందుము. ఈ లేఖకుఁడు సంస్కృతము రాని దోషమువలన శబ్దముల విభక్తుల నిష్టము వచ్చినట్లు మార్చివేసెను. ఉదాహరణములు:—'రాజ్ఞేన' అనుటకు 'రాజ్యస్య' (పం. 9-10), 'సూత్రాయ' అనుటకు 'సూత్రస్య' (పం. 11), 'విప్రాయ' అనుటకు 'విప్రస్య' (పం. 11) అని వ్రాసెను.

అక్షరాదుల స్వరూపము:—ఇందలి యక్షరము లాఱవ యేడవ శతాబ్దమందలి తెలుఁగుకన్నడాక్షరములు. ఇందలి యక్షరములు చక్కగాఁ జెక్కఁబడినవి. చెడిపోకుండ బాగుగానున్నవి. ఇవి, ద్వితీయపులకేశియొక్క నెరూరు[1] హైదరాబాదు[2] తామ్రశాసనములందలి యక్షరములను ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి సంగ్రహములోని విష్ణుకుండిన మాధవవర్మ తామ్రశాసనమును[3] బోలి యుండును. ఈశాసనమునందు బండిఱాకు వేఱుగుర్తు కలదు. అందువలన నానాఁటికే తెలుఁగువాఙ్మయ ముండె ననియు, సంస్కృతమునందు లేని యీ ధ్వని వ్రాయవలసివచ్చినప్పుడు సంస్కృతమునందలి లిపులు చాలక తెనుఁగు కన్నడమువారు బండిఱాను గల్పించుకొనవలసివచ్చెననియు మన మూహింపవచ్చును. ఇట్టి + + గీట్లతో 8 అనునంకె తెలుపఁబడినది. ఇవి యంకెలు కావు, కేవలము హంసపాదము లనియు మనము తలఁపవచ్చును. కాని యివి హంసపాదములె యైనయెడల గీటునకుఁ గ్రింద నుండుటకు మాఱుగాఁ పైనఁ జూపఁబడినవి.

శాసనమందలి విషయములు:—సకలభువనములచే స్తుతింపఁబడు మానవ్యసగోత్రము గలవారును హారీతిపుత్రులును, సప్తలోకసప్తమాతృకలచేఁ జక్కగఁ బెంచఁబడినవారును, కార్త్తికేయుని పరిపాలనమువలనఁ గల్యాణపరంపరలఁ బొందినవారును, భగవన్నారాయణుని ప్రసాదమున సంపాదింపఁబడిన వరాహలాంఛనముయొక్క దర్శనక్షణమునందె యుండఱురాజులను వశముచేసికొనినవారును, ఎన్నియో యశ్వమేధయాగములు చేసి యవభృథస్నానములచే శరీరములఁ బవిత్రము చేసికొనినవారును నగు చలుక్యులకులము నలంకరించువాఁడును, బ్రఖ్యాతకీర్తికలవాఁడును నయిన శ్రీకీర్తివర్మ పృథ్వీవల్లభమహారాజుయొక్క ప్రియపుత్రుఁడు సత్యాశ్రయశ్రీపులకేశి పృథివీవల్లభమహారాజు. ఈతఁ డెదిరించిన శత్రువర్గమును విధ్వంసము చేయుటయందు విశారదుఁడు; ప్రణతు లగుమహీపతుల కిరీటములకుఁ దగిలియుండి మకరరూపముగా నున్న ముకుళితహస్తములీతని పద్మములవంటి రెండుపాదములకును రాపిడి చేయుచుండును. ఈతఁడు తండ్రివలెనే దేవద్విజగురువృద్ధులను వారివారి యోగ్యతకుఁ దగినట్లు గౌరవించుటయందు శూరుఁడు. ఈవల్లభునియెదుట పృథివిదువరాజు గ్రామము దానముచేసెను. ఈదువరాజు, కలికులములహంత, అనేకసంగ్రామసాహసదక్షుఁడు,

---

[1] Ind. Ant. Vol. VIII. p. 43. and plate. [2] Ind. Ant. Vol. VI p. 73 and plate. [3] Ep. R. Southern Circle. C. p. No. 7 of 1913-14.

చుట్టుపట్టుల నున్నమండలములను మ్రింగివేయుటలో గట్టివాఁడు, శత్రువులను గెల్చి తనకుమారునివంశమునఁ బరంపరగ జరుగునట్లుగ రాజ్యమును బ్రతిష్ఠాపించినవాఁడు. ప్రతిగ్రహీత, మూగమూరువాస్తవ్యుఁడును, ఆపస్తంబసూత్రుండును, ఛాండిల్యాయనగోత్రుఁడును, బ్రాహ్మణుఁడును నగు వేదశర్మ. ఈయఁబడినది, కమ్మకరాష్ట్రమందలి ఇర్పులిగ్రామమున ఎనిమిదివందల (?నివర్తనములు) పరిమితి గల క్షేత్రము. దీనికి హద్దులు. తూర్పున బలాకబల్వలము, పడమటఁ గర్మకార తటాకము, దక్షిణమునఁ గొండవేఱుపూర్వపథము, ఉత్తరమున విర్పుఱుపథము

ఈ దానమును, ఆజ్ఞప్తియు, ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సరంబులు ౨౧. కార్తికమాసము, మహానవమి బృహస్పతివారమునాఁడు ప్రశస్తముహూర్తమున జరిగినది.

స్థలనిర్దేశము:—ఈశాసనమునందుఁ బేర్కొనఁబడిన స్థలములలోఁ గమ్మకరాష్ట్ర మొకటి. ఇదియే కమ్మనాఁడు. ఈ రాష్ట్రము పేరు మిక్కిలి పురాతనకాలమునుండియు శాసనములలోఁ గానవచ్చును. జగ్గయ్యపేటస్తూపమున దొరకిన ఇక్ష్వాకుకులజుఁడైన పురుసదత్తుని శాసనమునందు[1] దీనికి కమ్మాకరరఠ మని పేరు కలదు. ఆశాసనము ౨-వ శతాబ్దప్రాంతము నాఁటిది. అప్పుడు కృష్ణానది కుత్తరమున నున్నసమీపప్రదేశమునకుఁ గూడ కమ్మకరాష్ట్ర మన్నపే రుండెనేమో, ఆఱవశతాబ్దమునాఁటి పల్లవశాసనములలోఁ[2] గమ్మకరాష్ట్రము పేర్కొనఁబడినది. పదవశతాబ్దమునందున్న పొన్న యనుకన్నడకవి తనశాంతిపురాణమున, కమ్మనాండు వెంగివిషయములోనిది యని చెప్పియున్నాఁడు.[3] వేఁగిరాజుల ప్రభ హెచ్చి, వారిరాజ్యము విస్తార మయినకొలఁది నితరనాఁడులును వేఁగినాఁటి యంతర్భాగములుగ నెన్నఁబడుట సహజమేగదా. నరసారావుపేఁట తాలూకాలోని కొణెదన గ్రామమున ఓపిలిసిద్ధచోడరాజుశాసన మొకటి కలదు[4]. అది ౧౩-వ శతాబ్దమునాఁటిది. అందు నాగ్రామము కమ్మనాఁటికి రాజధానిగా నున్నట్లు చెప్పఁబడినది. "కమ్మనాంటిలోన నిజరాజధానియైన కొట్టియదొన" [పంక్తి 148-9.] అని యందుఁ గలదు. బాపట్లతాలూకాలోని పెక్కుశాసనములలో[5] నయ్యది

[1] Kielhorn's List of Brahmi Inscriptions No. 1202. [2] The Ongodu Grant of Vijayaskanda Varma II & the Ongodu Grant of Simhavarma II Ep. Ind. Vol. XV p. 245. [3] శ్రీ నరసింహాచార్యులవారి కర్ణాటకకవిచరిత్రము, ప్రథమభాగము. [4] Ep. R. (S. C.) stone inscription 192 of 1899. ఆంధ్ర పరిషత్పత్రిక సంపుటము 8, పుట 361. [5] Ep. Ind. Vol. X p. 136. Ep. Re. 166, 174 of 1892 &c.

కమ్మనాఁడని చెప్పఁబడినది. అట్లె వంగోలుతాలుకా[1] సత్తెనపల్లి[2] తాలూకాలలోని శాసనములలోను గలదు. అట్లె యీనాఁడు పశ్చిమమున మార్కాపురము తాలూకావఱకు వ్యాపించిన ట్లున్నది. గుండ్లకమ్మ యేటియొడ్డున మార్కాపురముతాలూకాలో నున్నచేటలిపాడు కమ్మనాఁటిలోనిది యని యొకశాసనము[3] కలదు. ఇది శా, శ. ౧౧౮౨ లో నిది అనఁగా గణపతిమహారాజు కాలము నాఁటిది. ఇది త్రిపురాంతకమునం దున్నది.

ఇప్పుడు కర్నూలుజిల్లా నందికొట్టూరు తాలుకాలో నున్న శ్రీశైలము కూడ శా. శ. ౧౪-వశతాబ్దప్రాంతమునఁ గమ్మనాఁటిలోనిదిగానె యుండినట్లచ్చట రెండుశాసనములు కలవు.[4] కావున నిది యంతయు నాలోచించి చూడఁగా సత్తెనపల్లిలోఁ గొంతభాగము నరసారావుపేఁట వినుకొండ తాలూకా గల ప్రదేశము కమ్మనాఁటియొక్క మూలప్రదేశ మనియు, నది యొకప్పు డుత్తరమునఁ గృష్ణానది దాఁటి కొలఁదికోసులవఱకు వ్యాపించె ననియు, నొకప్పుడు పశ్చిమమున గుండ్లకమ్మ యేఱు దాఁటి శ్రీశైలమువఱకుఁ దూర్పున గుంటూరు తాలూకాలోనికి దక్షిణమున బాపట్ల ఒంగోలు తాలూకాలలోనికిని వ్యాపించె ననియుఁ దెలియుచున్నది. ఉత్తరమున పలనాఁడు, ఆఱువేలనాఁడు, తూర్పున వెలనాఁడును, దక్షిణమున వెలనాఁడు పాకనాఁడు అద్దంకిసీమయుఁ గమ్మరాష్ట్రమునకు హద్దులుగా నుండెను. ఆయానాఁడుల నేలురాజుల పరాక్రమములఁబట్టి యాయానాఁడుల సరిహద్దు లొకప్పుడు హెచ్చుటయు నొకప్పుడు తగ్గుటయుఁ గూడఁ గలదు. కావున నొకప్పు డొకభాగమునకు నొకపేరును, మఱియొకప్పు డింకొకపేరు నుండుటయు సంభవించును. కమ్మనాఁడు ౧౬౦౦౦ వేల దేశము. ఇచ్చటి యాదిమ కాఁపులకుఁ గమ్మ వారనియును నిచ్చటి బ్రాహ్మణులకు గరణకమ్మ లనియుఁ బేళ్లు వచ్చెనని తోఁచుచున్నది.

ఇట్లు నరసారావుపేఁటతాలూకా కమ్మనాఁటిలోనిది గావునను, ఈశాసనమాతాలూకాలోనే దొరకినందునను, ఇందుఁ జెప్పఁబడిన ఇగ్బలిగ్రామ మాతాలూకాలోనే యుండె నని మన మూహింపవచ్చును. కాని యిప్పు డాపేరు గలగ్రామ మాతాలూకాలోఁ గనఁబడదు. శాసనమున నీయఁబడిన హద్దుల ననుసరించి యీగ్రామప్రదేశమును నిర్ణయింప యత్నింతము. ఈగ్రామమునకు దక్షిణమున కొండవేఱుపూర్ పథ ముండె నని చెప్పఁబడినది.

[1] Ep, Ind. Vol. VIII p. 238. N. I. Ongole 17. &c. [2] Ep. Re. 252 of 1897; Mackenzie M.S.S. Vol. XX 15-3-63 &c. [3] Ep. Re. 196 of 1905. [4] Ep. Ind. XV p. 18. Ep. Re. 27, 36 of 1915,

(పం. 12) కొండవేఱుపుర మిప్పటి కొండవీడు పురమై యుండును. పదునాల్గవ శతాబ్దమున 'కొండవీడు' అనఁబడుపట్టణమును, ఏడవశతాబ్దమందు కొండవేఱు అనుచుండిరేమొ. 'పూర్' అనుటవలన నది యప్పుడు పట్టణముగ నుండె ననుటకు సందేహము లేదు. ఉత్తరమున విర్పుఱుపథ ముండెను (పం. 12) విర్పుఱు అనునది విప్పర్ల మైయుండును. కావున ఇర్బులియనుగ్రామము కొండవీటి కుత్తరముగను, విప్పర్లకు దక్షిణముగ నుండెనేమొ. తూర్పుహద్దు 'బలాకబల్వల' అని యున్నది. (పం. 11-12) దీనిని 'బలాకపల్వల' అని దిద్దవచ్చును. 'బలాకపల్వల' మనఁగా కొంగలకుంట, పడమటిహద్దు 'కర్కకారతటాక'ము. అనగాఁ గమ్మరివాండ్రచెఱువు ౧౦-వ పంక్తిలో 'దువరాజమాణత్తి మూగమూర్వాస్తవ్యాయ' అని యున్నది. దీనిని 'దువరాజ[వ*]మా[ణ*]ణోత్తిమూగమూర్వాస్తవ్యాయ' అని దిద్దవలెను. ఇట్లు దిద్దినయెడల,'దువరాజవర్మణ-యొక్క అత్తిమూగమూరులోఁ గాఁపురముండువానికి' అని యర్థ మగును. అత్తిమూగమూ రొక గ్రామ మగును. నెల్లూరులోని కందుకూరుతాలూకాలో, ముంగమూ రొకటి కలదు. దానికి అత్తివర్మణయను రాజుపేరిట 'అత్తిమూగమూ'రన్న పేరు వచ్చియుండును. గుంటూరుజిల్లాలో దొరకిన గోరంట తామ్రశాసనమువలన[1] అత్తివర్మణ కృష్ణయొడ్డున గుంటూరుజిల్లాలో రాజ్యము చేసినట్లు తెలియుచున్నది. అతనిరాజ్యము కందుకూరి వఱకు వ్యాపించియుండును.

శాసనకాలనిర్ణయము:—పులకేశిరాజు వేంగిదేశముమీఁదికి దండెత్తివచ్చినపు డీశాసనము పుట్టిన దనుట స్పష్టము. కాని యాతఁడు మన దేశముమీఁదికి దండెత్తివచ్చినకాల మెద్ది యనినవిషయమునఁ బండితులు భిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. క్రీ. శ. 612 కిఁ బూర్వ మీసమాచారము జరిగియుండు నని డాక్టరు ఫ్లీటుగారి యభిప్రాయము. క్రీ. శ. 609-లోఁ బులకేసి వెంగీమండలమును గెలిచె నని విఁసెంటు స్మిత్తుగా రనిరి. ఈతామ్రశాసనమువలన మన మింతకంటె నెక్కుడు సూక్ష్మముగ నీకాలమును నిర్ణయింపఁగల మేమొ చూతము. ఈదానము పులకేశియెదుటఁ జేయఁబడినది. దీనికి దూతకుఁడు అనఁగా దీనిని అమలులోఁ బెట్టినవాఁడు పృథివిదువరాజు, ఈతఁ డెవఁడో తేలినయెడల నీశాసనపుఁగాలము తేలఁగలదు. ఈపులకేశిచేతనే యీయఁబడిన గోవా తామ్రశాసనము[2]నందు నొకసత్యాశ్రయధ్రువరాజేంద్రవర్మణ కలఁడు. అతఁడు

[1] Ind. Ant. Vol. IX p. 102.   [2] J. Bo. Br. R. A. S. Vol. X p. 365 and plates.

పృథివీవల్లభ మహారాజునకు ననఁగా పులకేశికి లోఁబడినవాఁడును, నాలుగు విషయములకును మండలములకును నధికారి. ఈతనిపేరులోని 'ధ్రువరాజు' అనుభాగము అసలు పే రనియు, 'సత్యాశ్రయ' అని మొదట నున్నదియు, 'ఇంద్రవర్మఁ' అని చివర నున్నదియు బిరుదు లనియుఁ దోఁచుచున్నది. అట్లే మనశాసనమందుఁ గల 'పృథివీదువరాజు'లోని 'పృథివి' అనునది బిరు దనియు 'దువరాజు' అనునది అసలుపే రనియుఁ దోఁచుచున్నది. 'సత్యాశ్రయ' 'పృథివి వల్లభ' ఇత్యాదిపదములు పులకేశియొక్క బిరుదములోనివి. ఆతనిని గౌరవించుటకో, యాతఁ డొసంగుటచేతనో లేక యావంశమునకు సంబంధించినవాఁ డగుటవలననో, దువరాజు, ఈబిరుదములను గొన్నిటినిఁ దనపేరునకు ముందో వెనుకనో తగిలించుకొనుచున్నట్లు కానిపించుచున్నది. కావున గోవాతామ్ర శాసనమందలి ధ్రువరాజును మనశాసనమందలి దువరాజును నొక్కపురుషుఁడే యనియు, పులకేశి యెచ్చటికిఁ బోయిన నతఁ డచ్చటికి వెంటఁబోవుచుండె ననియుఁ దోఁచుచున్నది. రెండుశాసనములలోను నీతఁడు తాను మండలములకు నధిపతి నని గర్వముతోఁ జెప్పుకొనుటయు నీతఁ డొక్కఁ డనియే తెల్పుచున్నది.

ఇట్లు వీరిద్దఱును నేకపురుషుఁడె యైనయెడల గోవాశాసనమునందు శాలివాహనశక మీయఁబడినది గనుక, యీశాసనకాలమును సులభముగఁ గనుఁగొనవచ్చును. గోవాశాసనము "శా. శ. ౫౩౨-వ యేట మాఘపౌర్ణిమ దినమున నీయఁబడినది." ఈశకసంఖ్య గతమో, వర్తమానమో తెలియదు. గత మైనయెడల దీనికి సరియైన యింగ్లీషు తేది 611-వ సంవత్సరమున జనేవరి నెల 5-వ తేది యగును. గతము కానియెడల నాదినమున 610-వ సంవత్సరమందలి 15-వ జనేవరి యగును. ఇది యిట్లుండఁగా, గోవాశాసనమునందు నది 'ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యసంవత్సరం వింశతి' యేఁట నీయఁబడిన ట్లున్నది. ఈప్రవర్ధమాన విజయరాజ్యము లెవ్వరివి? డాక్టర్ భాండార్కర్ గారిమతమున, ఈసంవత్సరములు చాలుక్యరాజును, రెండవపులకేశికిఁ బినతండ్రియు నగు మంగళేశుని రాజ్యప్రారంభకాలమును సూచించును. డాక్టరుఫ్లీటుగారు ధ్రువరాజరాజ్య ప్రారంభమునె సూచించు ననిరి. డాక్టర్ ఫ్లీటుగారిమతమె నిజమయినదిగాఁ గానవచ్చుచున్నది. కాని యీయిరువదిసంఖ్య యెవరిరాజ్యారంభమును సూచించుచున్నను జింత లేదు. మనకు నాప్రశ్నతో నంతగా నవసరము లేదు. ఏలయన మనశాసనమునందును అట్లె 'ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సరే ఏకవింశతి' అని

యున్నది. ఎవరిరాజ్యప్రారంభమును సూచించిన నేమి? 21-వ సంవత్సరము 20-వ సంవత్సరము తరువాతిది యనుట నిజము. 20-వ సంవత్సరమునందు శా. శ. 532 అయినయెడల, 21-సంవత్సరమున శా. శ. 533 తప్పక యగును. ఇది గతాబ్ద మనుకొని గాని వర్తమానాబ్దమనుకొనిగాని లెక్కవేసినయెడల 612-వ సంవత్సరము లేక 611-వ సంవత్సరము అగును. ఈశకము గతమా వర్తమానమా యని తెలిసికొనుటకు వార మొకసాధనముగా నున్నది. ఇది యీయఁబడిన కార్తికమహానవమినాఁడు గురువార మని చెప్పఁబడినది (పం. 13) కాని నవమి కార్తికశుద్ధమందలిదో బహుళమందలిదో యని చెప్పఁబడలేదు. కావున శుద్ధమునకు బహుళమునకు లెక్కవేసి చూడఁగా, క్రీ. శ. 611-వ సంవత్సరమునకు రెంటికిని సరిపోయినది. 612-వ సంవత్సరమున రెంటికిని సరిపోలేదు. కావున గోవా శాసనమందుఁ జెప్పఁబడినవి గతాబ్దములుకావనుటయు వర్తమానాబ్దము లనుటయు నిశ్చయము. ఇట్లు మనశాసనముయొక్క కాలము క్రీ. శ. 611-వ సంవత్సరమునందు అక్టోబరు నెలలో 21-వ తేది యని తేలుచున్నది. కావున పులకేశి తెలుఁగుదేశమునకు వచ్చినసంవత్సరమును తెలుఁగుదేశమునఁ జాళుక్యుల రాజ్య మారంభమైన దినమును నిశ్చయముగఁ దెలిసికొనఁగలిగితిమి. ఇట్లీ శాసనము మనకు ముఖ్యమైనది యనియే చెప్పవలెను.

దువరాజును గుఱించి మఱికొన్ని సంగతులు:—ఈ శాసనమునకు నాజ్ఞప్తి యనఁదగు దువరాజు, రెండవపులకేశికి సేనాధిపతిగను, సామంతుఁడుగ నుండెను. 610-లో నాతఁడు పులకేశివెంటనుండి యాతనియాజ్ఞ ననుసరించి, గోవాయొద్ద నొకబ్రాహ్మణునకు నొకదానము చేసెను. 611-లో కమ్మరాష్ట్రమునందుఁ బులకేశియెదుట మఱియొక బ్రాహ్మణునకు దానము చేసెను. ఈతఁడు కలికులములఁ జంపినవాఁ డనియు, అనేకసంగ్రామసాహసదక్షుఁ డనియు, చుట్టునున్న మండలములను మ్రింగుటలో గట్టివాఁ డనియు, తనచేతులతో శత్రుమండలమును జయించి తనకుమారునికి వంశపరంపరగ జరుగురాజ్యమును సంపాదించినవాఁ డనియు, ఈశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. (పం. 8. 10.) కలికులము లనఁగా నెవ్వి? 'కలి' యనఁగా 'కలభ్ర' అనఁబడువారు కారుగదా? క్రీ. శ. 575 మొదలు 600 వఱకు రాజ్యము చేసిన పల్లవసింహవిష్ణువు తాను కలభ్రులను జయించితి నని చెప్పెను.[1] చాళుక్యరాజులును, రెండవపులకేశి తరువాత వెంటనే రాజ్యమునకు వచ్చినవారును అగుప్రథమవిక్రమాదిత్యుఁడు

[1] Vide Dubreuil's Ancient History of the Deccan p. 49.

వినయాదిత్యుఁడు, ద్వితీయవిక్రమాదిత్యుఁడు అనురాజులును తాము కలభ్రులను జయించితిమని తమశాసనములలో వ్రాసికొనియున్నారు.[1] తరువాత కాలమున వారగు రాష్ట్రకూటులు తాము 'కలివల్లభు'ల మని చెప్పుకొనిరి. 'కలి' యను తెగవారికి నధిపతులనిగాని ''కలి''యను పేరుగల వల్లభు లని గాని ఈ పదమునకు నర్థము చేసికొన వచ్చును.

ధ్రువరాజు, గోవాశాసనమునందు తనది 'ఆదిబప్పూరివంశము' అని చెప్పుకొనును. ఇదియు 'బాతుప్పూరా' వంశమును నొక్కటియే యని పండితుల యభిప్రాయము. ప్రథమపులకేశిభార్యయు, మంగలేశునిభార్యయు నీవంశము లోనివారే. ధ్రువరాజు మంగలేశునికుమారుఁ డని కొందఱనుకొనిరి. కాని యందుకుఁ దగినయాధారము లేవియు లేవు. ఈతఁడు క్రొత్తగ రాజ్యము సంపాదించుకొని ఘనతకెక్కినవాఁడుగఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. అందువలననే కుమారునివంశమున శాశ్వతముగా నుండురాజ్యము సంపాదించినవాఁడ నని గర్వోక్తి చెప్పుకొనియెను. చాళుక్యుల తరువాత వచ్చినరాష్ట్రకూటులలో 'ధ్రువరాజు' పేరుగలవారిద్దఱు ముగ్గురు కలరు. వారందఱికిని 'కలివల్లభ బిరుదము' కలదు.[2] కావున మనశాసనమందలి ధ్రువరాజు రాష్ట్రకూటుల మూలపురుషుఁడేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. అప్పుడు పుట్టినయీవంశము ౧౫౦ సంవత్సరములలోఁ బ్రబలి చాలుక్యులను మ్రింగివేసియుండును.

కార్తికములో మహానవమి:—ఈశాసనమునందు నొకవిశేషము కలదు. 13-వ పంక్తిలో 'మహానవమి' కార్తికమాసములో వచ్చినటులు చెప్పఁబడియున్నది. ఇప్పుడు దసరాపండుగలలో దసరాకుఁ బూర్వదినమున వచ్చు నవమిని 'మహానవమి'యందురు. అది ఆశ్వయుజ శుద్ధమందు వచ్చును. పూర్ణిమాంతమాసముల లెక్క చూచినను నాశ్వయుజమాస మగునేగాని కార్తికము కానేరదు. కావున నా కాలమునందుఁ గార్తికమాసమందు నొకమహానవమి వచ్చుచుండె నని మనము తలంపవలెను.

కో. వెం. లక్ష్మణరావు.

[1] Vide Fleet's *Dynasties of the Canarese District*. [2] Ind. Ant. Vol. XI p. 125; Ibid. Vol. V p. 192, Vol. VI pp. 102, 242.

రెండవ రేకు: మొదటి ప్రక్క.

రెండవ రేకు: రెండవ ప్రక్క.

మూలము[1]

మొదటి రేకు.

1. స్వస్తి శ్రీమతాం సకలభు[వ*]నసంస్తూయమానమానవ్యసగోత్రాణా
[ం*]హారీతిపుత్రాణా[ం*]సప్తలోకమాతృభి [స్*] సప్తమా

2. తృభి[న్*]నమ్య గభివర్ద్ధితానాం కార్త్తికేయపరిపాలనాధి గత
కల్యాణపరమ్పరాణా[ం*]భగవన్నారాయణప్రసా

3. దసా[2]మాసాదితవరాహలాఞ్ఛనేక్షణక్షణవశీకృతా శేషమహీభృతా
మనేకాశ్వమేధావభృతస్నా

4. నపవిత్రీకృతవపుషా[ం*]చలుక్యానాం కుల మభ్యలంకరిష్ణో[ః*]
ప్రథితకీర్త్తిః శ్రీకీర్త్తిః వర్మ్మాః పృథివీవల్లభమహా[రా]

రెండవరేకు, మొదటిప్రక్క.

5. జస్య ప్రియపౌత్ర[3] ప్రణతానేకమహీపతిమకుటతటవిలగ్నమకరికా
ఘృష్టపాదారవిన్ద ద్వయ

6. స్య[4] ప్రతిగతారాతిచక్రవిధ్వ[ం*]సనవిధివిశార[5]దస్య దేవద్విజగురు
వృద్ధాపచాయనే పితేవ శూర[ః*]స

7. త్యాశ్రయ [6]ప్రతిహతాజ్ఞ[ః*]శ్రీపులకేశిప్రి[7]థివివల్లభమహారాజ[ః*]
యథారుహ[8] సన్మానయతి[।*]విదితి[9]

8. మస్తు వల్లభసమక్షావస్తి[10] తేవిధివత్సప్రదత్తామన్నా[11] కలికుల[12] నామ
నేకసంగ్రామసాహసదక్షేణ

రెండవరేకు, రెండవప్రక్క.

9. నికృష్టమణ్డలాగ్రాసనాథేన స్వబాహునా విపక్షమణ్డల[ం*]నిర్జిత్య స్వ
సుతాన్వయే ప్రతిష్ఠాపి

---

1 నాయొద్దనున్న రేకుల ననుసరించి.

2 సమాసాదిత - అనియుండవలె.

3 పుత్రః - అని.

4 ద్వయః - అని.

5 విశారదః - అని.

6 యోऽప్రతి = అని.

7 పృథివీ = అని

8 యథార్హం = అని.

9 విదితమస్తు = అని.

10 వస్థితే = అని.

11 మన్తః = అని; లేక దత్తాంహస్తా = అని.

12 కులానా = అని.

10. తరాజ్యస్య[13] ప్రి[14] థివిదుపరాజమా[15] ణత్తిమూగమూర్వాస్తవ్యాయ ఛాణ్డిల్యాయనగోత్రస్య[16] ఆపస్తమ్బ

11. సూత్రస్య[17] విప్రస్య[18] వేదశర్మ్మణ[19] కర్మ్మరాష్ట్రేఇబులిగ్రామే అష్ట శతం + + క్షేత్రమ్ [20]దతమ్[।*]బలాకబల్వ

12. లాపూర్వ్వత[21] కర్మ్మకారతటాకా[22] పశ్చిమత[23] కొణ్డవేఱుపూర్పథా[24]దక్షిణత[25] విపర్ఱుపథా[26] ఉత్తరేత[27]

మూఁడవ రేకు.

13. ప్రవర్ధ్ధమానవిజయరాజ్యసవసరె[28] ఏకవింశతి[29] కార్త్తికమాసే మహా[నవమ్యా][30] బృ[హ*] స్పతివారే ప్ర

14. శస్తేముహూర్త్తె స్వా[ప్*]పత్తిరాజ్ఞప్తి[31][॥*] [32]భూమిదానాత్ త్పర స్థాన్నభూతనభ[వి*]ష్యతి[।*]తస్యేవహరణాత్పా

15. పన్నభూతనభవిష్యతి[॥*]బహుభిర్వసుధాదత్తా బహుభి శ్చానుపాలితా[।*]యస్యయస్యయదాభూమితస్య

16. తస్య తదాఫలం[॥*][స్వద]తాపరదతాంవా యత్నాద్రక్ష యుధిష్టిర [।*]మహీంమహీంభుజాశ్రేష్ఠ దాతూశ్రే[33].

---

[13] రాజ్యేన = అని.

[14] పృథివి = అని.

[15] రాజవర్మణా = అని.

[16] గోత్రాయ = అని.

[17] సూత్రాయ = అని.

[18] విప్రాయ = అని.

[19] వేదశర్మణె = అని.

[20] దత్తమ్ = అని.

[21] పూర్వతః = అని.

[22] తటాకః = అని.

[23] మతః = అని.

[24] పూర్పథః = అని.

[25] తః = అని.

[26] పథః = అని.

[27] ఉత్తరతః = అని.

[28] సంవత్సరే=అని. 'సవసర' లోని రెండవ సకారముమీఁది రాగిరేకుగొంచెము విఱిగినది. దానిపై తకారముండెనేమో.

[29] వింశత్యాం = అని.

[30] ఈయక్షరముల వద్దిరేకు కొంచెమువిఱిగినది. నకారవకారముల క్రిందిభాగములు కనఁబడుచున్నవి. 'మా' కనఁబడుటలేదు. కాని దానిక్యావడిబాగుగఁగాన వచ్చుచున్నది.

[31] రాజ్ఞప్తిః = అని.

[32] ఈశ్లోకములు మామూలువే గనుక వీనిలోని తప్పులు దిద్దలేదు. మామూలు శ్లోకములతోఁ బోల్చి చూచినయెడలఁ దప్పులు గోచరింపఁగలవు.

[33] ఈచరణమసంపూర్తిగా విడువఁబడినది. 'దానాచ్ఛ్రేయోనుపాలనం' అని పూరింపఁబడవలెను.

శ్రీరస్తు.

శ్రీరాజరాజనరేంద్రపట్టాభిషేకసంచిక.

ఈసంచిక యెప్పుడు వచ్చునా యని యెదురు చూచిచూచి యిఁక రాదని యాంధ్రులు నిరాశ చేసికొనియుండిరి. కాని చివరకు మనోహరరూపముతోఁ దెరలోనుండి వెలువడిన యీసంచికను జూడఁగనే యాలస్యమునకై ప్రకాశకు లగు "ఆంధ్రదేశీయేతిహాసపరిశోధకమండలి" వారిపై నాంధ్రులకుఁ గలపట్టరానికోపము చప్పున చల్లారు నని మేము నొక్కి చెప్పఁగలము.

ఈసంచికయొక్క సర్వాంగసుందరస్వరూపము బెజవాడ ఆంధ్రగ్రంథాలయముద్రాక్షరశాలవారి కౌశలము నెల్లడిచేయుచున్నది. లోని విషయముల మాధుర్యమునకుఁ దగినట్లు పైరూపసౌందర్య ముండుట బంగారమునకు సౌరభ మబ్బినట్లే.

ఇందుఁ దెనుఁగుదేశమందుఁ బేరొందిన పండితులచే వ్రాయఁబడిన వ్యాసములు, అధ్యక్షకోపన్యాసముతో 25 ను, పద్యవిషయములు 10 యుఁ గలవు. ఆంధ్రులు గాని డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారిచే వ్రాయఁబడిన యొకవ్యాసముఁ గలదు. అది వా రింగ్లీషున వ్రాసి పంపఁగ నాంధ్రీకరింపఁబడినట్లు తోఁచెడిని.

పద్యముల కేమి గాని, 25 గద్యవ్యాసములలో నెన్నియో చదివి యానందింపఁదగినవి కలవు. కొన్ని చాళుక్యులకాలపునాఁటి రాజకీయచరిత్రములను, గొన్ని భాషావిశేషములను, గొన్ని సాంఘికపరిస్థితులను వర్ణించుచున్నవి. ఇందుఁ గొన్ని నూతనశోధనలతోను, గొన్ని బుద్ధివైభవముఁ జూపునూతనఫక్కికావిమర్శములతోను నిండియున్నవి. అన్నిటికంటెను మొదట నుండవలసిన యధ్యక్షోపన్యాసము చివర నచ్చుపడినను, నన్నయభట్టు కవిత్వమును గుఱించి యాదరబుద్ధితోడను, మార్మికతతోడను, దృష్టాంతహేతుపూర్వముగాను జేయఁబడిన విమర్శనములలో నిది యగ్రస్థాన మాక్రమించును. శ్రీ రెడ్డిగారికి బ్రాహ్మణులయెడఁ గలసహజప్రేమ యచ్చటచ్చటఁ గొంచెము పొంగి వచ్చినను కవిత్వవిమర్శనమప్పుడు మాత్రము వారు బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణభేదమును మఱచి సహృ

దయత్వముఁ బొందుట కడుఁ బ్రశంసనీయము. వారియభిప్రాయము లన్నియు నందఱకును సమ్మతములు గాకపోయినను వారు చూపిననూతనవిమర్శనపద్ధతి మన్ననకుఁ బాత్ర మనుటకు సందేహము లేదు.

నన్నయనాఁడును, నంతకుఁ గొంచెము పూర్వకాలమందును, దరువాత కాలమందును నాంధ్రభాష యెట్లుండెడిదో తెల్పుచుఁ శ్రీయుతులు చిలుకూరి నారాయణరావుగారును, రా॥సా॥గిడుగు రామమూర్తిగారును, మల్లంపల్లిసోమశేఖరశర్మగారును,'మూఁడువ్యాసములువ్రాసిరి. ఈమూఁడును మూఁడుముత్యములవలె నున్నవి. ఆయావ్యాసకర్తలయొక్క భాషాపరిశ్రమయు, పరిశోధనావిశేషమును, లక్ష్యలక్షణసమన్వయసామర్థ్యమును నీవ్యాసములవలన వెల్లడి యగుచున్నవి. ఈసంచిక పుట్టినందున నాంధ్రభాషావికాసచరిత్రాభ్యాసము చేయువారికిఁ గలిగినముఖ్యలాభ మీమూఁడువ్యాసము లని మాయభిప్రాయము. ఇందువలన వీరిసిద్ధాంతము లన్నిటిని మే మంగీకరించితి మని యర్థముకాదు. భాషాశాస్త్రము నభ్యసింపవలసిన శాస్త్రీయపద్ధతు లీవ్యాసములవలన వెల్లడి కాఁగల వని మానిశ్చయము.

చరిత్రవిషయిక మైనవ్యాసము లీసంపుటమునఁ బెక్కులు కలవు. మొదట భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు 'పూర్వచాళుక్యచరిత్రము' అనినవ్యాసమునందు, మొదటినుండియుఁ జళుక్యులచరిత్రములు వర్ణించిరి. గొ. న్యాయమూర్తి. వేపారామేశముగారు శాసనాధారములఁబట్టి రాజరాజచరిత్రము సంగ్రహముగ వ్రాసిరి. శ్రీయుత జయంతి రామయ్యపంతులుగారు 'చాళుక్యరాజులప్రశంస' చేసి వీరచోడునిచతుర్వేదిమంగలశాసనమును బట్టి యప్పటి యాచారవ్యవహారములను నిర్ణయించిరి. చోళులకును జాళుక్యులకును గలసంబంధము ప్రమాణయుక్తముగ డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారివ్యాసమునందుఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది. చాళుక్యులరాజ్యాంగపద్ధతులను గుఱించి గాదె నరసింగరావుగారును, ఆంధ్రదేశమునకుఁ జుట్టు నున్నయితరరాజ్యములస్థితిని గుఱించి చిలుకూరి నారాయణరావుగారును, తూర్పుచాళుక్యుల రాజ్యవిస్తారమును గుఱించి దేశిభట్ల లక్ష్మీనరసింహముగారును వ్రాసినవ్యాసములు పఠనీయములు.

రాజరాజునకు రేవలదేవి యనుభార్యయు, సోమలదేవి యనుకూఁతురును గలరనియు, ఆనాఁటికే తెలుఁగుపద్యములు రాతిమీఁదఁ జెక్కించుచుండిరనియు, నారాయణభట్టునకుఁ గుప్పమ్మ యనుకూఁతు రుండె ననియు, రాజరాజు

కాలమునఁ దెనుఁగుదేశమందుఁ సౌరమాన వ్యవహార ముండె ననియు ననిన నూతనవిషయములు లక్ష్మణరావుగారు ప్రకటించిన శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నవి విమలాదిత్యుని కాలమునాఁటి తెలుఁగుశాసన మొకటి పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది.

భారతమునందు రాజరాజును వర్ణించుచు నుపయోగింపఁబడిన విషయములకు సార్థకతఁ జూపుచు బుట్టా శేషగిరిరావుగారు 'రాజరాజుప్రశస్తి వివరణము' అనినవ్యాసము వ్రాసిరి. అందు వా రూహించిన కొన్నియూహలు కవికి స్వప్నమునం దైనను గానఁబడలేదేమో యని సందేహింపవలసియున్నది.

నన్నయ్యకుఁ బూర్వపుఛందస్సునుగుఱించి వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వ్యాస మొకటికలదు. నన్నయకుఁ బూర్వము తెలుఁగున నక్షరగణవృత్తములు సీసతరువోజలవంటివి—మాత్రముండె నని వారితాత్పర్యము.

శ్రీయుత చిలుకూరివీరభద్రరావుగారు 'చాళుక్యులకులప్రశంస' యని 30 పుటల పెద్దవ్యాస మొకటి వ్రాసియున్నారు. వీరు 'రాజనరేంద్రుఁడును, నన్నయ్యయు నొక్కకులమువారే యనియు, బోయవారును, కమ్మవారును బ్రాహ్మణులలోఁ జేరి రనియు, వైదికులు నియోగులు మొదలయినవారు పూర్వము క్షత్రియులుగా నుండి రనియుఁ గ్రొత్తక్రొత్త వింతసిద్ధాంతములఁ బ్రతిపాదించిరి. తగినప్రమాణములను మాత్రము చూపరైరి. ఎట్లయిన నేమి గాని యిది యొకవింతవ్యాసము. ఆంధ్రులలోఁ గొప్పయాందోళనముఁ బుట్టింపకమానదు. ఆంధ్రమహాభారతావతారికను గుఱించి బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారును, నన్నయభట్టు భారతరచనను గుఱించి బ్రహ్మశ్రీ పారనంది రామశాస్త్రిగారును, బూర్వపద్ధతి ననుసరించి విమర్శనములు వ్రాసిరి.

ఇఁకఁ బద్యములఁ జూతము. గద్యవ్యాసములవలెఁ బద్యవ్యాసములు మమ్ము నాకర్షించినవి కావు. పద్యము లన్నియు సలక్షణము లని చెప్పుటకు సందేహములేదు. వానిలో నెచ్చటనైనఁ గవితాలతాంగి కానవచ్చు నేమో యని యెంతయు శ్రమపడి వెదకితిమి. కాని రెండుమూఁడు తావులందుఁ జూచాయగఁ దప్ప యీయువ మాకెచ్చటను గానరాలేదు. గణయతిప్రాసము లున్నఁ గవిత యగునన్నమాట మనకవు లింకను మఱచినట్లు కానరాదు. కావున నీపద్యజాలమునకుఁ బద్యవ్యాసము ఽని పేరు పెట్టితిమి. పద్యత్వము వేఱు కవిత్వము వేఱు. మన కిప్పుడు రసయుక్తకవిత్వము కావలయును, పిప్పిపద్యము లక్కఱలేదు.

ఇందుఁ గొన్నిచిత్రపటములును, గలవు వానిలో రాజమహేంద్రము, ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరాలయము, చాళుక్యభీమవరములోని భీమేశ్వరాలయము, సర్పవరపుగోపురము, ద్రాక్షారామమందలి మఱియొక దేవాలయము, సింహాచల దేవాలయము, అనుపటములు చారిత్రకప్రదేశములకు సంబంధించినవి. చాలుక్యుల కొన్ని శాసనములపటములును నాణెములపటములును గలవు. ఇంక నొకవిశేషము కలదు. రాజరాజనరేంద్రునికాలమునాఁటి యాంధ్రభాషాలిపి స్వరూపమని యొకపట మీయఁబడినది. నన్నయభట్టుభారతము వ్రాయునప్పుడు మొదటియాఱుపద్యము లెట్టియక్షరములతో వ్రాసియుండునో యిందుఁ జూపఁబడినది. అనఁగా నందంపూడి, కోరిమిల్లి శాసనముల ననుసరించి యక్షరముల నూహించి యాపటము శ్రీయుతు లగుభావరాజు వేంకటకృష్ణారావు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారిచే లిఖింపఁబడినవి. ఇయ్యది క్రొత్తదియుఁ జిత్రమైనదియు నగునూహ యనుటకు సందేహము లేదు. ప్రదర్శనమందలి వస్తువులపట మొక్కటి యిచ్చిరి గాని యందలి వస్తువుల వర్ణించుచు నొక వ్యాసము కూడఁ బ్రకటించియున్న బాగుగానుండును.

కొనుటకు శక్తిగల యాంధ్రు లందఱు నీసంచిక యొక్కొక్కప్రతిని గొని ప్రకాశకులకుఁ బ్రోత్సాహము కలుగఁజేయుదురుగాక. ఈసంచిక వెల, రూ. 5-0-0. రాజమహేంద్రముననుండు శ్రీయుత భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు, బి. యే. బి. యల్., గారికి వ్రాసిన దొరకఁగలదు.

గ్రంథస్వీకారము.

దుందుభిసంవత్సరమునఁ బరిషత్తునకు వచ్చినగ్రంథములు.

	రూ.	అ.	పై.
1. దేవవ్రతచరిత్రము. (పద్యము) శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకట రమణాచార్యులుగారు, విజయనగరము - -	1	8	0
2. వీరవిలాసము. నాటకము ఎల్లమరాజు వేంకటనారాయణ భట్టుగారు - - - - - -	0	12	0
3. ప్రహ్లాదచరిత్రము. వచనము. అన్నదేవర నాగభూషణరావు గారు, - - - - - -	0	5	0
(2-3 శీరిపి ఆంజనేయులుగారు, ధర్మవరమునుండి పంపిరి)			
4. భక్తానందము (పద్యము.) యం. వందనంగారు - -	0	4	0
5. గురుశిష్యసంవాదము. శ్రీకృష్ణదాసుఁడు. - - -			
6. రంగాధిపశతకము. అవటపల్లె హనుమంతరావుగారు -	0	1	0
7. భృంగాపదేశము. ఉత్పలనరసింహాశర్మగారు - -	0	3	0
8. శ్రీవైఖానససంవత్సరాదిసంచిక. ఈగావారిపాలెము -	1	0	0
9. Vegitarain Diet. M. Ramdas pal and J. m. Feria ' • -			
10. పంచానన మహాసంచిక. - - - - - -	3	0	0
11. గోవిందమంజరికావలిః. శ్రీవిక్రమదేవవర్మ బహద్దరుగారు, విశాఖపట్టనము - - - - -	0	2	0
12. శారద. నవల = శీరిపి ఆంజనేయులుగారు (ధర్మవరము.) -	1	8	0
13. అభిషేకరూపకము. బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు, ఎం. ఏ. విజయనగరము- - - - - -	0	4	0
14. బాలభారతము. (వచన) ధేరం వేంకటాచలపతిగారు. బి. ఏ. రాజమహేంద్రవరము - - - -	0	12	0
15. శ్రీమద్భాగవతసారము. ఎలమర్తి శ్రీనివాసరావుగారు, రామచంద్రపురము - - - - -	0	4	0

	రూ.	అ.	పై.
16. సుమబాల. జయంతి గంగన్నగారు, బి. ఏ., రాజమహేంద్రవరము - - - - - - -	0	12	0
17. భార్గవపురాణము. కాండూరి వేంకటదాసు. (శ్రీరామవిలాసగ్రంథమాల చిత్రాడ) - - - -	0	12	0
18. కూచినరసింహము పంతులుగారి జీవితచరిత్ర (జనమంచిసీతారామస్వామిగారు. పిఠాపురము) - - -	0	3	0
19. చిత్రకందపద్యరత్నాకరము. నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవిగారు, బందరు - - - - - -	0	6	0
20. మురళి. (పద్య) సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, సెకందరాబాదు - - - - -	0	8	0
21. శివామృతము. } కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు, -	0	2	6
శ్రీవీరశైవదీక్షాబోధ } మదనపల్లి - - -	0	9	0
22. వివేకానందస్వాముల ప్రాక్పశ్చిమము - కూచి నరసింహముగారు, బి. ఏ., పిఠాపురము - - - - -	1	0	0
23. భక్తమణిభూషణము. ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారు, మైలాపూరు - - - - - - -	2	0	0

రాఁబోవు పరిషద్వార్షికసభ గోదావరిజిల్లాలోని తునిలో శ్రీ శ్రీ తుని రాణీగారి యాదరమున, మెయినెలలో జరగును. వివరములు ముందుఁ దెల్పఁబడును.

ప. అ.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకటితగ్రంథములు.

(1) విప్రనారాయణచరిత్రము.

పన్నిద్దఱాళ్వారులలోఁ జేరిన తొండరడిప్పొడియాళ్వారు చరిత్రము. కవిత్రయములోని యెఱ్ఱాప్రెగడ చిన్నిమనుమఁడగు చెదలువాడ మల్లయకవిచే రచియింపఁబడిన యపూర్వగ్రంథము. సర్వవిషయముల నుత్తమప్రబంధములలో గణింపఁదగినది. వైజయంతీవిలాసముకంటె మిన్న. ౫ ఆశ్వాసములు. ౭౮ పుటలు. సవిమర్శనమైన ౧౮ పుటలపీఠిక. వెల రు. ౦-౮-౦.

(2) జైమినిభారతము (ఆంధ్రవచనము.)

రెండువందల సంవత్సరములక్రిందట మధురాపురాధీశ్వరుం డగువిజయరంగ చొక్కనాథుని యాస్థానకవియు, సామాజికుండు నయిన సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకునిచే రచింపఁబడినది. భాష సలక్షణము. శైలి మనోహరము. ధార యనర్గళము. అందువలన ముఖ్యముగాఁ జదువవలసినది. ౩౭౮ పుటలు. ఆంధ్రమునను, ఇంగ్లీషునను పీఠికలు గలవు. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

1917-18 సం॥ ఇంటరుమిడియేటుపరీక్షకుఁ బఠనీయగ్రంథము.

(3) కవిజనాశ్రయము.

వేములవాడ భీమకవివిరచిత మగుఛందశ్శాస్త్రము. ఆంధ్రచ్ఛందోగ్రంథములలో మిక్కిలి పురాతనము. అనేకలిఖితపుస్తక సంశోధనపూర్వకముగా మూలపాఠము నిర్ణయింపఁబడినది. పాఠభేదములు పుటలయడుగునఁ జూపఁబడినవి. సంస్కృతకర్ణాటాంధ్రచ్ఛందస్సుల భేదాభేదము లచ్చటచ్చటఁ బ్రసక్తింపఁబడినవి. కవినిర్ణయము, కాలనిర్ణయము, గ్రంథస్వరూపము మొదలగు విషయము లనేకములుగల విపులమగు పీఠికయు, విషయసూచికయు, పద్యానుక్రమణికయుఁ గలవు. విద్యార్థులకును బండితులకును గూడ నుపయోగకరము. వెల రు. ౦-౧౦-౦.

(4) యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము.

మ-రా-రా-శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులు బి.ఏ.,బి.ఎల్. గారిచే రచింపఁబడిన సవిమర్శపీఠికాపూర్వకముగాఁ బ్రకటింపఁబడినది. ఈశాసన మాంధ్రపద్యాత్మకము. నన్నయభట్టారకుని కాలముకంటె ముందుఁ బుట్టినది. ఆంధ

యోగకరము. 1917-1918 సంవత్సరములు బి.ఏ. పరీక్షకుఁ బఠనీయగ్రంథముగా నిర్ణయింపఁబడినది. వెల రు. ౦-౮-౦

(5) నీతిసీసపద్యశతకము.

తాళ్లపాక పెదతిరుమలార్య విరచితము. శ్రీవేంకటేశ్వరుల కంకితము. వెల రు. ౦-౨-౦.

(6) జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము

వచనము. శ్రీమాన్ కపిస్థలము కృష్ణమాచార్యులు బి.ఏ., ఎల్.టి. గారిచే రచింపఁబడినది. ఖగోళవిషయముఁ దెలిసికొనఁ గోరువారి కిది యత్యంతోపకారకము. వెల రు. ౦-౮-౦.

(7) A Defence of Literary Telugu, by J. Ramayya Pantulu Garu 0-8-0.

(8) జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము.

శ్రీకాళహస్తీశ్వరుని దేవియగు జ్ఞానప్రసూనాంబను స్తుతించుచు శిష్టు సర్వశాస్త్రి రచియించిన భక్తిరసప్రధానమైన పద్యశతకము. అనర్గళకవితాధార గలది. వెల రు. ౦-౨-౦.

చంద్రభానుచరిత్రము

తరిగొప్పుల మల్లనకవి విరచితము.

మిక్కిలి ప్రౌఢప్రబంధము. వెల, రు. ౧-౦-౦.

కావ్యాలంకారచూడామణి.

విన్నకోట పెద్దయకవిప్రణీతము.

ఇదివఱకు కచ్చపసీ ప్రచారములో నున్నదాని తరువాతిభాగము, ఛందోవ్యాకరణవిషయము. వెల, రు. ౦-౮-౦.

చంపూరామాయణము.

ఋగ్వేదకవి వేంకటాచలపతికవిప్రణీతము.

భోజరాజకృతసంస్కృతరామాయణచంపువునకు ప్రథమాంధ్రీకరణము. కావ్యోచితసగ సంధానమునం దొప్పిదమైనది. ఇంతవఱకు కిట్టి భాషాంతరగ్రంథము భోజచంపువునకు లేదు, కావున నిది యన్నివిధముల ముఖ్యమైనది. కవితాచమత్కృతులెల్ల నీగ్రంథమందే కానవచ్చును. ఎనిమిది యాశ్వాసములు. 145 పుటలు రాయలుసైజు, 16 పుటల పీఠిక. ముద్రింపఁబడినవి స్వల్ప ప్రతులు. వెల, రు. 1-0-0 మాత్రమే, భాషాభిమానులు శీఘ్రముగా నొక్కొక్కప్రతిని తెప్పించుకొనుట మంచిది.

కవిజనాశ్రయము

వేములవాడ భీమకవిఛందము. వెల, రు. ౦-౧౦-౦.

ప్రాకృతభాషోత్పత్తి.

మడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు రచించినది. వెల, రు. ౦-౧౨-౦.

శివతత్త్వసారము.

మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు రచించినది. వెల, రు. ౦-౧౨-౦.

సర్వేశ్వరశతకము.

యథావాక్కుల అన్నమయ్యగారు రచించినది. వెల, రు. ౦-౩-౦.

కావలసినవారు, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యదర్శులకు, చెన్నపురి, వ్రాసిన బడయఁగలరు.

Printed at the British Model Press, Choolai and published at the Telugu Academy Office, 39, Harris Road, Pudupet, Madras.